

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliyê

bîrnebûn

hejmar 60 | 2014

Du pirtûkên dersêن KURDÎ-kurmancî li Swêdê hatin weşandin

Du pirtûkên nû yên dersêن **KURDÎ/kurmancî** li Swêdê hatin weşandin. Pirtûk ji alî mamosteyê dersêن zimanê kurdî Haluk Öztürk ve hatine amadekirin û di nav Weşanên APECê de derketine. Herdu pirtûk ji bo şagirdên dibistana pêşîn, polên 1-3 ne.

Ji van "KURDÎ-Kurmancî" rêzmana kurmancî ya ji bo zarokêن dibistanê yên polên pêşîn e. Ew seranser ji gelek wêneyêن rengîn û ji 64 rûpelan pêkhatiye.

Spartinên wê hêsan û berbiçav in. Şagird dikarin serbixwe bixebeitin.

Pirtûka duwem

Heywan-Deftera Temrînan 1

materyaleke fêrkirina navê heywanan e, herwisa jî ji bo pêşxistina şiyana xwendin û nivîsandinê ye. Pirtûk bi bergekî rengîn û ji 24 rûpelan pêkhatiye. Wêneyên gelek heywanan ji bo ku şagird bi xwe birengînin hatine nexşandin.

Herkes dikare pirtûkan ji malperê Weşanxaneya APEC spariş bike. Sparişen xwe ji ev e-mailên li jêr re bişînin:

Swêd: info@apectryck.se

Almanya: birnebun@hotmail.de

KURDÎ

Kurmancî
ji bo polên 1-3

Haluk Öztürk

HEYWAN

DEFTERA TEMRÎNAN 1

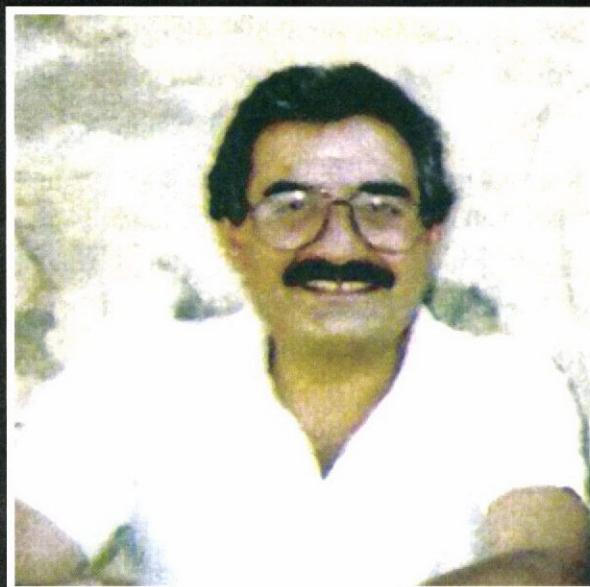
Haluk Öztürk

KURDÎ

SERSAXÎ

Mehmet Özkan 03.02.1950 - 26.10.2014

*Berlin`den Xelikan`a
bir yol uzanır gider
bitmez ve tükenmez
Hasret yoklar ikidebir
Güzel gençlik anıları hatırlanır
Derin derin
Rüyalar süsler günü*

*Berlin`den Xelikan`a
bir yol uzanır gider
bitmez ve tükenmez
Yolcu yorgun mu yorgun
Sabahın kuş seslerine uyanmaz*

Seyfi Doğan

Hevalbendê me û dostê kovara Bîrnebûnê û welatparêzê hêja,
Mehmet Özkan di 26 meha 10an de cû ser rehma xwe.

Mehmet Özkan bi xebat û berhemên xwe dê her tim di bîra me da be!..
Em ji malbat, heval, dostên wî û gelê kurd re sebir û ser saxê dixwazin!

Redaksiyona Bîrnebûnê

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehan carekê derdikeve / Üç ayda bir çıkar.

Utges av Apec Förlag AB
hejmar 60 | 2014

Ansvârig urgiware: Ali Çiftçi
Editor: Ali Çiftçi, Seyfi Doğan, Muzaffer Özgür

Koma redaksiyonê

A. Çiftçi, Dr. Mikailî, H. Erdogan, M. Bayrak, İ. Türkmen,
M. Duran, Muzaffer Özgür, Nuh Ateş, Sefoyê Asê, Vahit
Duran, Mem Xelikan, Mustafa Mih, Özgür Kara û Yusuf Polat

Adress

Navnîşana li Swêdê
Box: 8121, SE 163 08, Spånga/Sverige
Telefaks: 0046-(0)8-761 24 90

E-post

info@birnebun.com

Internet:

www.birnebun.eu

Tekili/Ilişki

Danimarka: Irfan Baysal, 0045-27 11 58 83

Belavkirin / Dağıtım

Ewropa:
Muzaffer Özgür
Bîrnebûn
Postfach 900348, 51113 Köln / Almanya
Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye
İstanbul
Selahattin Bulut/Medya Kitapevi
İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Biha/Fiyati:
Europa: 5 Euro
Türkiye: 5 TL

Abone

Swêd: 400 SEK • Almanya 40 Euro
Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

Isveç hesap numarası: (Bîrnebûn) bankgiro: 402-2224
Ji bo aboneyen li derveyî Swêdê / Isveç dışındaki aboneler için
APEC, "Bîrnebûn"Bankgiro—Stockholm/Sweden
BIC/SWIFT: DABASESX
IBAN: SE23 1200 0000 0123 5020 6874
Çap / Baskı: Apec—Tryck AB

Mala Hecîbegê, salén 1940î, gundê Mikaila/Iner

Wêneyê berg: Top û Xetica Hecîbegê
Ev wêne li salén 1940î li gundê Mikaila/Iner hatiye girtin.
Ji arşîva Dr. Mikailî

Her nivîskar berpirsê nivîsa xwe ye.

Mafê redaksiyonê heye ku nivîsen ji Bîrnebûnê re têن,
serrast û kurt bîke. Ger nivîs çap nebin jî, li xwedîyan
nayêن vegerandin.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û
Komela Ziman li Almanyayê piştgirên kovarê ne.

Naverok

Ji bîrnebûnê 6 Ali Çiftçi	57 Lorîn Mem Xelikan
Li Anatoliya Navîn Havîna 2014an 7 Adem Özgür	58 Keyerl Johann Wolfgang von Goethe Werger: Nuh Ateş
Mirina hevalê min î hêja Mehme Hemê 9 Nuh Ateş	60 Şepqe Seyfi Doğan
El-Malikî "Dergevanê agir" û çêkirê "leylanê!" 12 Dr. Sozdar Mîdî	63 Şemşê Ersin Taşkiran
"Mîrê Kurdistanê" Kakelo 14 Rohat Alakom	66 Şengal Mem Xelikan
Helbest 21 Seyfi Doğan	67 Pakîjî Seyfi Doğan
Şopên dema xatîrxwastinê -VI- 22 Nuhê Hecî Malê Herşid	69 Fazîletên entelektuelâ Seyfi Doğan
Gotûbêj 26 H. Duzen:	70 Sîyarê Têrika-3 Dr. Mikaîlî
Ezidiler, inançları ve tarihleri 36 Prof. Dr. İlhan Kızılhan	78 "Kesek tune ku jîyana min binivîse?" Suphi Aydin

Ji bîrnebûnê

Mafê însanî mafekî rewa ye ku ji her kesî re pêwîst e. Di dîroka însanetîyê de ji ber mafêñ însanî di navbera mazlum û zaliman, edalet û bê edaletiyê de şer çêbûne û her berdewam in.

Di ev sedsala nu ya modern de bi destê çeteyên wek DAIŞê li ser axa Kurdistanê, ji destpêkê li dijî kurdêñ me yên êzidî komkujî û êrîşenê dijwar hatin kirin û li vê dawîyê jî li seran-serê sinorêñ Kurdistanê û bi taybetî jî li Kobanê êrîşenê dijwar têne kirin. Ev komkujî û tofana ku hatiye serê xelkê me û di van mehêñ zivistanê de însanêñ me mecbur mane li ser axa xwe, careka din koçber û pêrîşan, di çadiran de bijîn!.. Ev ji alikî de me gelek xemgîn dike.

Lê ji alîyekî din de ev berxwedan, piştgirî, yêkitî û tevgerîya hêzên kurdan, ji her aliyê Kurdistanê, dema diçin hewara hev, yêkîtiya netewî, ji Anatoliyê heta Xoresanê, ji her aliyê Kurdistanê ve xortir û bi bîrûbaweri dike. Dilê me gelek şâ û bi hêvî dike û dilê dujminêñ ku digotin; "Koban ha ket, ha dikeve" jî xira û dildeng dike.

Îro, li dijî ev êrîşenê hovane yên li dijî însanetîyê ku li seranserê we-latêñ dunyayê, ji derweyê welatêñ aligirêñ wan yên wek (Turkiye, Îran û hevalbendêñ wan) ku têne lanet kîrin, şerwanêñ kurd, partiyêñ kurdan, bi kudret karibûn li hember wan çe-

teyên DAIŞê, axa xwe, namusa xwe û însanetiyê biparêzên û her bi ev tevgerîya xwe, ji hemû dunyayê re ji nişan dan ku li hember van êrîşen hovanê, bi tena serê xwe bin jî, dikarîn berxwe bidin.

Di wan rojêñ tarî yên zivistanê de her ciqas em bi fizikê ne li nav ev însanêñ xwe yên ku pêrîşan û aware bûne re bin jî, dilê me û hîşê me her bi wan re ye. Eşa wan eşâ me ye jî...

Kurdêñ Anatoliyayê li welêt û li derveyî welêt jî, bi her awayî bi tewgera kurdî ra, li dijî ev êrîşen li Kobanê û li başûrê Kurdistanê dibin, bi xortanî disekinin.

Dostê kovara Bîrnebûnê û we-latparêzê hêja, Mehmet Özkan di 26 meha 10an de çû ser rehma xwe. Mehmet Özkan bi salan madî û manewî piştgiriya kovara me, li xerîbîyê dikit. Yarmetiya wî di derketina kovarê de bê hempa bû.

Jiyana xwe wek piraniya kurdêñ li derweyî welêt, bi hesreta cîh û warêñ dê û bawê xwe, axa welêt, çav li rê, derbas kir û li Almanyayê, bê xatir xwestin ji nav me çû ser rehma xwe... Ew dê her tim di bîra me da be!..

Em ji malbat, heval, dostêñ wî û gelê kurd re sebir û ser saxê dixwazin!

Bi hêviya serkeftin û azadiyê, bimî-nin di xêr û xwaşîyê de!..

Ali Çiftçi

Li Anatoliya Navîn Havîna 2014an bi festîvalan derbas bû...

Adem Özgür

Dîmenek ji festîvala Omeran

Foto: Haci Güneş

Havîna isal bi festîval û şenahiya derbasbûn. Di havîna isal da li încowê, Omeran, gundê Omê û Aksarayê festîval hatin lidarxistin.

Li Încowê, di roja 15ê hezîranê de festîvala 3. a Xermana ya Încowê hat li dar xistin. Di festîvalê de ji xêrî gundiyên Încowê kurdên gundêndor aliyê Încowê ji besdar bûn.

Di festîvalê de Stranbejêñ wek Raperîn û Cevdet Bağca û stranbejêñ mehelî ji wek Yusuf, Mehmet Töre û Ezman Stérk derketin ser dîkê. Bi coşeka mezin civana govend girtin. Wek siyasetmedar ji serokê DBP yê bajarê Konya, Parlamentevê CHPê

Atila Kart, ji Konyayê, Cihanbeyli û Kuluyê ji siyasetmedarên mehelî besdarbûn.

Li Omera "II. Festîvala Kurdên Anatoliya Navîn" bi amedekirina Platforma Kurdên Anatoliya Navîn di roja 3 tebaxê de hat lidarxistin. Nêzikî deh hezar kes besdarî festivalê bûn. Di festîvalê de wek stranbejêñ mehelî Serbûlent Kanat, Ergin Xelikan, Cengiz Acar, Osman Yilmaz, Nevzat Tunç, Hozan Cömert, Sipan Xelat, Viyan û Erol Berxwe-dan derketin ser dîkê. Helbestvan Ömer Faruk Hatipoğlu ji di festîvalê de cîh girt.

Di festîvalê de konek wek muze-yeke hatibû amadekirin û li wir cil û bergên Kurdên Anatoliya Navîn û dezgehêن di jiyana çend sal berê de hatibûn bikar anîn, ji bo ziyaretvana hatibûn amede kirin. Li ser standên hatin amadekirin de pirtûk hatin firotin û ji bo piştgiriya Rojava jî kampanya alikariyê çebû.

Malbatêن gerîla yên di şerê Kurdistanê de şehîd bûn jî di festîvalê de amade bûn. Bi navê malbatan Ali Akgül di festîvalê de xeber da. Bi navê Platforma Kurdên Anatoliya Navîn Semra Akçakoca, ji HDPê Arif Köse, parlamentevê HDPê yê Mêrdînê Gülseren Yildirim gotinêن xwe peşkeş kirin. Piraniya wan li ser helbijarartina serokkomariya Tîrkiyê bûn û hat xwastin ku kurdên Anatoliya Navîn piştgiriya endamê HDPê Selahattin Demirtaş bikin.

Kurdên Aksarayê jî di roja 3.Tebaxê di 1. festîvala kultur û piştgiriya ya Ekecikê da hatin ba hev. Festîval bi amadekitina rexistina HDPê ya bajarê Aksarayê li

gundê Alayhanê hat çêkirin. Sê hezar kes bi coşeka mezin besdarî şenahîyê bûn. Parlamentevê HDPê ya Mêrdînê Gülseren Yildirim, ji na-venda Partiyê Arif Köse, Ahmet Karataş, berpirsiyarên bajarê Aksarayê jî di festîvalê de amade bûn. Di beşa kulturî de jî İsmail Heval û Kemalê Amadê derketin ser dike.

Di roja 18ê tebaxê da 2. Festîvala kulturê û Şenahiyê Havînê ya gundê Omê, bi sponsoriya menejerê Futbolê yê navdar Bayram Tutumlu hat çêkirin. Festîval bi organîzékirina Kadir Demirci, Mustafa Güler û gundiyan re hat birevabirin. Organîzatoran li meydana gund xwarin dan besdarwanan û paşê jî bernameya kulturî destpêkir.

Stranbejêن wek Diyar, Ekin, Ergin Xelikan, Ümit Özmen, Nevzat Tunç, Koma Ronahî, Yaşar Bugurcî, Musa Berbang, Yusuf, Koma Sewko, Koma Serhad, Hozan Mişo, derke-tin ser dîke. Heta nivê şevê xortan govend girtin.

GIRÎNGÎYEK:

Numra kontoya me hatiye guhartin!

A nû ev a li jêr e:

BIC/SWIFT: DABASESX

IBAN: SE23 1200 0000 0123 5020 6874

MİRİNİYA HEVALÊ MİN Î HÊJA, MEHMË HEMË

Nuh Ates

Lawê Hemê Hecî Elê û Fatê Husîn, mêtê Daymê Şêxi Bulduk, bavê Rêzan, Şîrîn û Ferhat, hemsal û hemgundiyê min, Mehmê Hemê (Mehmet Özkan) ji ber derbeya xopana qanserê, li 26ê maha çiriya pêşin, li nexwaşxaneya Berlinê (Almanya), seat li 1ê sibê çavêن xwe girtin, ji ebediyê ra... ji nav me bar kir çû dinya wî alî û heval û hezkiriyên xwe di nav xemgînî û berxweketiyê da cihiştin.

Min nefes li Berlinê helna, cûm şîna hevalê xwe yê ezîz û qedîm. Ez çar rojan li wir mam. Bi heval û mermaliyên wî va, me meyîtê wî şande Xelikan. Seyfi Dogan jî, nivîskarê Bîr-nebûnê, hemgundi û hevalê Mehmê ji Stokholmê hatibû. Di kombûn û merasimên şîn, xatirxwastin, bi-bîranin û birêkirina meyîtê Mehmê Hemê da bi sedan mermalî, hemgundî, heval û nasên wî amede bûn. Sax be, heval û hemgundiyê Mehmê Hemê, Hecosmanê Şêmli di wan kombûn û merasiman da xwedîmali û rîvabiriyeke baş kir.

Mehmê Hemê li gundê Xelikan (Karacadag/Kulu/Konya) yê li nav Anatoliyê, sala 1950î hate dinyayê. Hetanî deh-diwanzdeh saliyê li gund, li ber destê dê û bavê xwe, li gor ra-

bûn û rûniştinên kurdan yên eşîrtî û gunditîyê, bi çêrok û serpêhatiyê bi zimanê kurdi (kurmanci) mezin bû.

Mehmê Hemê mektewa seretayî li Xelika, ya navîn li Kuluyê û lîse li Konyayê teva kir. Ew sala 1970î sewa xwandina bilind hate Almanyayê ba her sê birayêن xwe yên li vir. Bi alikariya wan berê zimanê almanî hêvisî û paşê bi serê xwe û bi keda xwe dibistana bilind ya endazyarî (Mihendisi) a avahiyê teva kir. Di meslegê xwe da jîr û jêhatî bû. Xwediye Şîrketa Nûvakirina Avahiyân bû û di vî kari da serketi bû. Fêdeya wî bi pir kesen ku di vê branjê da kar dikin bû.

Mehmê Hemê merivekî kehîl, rûnerm, dilpak, çavfereh, xêrxwaz, fedekar, dinyaditî, bi dost û heval bû. Mehmê Hemê merivekî welatparêz, tekoşerê doza kurdan bû. Hin di destpêka sala 1970î da di nav rexistina Şoresgerên Kurd - HEVRA da cih girt û ji bo azadiya miletê kurd û welatê wî bi salan kar û xebat kir. Bi taybetî jî keda wî ya di salên 1970/80î ji bo damezrandina komeleyên karkiran Kurdistanî yên di bin bana KOMKARê da û di kar û xebatê wan da hêjayî behskirin û bibîraninê ye. Fêdekariya wî bi hizbatî ne sinorkirî bû. Gava

ku wî dest ji siyaseta rexistinî ber da şûnda jî, ew weletparezekî hestiyar ma. Li Berlinê, wî alikariya rexistinêñ kurdan giştan û xebat û projeyên wan dikir. Mehme Hemê sponsor û xwendevanê kovara Kurdên Anatoliyê, BÎRNEBÛNê bû.

Memê Hemê hevalê min i ji berê berê da bû. Zarokti û xortaniya me li Xelikan bi hev ra derbas bû. Em bi hev ra çûn mektebê. Em li meheleyekê mezin bûn. Li baharan me bi hev ra berx çêrandin. Bi hev ra em çûn pîvanka, bi kaw, xotê (top) ço, veşérkirin, zîl, kevrkî germo, zîl, golikî kîç û yên din liyistin. Havin û payizan di nav karê zevî çininê û bêder (xerman) helnanê da alikar bûn. Di pey bêder helnanê va, em li şûna bêderan li ker yan hespêñ serberdayî siwar dibûn û diketin pêşbirika lezgîniyê...

Dema xwendina liseyê em li bajarê Konyayê li ba hev bûn. Pir serpehatiyêñ me bi hev ra hebûn. Yek ji wan ev bû: Em telebeye liseyê bûn. Ji ber tengiyêñ civatî û sewa xwaşxeyal û dilxwaziyan em du xortêñ lêger û serheldêr bûn. Me kiribû serê xwe ku xwandinê cihbihîlin û li çareya jiyanke serbest û serbixwe bigerin. Sewa qezenceke têr, qelawbûnê (zenginbûn) û xeyalêñ artîsiyê Mehme Hemê û min me xwandina liseyê di nîvî da cihîst û xwe ji mermalî û hevalan vedizî û reviyan çûn Stem-

bûlê. Rev û çûyina me ya Stembulê berî tu tişti negirt. Me tu pere qezenc nekirin û xwasteka me ya artîsiyê ji neçû serî. Em qedera du mehan li Stembulê man û dûv ra şûn da vegeriyan hatin ser xwandina xwe. Hingê me ji bo vê serheldana xortaniyê ji mermaliyêñ xwe û mezinêñ gund loma û azarêñ giran bihîstin.

Ez û Mehmê Hemê tevehev li meha Gulanê ya sala 2011an da çûne Kurdistana Başûr ya azad û sê hefteyan li wir man. Di sayê vê gerê da em têr li ba hev man û me wexteke xwaş bi hev ra derbas kir. Me hevaltî û bîranîñ xwe yên tozgirtî teze kirin. Me tim dixwast ku Kurdistana azad bibînin û nas bikin. Dereng be jî bû nesîb. Ev çûyina me ya Kurdistana Azad a yekem bû. Lewma em ê bi kelecan bûn. Ji Duhokê hetanî Helabceyê, em li pir deran gerîyan û me pir kes nas kirin û hen nasen xwe yên berê dîtin. Gera me bi gîştî baş derbas bû. Em geh şâ û qirikhelkişî û geh jî matmayî û bixem dibûn.

Mehmê Hemê Kurdistana azad dît, ji destkevti, avadani û serbestiya li wî besê Kurdistanê tahm kir û pê şad û bextiyar bû. Li dawiya jîyana xwe ew bi êşa trajediya Şengal û Kobaniyê rûbirû bû û bû şahîdê serbilindiya bi berxwedan, mildanî û hevkariyêñ hêzên kurd li Başûr û Rojavaya Kurdistanê jî. Di kurtedema berî rîwîtiya

Dr. Deniz DAGEDİFEN

SAĞLIK

Prödokrup nedir?

Bu hastalık (Prödokrup) konusunda gerekli bilgiğinindeki türkçe kaynaklarda herhangi bir tanım ve bilgi bulunmamaktadır. Bu hastalığın nedeni, genetik ve hibritizasyon gibi faktörlerin yanı sıra, genetik olarak farklı türlerdeki organizmaların bir araya getirilmesidir.

Prödokrup hastalığı genetik zamanı geciktir. Gözden geçirilen "havalar tazidi" ile tanınan "Gözükün her nefes algı ve rüyaları" hastalığıdır. Bu hastalığın en belirtileri, gözlerdeki solunum havasının akışlarında giderken göftüklerdir. Daha sonra gözlerdeki solunum havasının akışlarında giderken göftüklerdir. Daha sonra gözlerdeki solunum havasının akışlarında giderken göftüklerdir.

Balgarnı rüyalarının altından nefes yolları nedeni ile de zorla fırlanmaktadır. Prödokrup genetik olarak kırık yapıda olmaktadır.

Mehmet Özkan yaşamını yitirdi

Yaklaşık 3 yılın beri yaşayışının 3. yılında İstanbul'da eden İl Anadolu Külliyesinden Mehmet Özkan, Almanya'na bayramı Berlin'de geçirdi.

İngiliz mutfağı ve içyren-

Özkan'ın ölümü Berlin'de yaşayın. Kürdistanlıları derin

Özkan'ın yaşamı cenaze töreniyle Özkan'ın naaşı do-

ğum yeri Xelkhan'a (Kara-

dağı) gönderildi.

Cenaze töreninde Özkan'ın alle-

Frankfurt: 4,13 Stuttgart: 4,10 London: 6,73 Stockholm: 4,13

Hamburg: 2,12 Berlin: 3,12 Paris: 10,71 Brüssel: 5,15

Hannover: 3,73 Bremen: 2,14 Madrid: 15,72 Wyse: 3,21

Köln: 5,14 Leipzig: 4,13 Zürich: 17,13 Amsterdam: 10,16

Wiesbaden: 4,11 Mainz: 2,10 Basel: 4,24 Copenhagen: 20,13

Dünya Sağlık Örgütü

1918: 1. Dünya Savaşı sonrasında İtalyan Mondros Müttefekisi ile Kıbrıs'tan 150.000 İngilizmenin, gönüllülükle ve askerî olarak geri dönmeyeceğini bildi.

1985: Kürdistan Demokratik Konseyi yıldı.

1990: İngiltere'de ilk başörtülü töbrek nazi spikeri.

Gündün Sarayı

“Bessa, demenirliğili her şeyde yüzde yüz lütz boyasız olur.”

François De La Rochefoucauld

İstanbul'da 3. yılın beri yaşayışının 3. yılında eden İl Anadolu Külliyesinden Mehmet Özkan, Almanya'na bayramı Berlin'de geçirdi.

helkişiye, ewê sibê bê mal, eza jê ra bibêm, ewê li te bigere. Dora dine rojê xebera miriniya wî hat.”

Miriniya zû û ji ber xopana nexwaşiyê li meriva bi qahr tê, meriv pê diêse. Lê mirinî ferzeke jiyanê ye, pêwîstîyeke gerdunî û xwezayî ye. Ew rûyê jiyanê ye sar û tarî ye. Meriv dikane mirinîyê mîna şûn û rûguherineke ebedî, xatirxwastineke dawî û rîwîtiyeke bêveger bi nav bike.

Heyfa Mehmê Hemê !

Oxir be merê çê, hevalê hêja !

Tê bi heslet û taybetmendiyên xwe yên kubar, insanî û kurdewarî her dem di bîra min û hezkirên xwe da bijiyî!

Cih û ware te buhişt û ruhê te şad be!

Serê malbat, heval û hezkirên Mehmê Hemê sax be!

Mainz (Almanya), 02.11.2014

El-Malikî "Dergevanê agir" û çêkirê "leylanê!"

Dr. Sozdar Mîdî

Wergerandin ji erebî: Mihemed Hesko (Birasoz)

Pendek e romanî ya kevin heye dibêj e: Koşkar nikare xwe di ser solê re bigrê! Herusa kesên faşizim jî, nikarin xwe di ser hizir û têgehêن xwe yên faşizimî re bigrin û nikarin ji nîrînêن xwe yên dagîrkerî yên paşmayî rizgar bin û bi taybet eger mijar bi kurdan ve girêdayî be.

Û di rastî yên de, ku pirsgirêk a gelê kurd digel vê cûrê faşizimê pirsgirekek e gelek aloz û dijwar e. Ji ber ku ew nikarin û dibe naxwezin, têbighêjin ku em milletek in, milletekî serbixwe ne û ne fers an ereb û ne jî tirk in. Mafê me kamil heye ku em kurd di dewleta xwe ya serbixwe de bi azadî bijîn, weku hemû gelên cîhanê. Û ya balkêş û matmayî ew e ku, sêri me kurdan dikan weku em xortêن xwîn germ in û serê me jî germ e û em nizanin em ci dixwazin û herusa ci dikan, û her û her pêwîstiya me bi tembî û şîretêن wan he ye, û eger em guh nedîn şîret û tembîyêن wan, em ê têkevin leyланêن bê ser û ber û bê dawî.

Û koşkarê herî dawîyê jî, ku bi dayîna şîretêن xwe yên giranbuha û camêrîya xwe li me kir, ew jî Nûrî El-Malikî, serokwezîrê Iraqê ye. Û

weha diyare di kelepora îslamî de jî, ku dergevanê dojehê navê wî Malik e û rola ku Nûrî El-Malikî pê radibe ji dema ku bûye serokwezîr ev e; ku îraq kire dojeh, û rijde ku her bimîne dergevan ji dewleta xwe ya dojehî re û ret dike ku ji ser kursiya xwe ya xwedawendî bê xwar.

El-Malikî "dergevanê agir" ev jî ligor derbirîna îslamê, rabû û rûnişt û bû (firt û zirta) wî, û ji bilindiya xwe ve, bi şîret û bi gef xwerinê bi ser kurdan de vebû, çîma? Ev yekî jî, ji ber ku Mesûd Barzanî serokê Herêma Kurdistanê ragihand ku dema gelê kurd hatîye da ku bibe serbixwe. Û şîreta ku hişmend û jêhatîya "dergevanê agir" ku pê camîriya xwe li kurdan kir, ci bû? Ew jî agahdarkirina kurdan bû, ku dê bikevin leyланekê û ewê jê dernekevin!

Ev şîreta Malikî ya bi gefgîr, gelek wateyan di bin xwe de vedişêre:

Yek ji wan wateyan ew e; ku ew û kî li paş wê gefê ye û di pêşiyê de faris û hevalbendêن wan, dê çoyan têxin nav tekerêن pêvajoya serxwebûna kurdan. Û ewê nifşekî nû ji caşen kurdan çêkin, ew jî bi rêya silogan û felsefeyêن caşitiya nû, û dê kurdan bi

kurdan bikutin û bi dest hev, hevdu wêrânbikin, û mixabin rih û rîçalên caşitîyê jî hen e, û li benda dilovaniya dagîrkeran e da ku ji nûve serî hilde û şîn bibe.

Û her ji wan wateyan ew e ku, dê peyayêن xwe yên cîhadî(xwekuj) ji her du mezheban, sunnî û şîn bi ser kurdan de bişînin, digel vê yekê fetwêyêن Eli El-Sîstanî lêvegerê mazinê şîyan jî hazir û amaden e. Beriya demeke nêzîk giropêن cîhadiyêن şîe bi ser erebêن sunne de berdan, çiye wî nehêl e ku giropêن xwe yên cîhadî bi ser kurdan de jî ne berd e? Û ne veşartîye ku Eli El-Sîstanî û Nûrî El-Malikî herdu şûnkarêن farisan in li Îraqê.

Yê yekem erka wî ya olî ye. Ew jî bi derkirina fetweyan e.

Yê duyem erkê wî sîyasî û leşkerî ye, ew jî vegerandina serhildêra ne bo mala çokdanîna farsî ye.

Herusa ji wan wateyan, ku Nûrî El-Malikî "dergevanê agir" dê şer li dijî herêma kurdî (Kurdistanê) rabîghîne. Û bi behaneyâ şerkirin li dijî terorîstan hêzên xwe bi balefir û bi müşekan biçek dike, û çiye bihêle ku ew berê belafir û müşekêن xwe berwe Herêma Kurdistanê neke. Û bingeha bingehîna ku ev çend sal in kurdan di avakirina wê de westiyan

e û bi bizav û lêçûneke pareyêن pir avakirin e, wêran bike? Ma ne bingeha zêrîna faşîstan ew e: "*Ez nikarim xwe bi gibînim asta te, ma ez ê te neghînim asta xwe!*"

Erê, ci tişt rîgiriyê li Nûrî El-Malikî "dergevanê agir" neke û bi piştevanîya hevalbendê faris ï ku berê balefir û müşekêن xwe berwe deverên Kurdistanê bike, ew jî bi bihaneya serkutkirina "serhildêren cudaxwaz" ji dewleta Îraqê ye, weku çawa Sedam Husêن dikir û herusa hêzên bê sênc û tolazêن mezin ê cîhanê jî, yên ku hikumê cîhanê dîkin, dê bê deng bin, jî ber ku hemû li dijî parçebûna dewleta Îraqê ne!

Bila kurd û Kurdistan jî herin bikevin dojheke herî nêzîk, ew jî dojeha "dergevanê agir", Nûrî El-Malikî ye.

Kurdino! Divê win bizanbin ku gefen "dergevanê agir" jî dil in, jî ber ku ew zilam (Ne jî xweberê diaxife, lê belê ilham û wehî ye), "soreta El-Necim ji Quran" ê û Eli Xamineyi rîberê bilindê farisî û bi rîya şûnkarê xwe Eli El-Sîstanî re, ew e; yê ku Wehî bo wî daketiye û ew û hevalbendên wî, çêkirê leyłana bê dawî ne.

Gelo, win jê re amade ne?!

Û ci dibe bila bibe, divê Kurdistan rizgar bibe!

1-8-2014

“Mîrê Kurdistanê”

KAKELO

Serpêhatiya Super-Sextekarekî

Rohat Alakom

Di nîvê pêşîn yê sedsala 20an de mijarên wek balerîn û hunermend Leyla Bedirxan û Zaro Axayê Bîtlîsi ku li cîhanê mirovê herî kal hatibû nasîn gelek navdar bûne. Belkî jî Kakelo serpêhatiya Zaro Axa ya balkêş fêr bûye û daye li pey rêça wî. Lê belê çavkaniyê kurdî yên kevn qet qala vî terziyê super-sextekar nekirine, di van çavkaniyan de navê wî jî qet derbas nabe. Ev yeka ji bo mijara Leyla Bedirxan û Zaro Axa jî derbas dibe. Wek tê zanîn ev salan li Kurdistanê salên serhildanan têñ hesibîn. Zilm û zordesiya li dijî kurdan mezin e. Ji ber van rastiyan mimkûn e van mijaran bala kurdan zêde nekişaniye.

Berî 20 salan di çapemeniya swêdî de ez rastî nûçeyeke bi wêne bi sernivîsa “*Welihateki Sextekar*” (En falsk kronprins) gelek kurt hatim. Bi rastî jî min zêde jî giringîyek nedayê. Lê belê dîsa jî min kopîyake wê nûçeya kurt derxist û kite nav arşîva xwe. Di vê nûçeyê de dihate gotin ku “*Ev demekê direj e mirovek li Berlinê dijî û dibêje ew kurê herî mezin yê mîrê Kurdistanê ye. Niha eşkera bûye ku ew terziyekî misirî ye û ji bo gelek tawanan berê hatiye ceza kirin û ji Elmanyayê jî hatiye dersînor kirin, qewitandin*”.¹ Di sala 2006an de min ev nûçeya kire mijara nivîseke kurt di malperên kurdî de belav kir.² Piştî vê nivîsa min çend sal derbas bûn. Paşê ez fêr bûm ku nivîskareke finî li ser vîkesê sextekar wek em ê li jêr jî bibînin şanoyek nivîsiye, sextekariya wî derxistiye holê û jîyana vî kesî wek pirtûk weşandiye. Ne tenê li Swêd, Finlandiya û Almanya, ev kesê sextekar li hemû cîhanê hatiye nasîn. Kakelo polîsên Fransayê, Îngiltere û Amerikayê jî bi qasî deh salan mijûl kiriye, li pey xwe gerandiye. Di sala 1922an de li Parîsê tê girtin.³ Paşê diçe Almanyayê û Îngiltereyê, ji wan welatan jî tê dersînor kirin. Navê wî di dîroka Îngilterê ya krîmînal jî de derbas dibe. Mirovekî tarî bûye û bi karêñ qulopilo mijûl bûye.⁴ Vî terziyê misirî

1 En falsk kronprins, *Vecko Journalen*, nr 32/1925, rûp.14.

2 Rohat Alakom, Nûçeya salê-Sextekarê mezin “Kurê Mîrê Kurdistanê!” eşkere bû (Malpera Nefel, 25/12 2006).

3 Kakelo arrested in Paris, New York Times, 26/12 1922.

4 Nutleys Lucas, *London and its criminals*, 1926, rûp.107.

navnişana xwe kiriye mîr (prince) û ji ber vê ji her "Mîrê Kurdistanê" xwe daye nasîn. Lê belê ji bo ku xwe nede dest gelek caran navêñ nû li xwe kiriñe, wek *Seid Mihemmed Kakelo, Said Mihemmed Zerdeşeno û Seid Xelil Zerdeşeno*. Di çavkaniyan de zêdetir forma Mîr Zerdeşeno (Prince Zerdecheno) bi cîh girtiye. Bona ku ku bal û hişê xwendevanan zêde tevlihev nekim min li jêr tenê forma *Kakelo* bi kar aniye.

Kovareke swêdi ku cara yekem
sextekariya Kakelo derdixe holê
(*Vecko Journalen*, nr 32/1925)

EN FALSK KRONPRINS.

Dema qala "Mîrê Kurdistanê" tê kirin bêguman mafê xwendevanan heye ku di dîroka kurd de li pey rêça wî bikevin û xwe bîghînin agahî û zanyarîke kêrdar. Lê belê kesên ku vê rîyê hildijibêrin pir mixabin nafile û badîhewa hewl didin. Bona ku bi vî navî mîrek di dîroka kurd de tune ye! Di rewşeke wiha de dest-pê li mirovan têن girêdan, mirov neçar û bêgav dimîne, nizane ci bike. Ji bo ku serpêhatiya Kakelo di çapemeniya ewropî de baş hatiye dokumente kirin, em jî divê berê xwe bidin van çavkaniyan. Dema mirov li çavêñ Kakelo û wan hersê kesên din ku bi şikberî li wî dinêrin mîze dike, wê demê mirov fam dike ku li vir tiştekî nenormal diqewime!

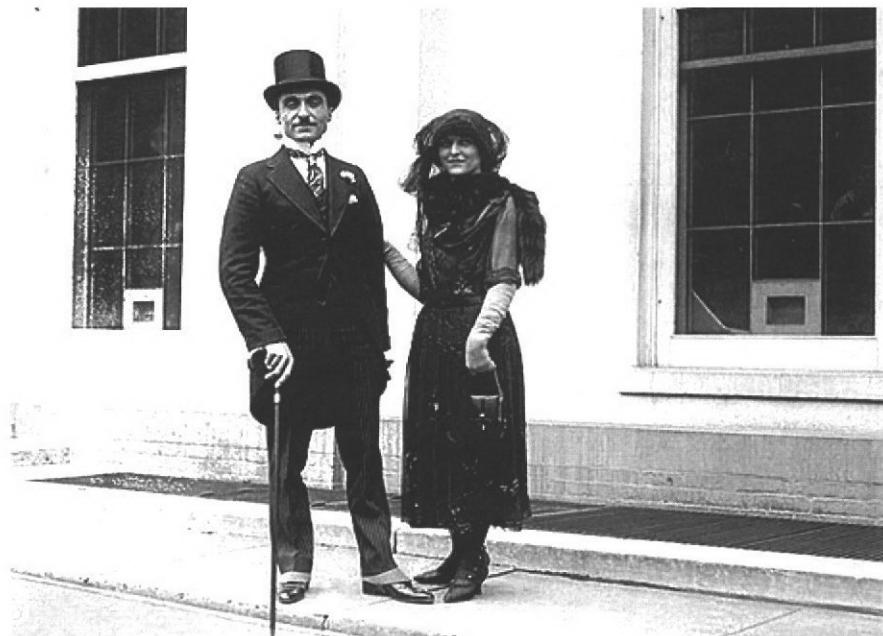

Kakelo li Amerîkayê ji otelekê derdikeve.

Hin xwendevan û nivîskarên kurd bi rêya organên medya sosyal (facebook) serpêhatiya Kakelo gelek meraq kirine, bi pirsên “*Kakelo kî ye?*” û “*Mîr Zerdeşeno kî ye?*” alikarî xwestine. Di ïnternetê de çend wêneyê Kakelo ligel hin perçerjenameyên wan salan hatine weşandin. Hin xwendevanan ev kesa wek mîrekî kurd dîtine, li pey gotina *Zerdecheno* ketine û dîyar kirine ev gotin di zaravayê soranî de tê wateya “bişirîn”. Hin kesan dîyar kiriye ku wan gelek hewl dane lê belê di derbara wî de zêde agahî peyda nekirine. Wek mînak yek ji van kesên meraqdar nivîskar Halil İbrahim Baran di malpera xwe ya ïnternetê de dibêje ku wî wêneyekî Kakelo li Amerîkayê di Pirtûkxaneya Kongreyê de peyda kiriye û di

derbarê Kakelo de rastî tu agahiyê nehatiye.¹ Tîştekî balkêş jî di binê van nivîsan de hin xwendevanan dîtinên xwe wek şirove pêşkêş kirine. Wek mînak yekî gotiye: “*Kêf kêfa Kakelo ye*” û yekî din wiha gotiye: “*Zerdeşeno hinekî dîsa hewl bida dikaribû bîba Çarlı Çaplînê kurdan*”. Bi rastî tîpa Kakelo gelek şibandiye Çarlı Çaplîn û serpêhatiya Kakelo tam jî mijara film û şanoyan bûye. Çawa em ê li jér jî bibînin nivîskara fînî Maria Jotuni hê berî 80 salan ev yeka keşf kiriye. Belkî jî bi zanetî di şanoya xwe de navê Charles li Kakelo kiriye. Wek tê zanîn navê Çarlı Çaplîn ê rastîn *Charles Spencer Chaplin* e.

Paşê derkerkiye holê ku navê vî sextekarî Seid Mohammed Kakelo ye. Wek mînak Kakelo bi navê “Zerdecheno Mohammed Said Kakelo” di sala 1923an de li Îngîlterê jîyaye, bi rojan di otelêni bi navêni Savoy Hotel û Hyde Park Hotelê de maye, xwariye, vexwariye û kêfa xwe kiriye û mesrefen otelan nedaye, ji ortê winda bûye. Dema Kakelo li hemû Ewrûpayê tê nasîn, starek jê re namîne, di dawiyê de berê xwe dide Amerîkayê.

Kakelo li Amerîkayê

Gera wî ya li Amerîkayê gelek rengîn derbas bûye, di hin wêneyan de em wî bi jin û keçenê ciwan re dibinîn. Kakelo li Amerîkayê bi keçeye Catherine (Miss Kitty Spigli) re dizewice.² Di rojnameyekê de navê xwe kiriye “Zerdecheno

1 <http://ibrahimhalilbaran.tumblr.com/post/40435336390/kurdistan-emirlerinden-prens-said-zerdecheno>

2 *Kentucky Girl Gives Up Royal Husband...*, Evening Telegram, 4/9 1921.

Mohammed Said” û gotiye ku ew biraziyê Mistefa Kemal Ataturk e.¹ Dema em fêr dibin ku Kakelo gotiye qesreke bavê wî li Kurdistanê heye ku ji 1000 çav û odayan pêk tê. Wek Çirokên hezar û yek şevan. Êdî em dibînin ku Kakeko devê dûrikê vir-derewan li Amerîkayê heta dawiyê vekiriye.² Di cîhekî din de wî gotiye ku wek Mîrê Kurdistanê ew qasî 18 mîlyon kurdan temsîl dike. Çawa xuya dibe Kakelo êdî xwe mîna “bavê kurdan” dîtiye.. Wek mînak Kakelo di cîhekî de gotiye ku ew ê here aîkariya apê xwe bike ku pêşengiya ordîyên li hemberî tîrkan dike.³ Çawa tê zanîn di vê salê de Serhildana Şêx Seîd li Tirkîyê dest pê kiriye. Wî bi saya van navnîşanan bala gelek mirovan kişandiye û ketiye nav korna sosyeteya amerîkayî jî. Wek mînak dema Siltana Afganîstanê hatiye Amerîkayê, Kakelo bi koma wê re dostanî û hevaltî daniye û tevî komê bûye.

Di dawiyê de balona dewreman a Kakelo diteqe, her tiştê wî derdikeve holê. Rojnameyeke Amerîkayê di sala 1925an de diyar dike ku niha berpirsên Amerîkayê dixwazin vî sextekarî dersînor bikin, lê belê ne Îngîlttere û ne jî Fransayê ew qebûl kiriye. Rojnameyê paşê wiha gotiye: “*Mir divê di Okyanusekê de bijî-Tu kes wi naxwaze*”. Rojname ji bo sextekariya wî dibêje ku “*Cambazekî xîretkar bûye*” û ji xwe re gelek navnîşan îcat kirine wek “The Emir of Kurdistan” û “Prince of Egypt”.⁴

Çawa xuya dibe mijara Kakelo ji salên 1922 heta salên 1932 li cîhanê her belav bûye. Kakelo wisa navdar bûye ku ji nivîskar û lêkoleran re kar derxistiye. Serpêhatî û çîroka vî kesê misirî yê bi navê Kakelo bûye mijara berhemeyeke edebî jî. Nivîskara finî ya jînin Maria Jotuni (1880-1943) di berhemeyeke xwe de cîh dide jîyana vî kesê sextekar û bi navê “Mîrê kurd” (Kurdin Prinssi) şanoyekê di sala 1932an de dinivîse.⁵ Maria Jotuni, bi nivîsandina berhema “Mîr kurd” serpêhatiya Kakelo kiriye perçeyekî edebîyat û şanogerîya finî. Ev berhema ku ji 254 rûpelan pêkhatî wek şano çend caran li Finlandyayê hatiye lîstin jî.⁶

Naveroka vê şanoyê balkêş e. Kakelo rojekê di rojnameyekê de dixwîne ku kesekî terzî çawa ketiye dilqê (rol) mîran û welat welat geriyaye, mirov xapandine. Kêfa wî gelek ji vê nûçeyê tê û ew jî biryarê xwe dide ku bikeve dilqê mîrekî kurd û derkeve tura dînyayê, şansê xwe biceribîne. Wî di şanoyê

1 “Egyptian” Crown heir Fades Away”, *The Batavia Times*, 2/12 1922.

2 “Egyptian” Crown heir Fades Away”, *The Batavia Times*, 2/12 1922.

3 Ji notêni paş wêneyekî Kakelo.

4 Emir Must Live On Ocean -Nobody Wants Him, *Lockport Union- Sun & Journal*, 20 April 1925.

5 Maria Jotuni, *Kurdin Prinssi*, 1932.

6 Gelek spas ji bo Peppinayê (Xanîma Eli Çîfçî, xweyê Wêşanxaneya Apecê) ku ev pirûka bi zimanê finî xwend û di derbarê naveroka wê de kurtenivisekcî swêdî ji bo me amade kir.

de navê xwe yê rastîn Kakelo veşartiye û navê Charles li xwe kiriye. Amî û jîna xwe Hildur ku ji malbateke aristokratên Finlandyayê ye héviya hatina mîvanên xwe ne ku wê ji Amerîkayê bêñ. Mîvanên wan xwîşka Hildurê, Emma û kurê wê Charles e. Emma berî bîst salan çûye Amerîkayê li wir cîwar bûye. Lê belê tiştine balkêş disa di şanoyê de rûdidin, diqewimin. Kesên ku

navên wan di şanoyê de derbas dibin, ketine dilqên cûrbecûr. Kî kur/keça kê ye kes pê nizane! Wek mînak xuya dibe ku bavê Charles xweyê malê Amî ye. Amî berî salan bi Emmayê re maye û jê zarokek bûye, ew zarok niha mezin bûye, navê Charles li xwe kiriye. Amî ji aliyê jinan de gelek qels bûye wek kesekî jinbaz tê nasandin. Nivîskar Maria Jotuni bi alîkariya van bûyeran xwestiye serpêhatiya Kakelo ku xwe wek mîrekî kurd daye nasîn nêzî hev bike û dinya mirovan a hundirîn eşkere bike. Dema Charles hatiye Finlandyayê jineke Çînî ji bi xwe re aniye, navê wê Lilang e. Malbata wê li Amerîkayê karê terzîtiyê dike û Charles ji li wir ketiye ser kar.

Dema Charles li Finlandyayê dimîne, vê carê ew çav berdide berdestiya malê ku xizmetan dike. Kurekî malê ji dilê xwe dixe wê keçika çînî ku Charles bi xwe re aniye Finlandyayê. Nivîskar xuya dike ku têkiliyên di navbera mirovan de çawa dikevin zikê hev û wan ji rê derdixin. Charles (Kakelo) di cîhekî gotiye ku “*Em di dewra pêşketinê de dijîn. Ez plan dikim ku welatê xwe angorî Europayê pêşta bibim. Jin wê serê xwe vekin, mîr wê rûdanén xwe yê dirêj bibirin, jêkin. Mirov li şuna bikaranina hêstiran (devan) wê li keştiyên ezmanî siyar bibin*”. Dema Emma hatiye Finlandiyayê ji Charles re gotiye qet

Emir Must Live On Ocean— Nobody Wants Him.

BY LARRY BOARDMAN

NEA Service Writer

Washington, April 22.—His Highness Said Zerdechano, "Prince of Egypt" and "Emir of Kurdistan," seems due for a life on the ocean waves and a home on the rolling deep—with the White Star steamship line footing the bill.

Ordered deported from America, his various other countries won't let him in.

He can't stay here—and he can't go anywhere else!

All of which is causing U. S. immigration authorities no concern at all, and neither does it appear to bother his highness.

But according to George C. Tolman, assistant commissioner general of immigration, it is something for the White Star line to worry about.

"They brought him here," said Tolman, "and they've got to take him away."

"We don't care what they do with him—but they'll have to keep on paying his expenses until they do it."

Deported to England.

The Prince, emir or something

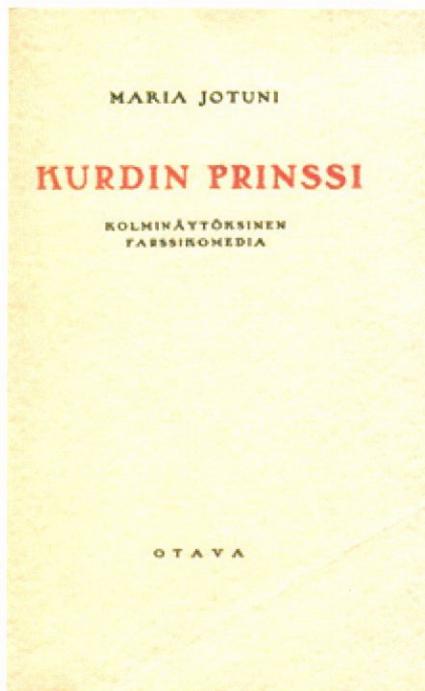
District of Columbia jail!

Immigration authorities made the arrest at the Egyptian legation, where they found him further pressing his claim.

"He was a clever faker," said Tolman, "living off his t-man-

Ji rojnameyeke amerikî
(Lockport Union-Sun & Journal, 20 April 1925)

besa “Kurdbûna xwe” neke. Lê belê di dawiya şanoyê de kesnameya rastîn a Charles derdikeve holê. Dema carekê Amî rojnameyekê dixwîne, ew li wir rastî nûçeyekê tê ku qala mîrekî kurd dike ku li hemû Ewropayê bi sextekariya xwe hatiye nasîn! Dema mîr vê yekê dibihişe dikeve rewşike gelek xirab. Piştî vê yekê êdî “Mîrê Kurd” Charles mecbûr dimîne navê xwe eşkere dike: *Seid Mohammed Kakelo*.¹ Paşê çi hatiye serê wî, kes pê nizane û piştî sala 1932an êdî em şopa Kakelo di çavkaniyên nivîskî de winda dikin.

Maria Jotuni û bergê pirtûka wê ya bi navê “Mîrê Kurd” di derbarê Kakelo de

Ez bawer dikim ku em bi alîkariya hin gotinê pêşiyân serpêhatiya Kake-lo baştir dikarin bidin nasandin: “*Kesekî ku derewekê bike dikare deh derewan ji bike!*” Kakelo çûye kîjan welatî, kîjan diyarî navê xwe guhartiye û ketiye dilqekî din. Bi kurtî wî jîyana xwe li ser vir-derewan înşa û boyax kiriye. Rolên xwe gelek baş lîstiye. Lê belê pêşiyên me dîsa rast gotine: “*Derew rojekê derdikevin rûyê tavê!*” yan jî “*Mûmê derewkaran heta derengiya şevê vêdikeve!*”

¹ Maria Jotuni, *Kurdin Prinssi*, 1932, rûp.202.

Helbest

dema ku tirîjên rojê teze axa min dixamilandin
bayekî germ li ser lêwên min dihilîst
û dengî pêlên behrên dûr wek orkestrakê hundirê min zîz dikirin
va stêrka dûna me ye
ezî axê, avê hewayê bi mêshingiv, kurm û kêz
çuçikêñ hewa û li ser erdê va parva dikime
asîmanê hêşinê canê min zindî dike û difirîne
pirsên bê bersivêñ ku tema xwe wek axûyê marî kor
mêjo û dilî min mijûl dikine û dieşînine
ezî ji bîrêñ kur avêñ teze û zclal vedixwime
û avêñ qilêri û şilopî bi pênc hîsêñ xwe diparzûnîme
tu rîyê min ê bêguman tunen
her rîyêk mektebek e
çavêñ min ê tu serdaran û rêzanan nebînin
çîmkî ew, bêndêñ li ber heqîqet in
ez giranîyê rojan dizanim
ez dizanim sereşiyê jîyanê û bêdilsozîya însana

Seyfi Doğan

ŞOPÊN DEMA XATIRXWAZTINÊ - VI-

Nuhê Hecî Malê Herşîd

Ziman deriya li ber meriva vedike!

Simo heftekî li bajarê W. li ba birayê xwe Hesen ma. Di çaryeka dawî ya salâ 1970î da, roja yekşemiyê ew ê bi Tîranê berbi bajarê Îserlohnê bi rê ketta. Birayê wî, Hesen ew li wî bajarî li kursa ziman ya Enstitûya Goethe qediyid kiribû. Evara şemiyê, hemgundiyyên wî sewa oxira xêrê hatibûn serdana wî, li mala birayê wî kombûbûn. Mêvan heranî derengiya şevê li ba wan rûniştin. Paşê, ew belav bûn û Simo xatirê xwe ji wan xwast. Wana jî çûyîna wî ya bajarê Îserlohnê xêr kirin û li gor edet û rismên gundê xwe xercirê kirin beriya wî.

Danê sibê, Simo bi birayê xwe va ji mal derketin û peya berve Garajê Tîranê bi rê ketin. Bedêngiya rojên yekşemiyê, sari û tarîyê dagirtibû ser bajêr. Baraneke hûrik dipiškand. Bi hewa û heyamê veng Simo tamsar dibû. Ji ber sermayê wî xwe nure serhev kiribû. „Va heyamî veng î neçê ci ye, hefteyeke ku ez li vir im, me hîn to nedîtiye. Ku roj derdikeve jî, pir najo, hema ewrê peşiyê li wê digrine“, Simo di ber xwe da got. „Va dera jî weng e! Tişt nabe, tu ê

hu bibî. Di sêrî da, bi me jî weng dihat, paşê em hu bûnî“ birayê wî lê vegerand.

Bi rê da, Hesen şîret li Simo kîrin: „Simo, çar sal in ku ez li welatê Almanyayê me. Tecrubeyên min hene. Rind guh bi ser şîretên min de. Xîret bike, bi lez zimanê almanîbihêvisê. Ziman anehtera (mifte) derîya ye. Her zimanek pencerekê ji bo naskirina alemekê nû vedike li ber merivan. Ji bo xwandina li zaningehê jî hêvisîna almanî ferz e. Ji bo serketina di her cîhetê da, hevisîna almanî şerda peşî ye...“ Simo bi dîqet guh diha ser gotinên birayê xwe û bi serî hejandinê gotinên wî tesdiq dikirin.

Her du bira zû gihêştin Garajê Tîranê, hîn êpî wext ji hatina Tîranê ra hebû. Ew li ser qenepeyekê rûniştin. Hesen dîsa dest pê şîretan kir. Ji ber ku dizanî Simo bi fedî ye û li nav civatan pir deng nake, got: „Fedî neke, ma tu î hewesdar û hewldar bî. Ji xwandinê bêtir tu şanse te tune, bixwîne û bibe xwedîyê marifet û zenetekî. Bêî van heyat zor e...“ Di rastiyê da, her çiqas Simo li

gor şiretkirina malbatî li civata mezinan bêdeng dima be jî, li nav heval û hemsaliyên xwe biziman û xwaş sohbet bû.

Di wê navberê da, pirsa rêwiye kî yê ku ji hêla Simo da nêzikî wan bûbû, sohbeta wan birrî. „ma hun Tirk in?“ wî ji wan bi tirkî pirs kir. Simo bi lez, beî ku bersiva xwe di serê xwe ra derbas bike, got, „na, em ne Tirk in!“ Li Tirkîyê, wî pir cara bi taybetî li cihêن ku Tirk lê yan li cihêن resmî xwe Tirk dihesiband û wer dida naskirin. „Lê hun ê bi tirkî deng dikine“, rêwiye Tirk bi miruzekî tahlkirî li Simo vege rand. Heta hîngê, birayê Simo, Hesen xwe avête navberê û berê xwe berve rêwîyê tirk kir û bi tirkî got, „hemşehriyê min, ma ew bibê, guh mede wî „em Tirk in“. Rêwiye tirk zû rûye xwe guherî û ji wir bi dûr ket. Hesen li Simo vege rî û bi dengekî azarbar got. „Çima tu wer dikî! Tirkê esil em in. Gotinê veng meke, pê serî xwe û i me jî meke tu beleyan!“ Simo serî kiri ber xwe û bêdeng ma. Dilê wî pir dixwast ku bersiva birayê xwe bîdaya û bigota, „madem tirkê esil em in, çima zimanê me ne yek e, çima em pir cara di nav xwe da dibêñ em kurmanc in û li ba tirkan dibêñ em tirk in û çima...“ Lê bi şiya nekir, newêrî ku bigota. Ev gotin û pir-

şevokan di serê wî da li dûv hevdu rêz dibûn û hewl didan ku ji devî wî derbikevin, lê nedihatîn ser zimanê wî, te ê bigota gewriya wî xetimiye, hatiye bendkirin. Ji ber ku ew î neçar bû, mihtace birayê xwe bû, li destê wî mêz dikir.

Pêçek neçû, Hesen û Simo bi dengê fitikîna Tîranê yê ku li meydana Garêj mîna hîşmara hazırlîya rîwîtî û xatirxwastinê belav dibû, rabûn ser pîyan. Bi hîsêن firqetiyê wan dest di stûyê hev ra birin û ji hevdu xatirxwastin. Her duyan jî çav tijî kirin. Simo li Tîranê sîwar bû û Tîran bi fitikînê berve Iserlohnê bi rî ket. Dengê fitikîna Tîranê edî di serê Simo da mîna nişana xatirxwastin û firqetiyê cîhê xwe girtibû.

Danê êvarê, Simo gîhêşt bajare Iserlohnê. Iserlohn bajarokekî bi qasî çel hezar nefer, bi banêñ bilind û nawalêñ kûr û bi dar û beran xemilandî bû. Ji hêla madenêñ va, şûnwarekî bi ber bû. Bi derzî, telê mesingî, tunc û qutiyêñ titunê navdar bû. Simo li Enstitûya Goethê ya li vî bajarı destpê hêvisîna zimanê almanî kir. Ew di xaniyê ku Enstitûyê kirêkirî da bi telebeyekî brazîlî va tevhev dima. Évara roja ku ew hatibû mala xwe û bawilê xwe betal kir, dît ku di binê bawil da diya wî beî ku wî hay jê hebe xela spîbelek

di binê bawil da bi şûn kiriye. Simo pê him şâ û him jî zîz bû. Pê kete nav xem û xeyalan û çû diyarê bav û kalan. Dayika wî, hunerkara xela spîbelek hate ber çavan wî. Wî xele bi dîwarê odeya xwe da kir.

Ji bo hêvisîna almanî, Simo xwe baş amede û motive kiribû. Bi xîreteke mezin xwe dida ser dersan. Tekstê her dersekê kêmtür pênc cara geh bêdeng û geh jî bi dengekî bilind dixwand û evqas car jî dinivîsand. Peyvîn ku bilêvkirina wan bi zehmet bû û bi taybetî yên dirêj û hevedudanî hîn pir dinivîsandin û bi dengekî bilind dubare dikirin. Wî hewl dida tiştên ku wî li dersxaneyê dihêvisî, li derva, bi nas û hevalan va bi kar bîne. Li mal pir guh dida ser radyoyê. Helbestên gelerî yên sade û bi kefiye ezber dikirin û bi dengekî bilind dixwandin. Çend rêzên helbesteke ku wî ezber kiribû weha bûn: Es war einmal ein Mann
Carek ji caran hebû merivek
Der hatte einen Schwamm.
Wî hebû sungerek
Der Schwamm war ihm zu naß,
Bi wî pir sil hat sunger
Da ging er auf die Gass'.
Dev da sûkê, çû der
Die Gass' war ihm zu kalt,
Sûk jê ra sar hat, bû saristan
Da ging er in den Wald.

Lewma wî lêexist çû daristan
Der Wald war ihm zu grün,
Daristan bi wî hat hêşin
Da ging er nach Berlin.
Lewma wî berê xwe da Berlin...

Ji bo hînbûna zimanê almanî, Simo ji tecrubeyên di zarokatiya xwe da jî fêde didît. Di zaroktiya xwe da, wi tenê kurdiya kurmancî dizanî. Di dibistana seretayî da ew hînî zimanê tirkî ango zimanekî yad bû. Bi wekhevî û nezikîheviya hen peyv û dengêñ kurdî û almanî jî di proseya hînbûna almanî da Simo çavbir dibû. Çend nimûne: Birin= bringen, brader=bruder, hebûn=haben, honig=hengiv, kanîn=können, nû=neu, nav=name, (hê)stêr=stern, kurt=kurz, hesin=eisen, erd=erde, teng=eng, germ=warm.

Peyva almanî ya ku di sêri da xwaş dihate guhê wî „sowieso“ (bégûman) bû . Peyvîn ku bi wî neçê dihatin „verbot(en)“ (qedexe) û „katastrophe“ (bêtar) bûn.

Xurdeya „Am“ (bi kurdî: li) jî di destpêkê da, ji ber meneya wê ya bi tirkî (vagina) bi wî neçê hat. Di zimanê almanî da „am“ pir tê bi kar anîn: „Am Montag“ (li duşemiyê), „Am Dorfplatz“ (li meydana gund), „Am bestên“ (çêtir/çêtirtir) ... Ev xurdeka carna, di hen dersan deh

cara ji devê mamosta ya jin gava ku wê teksta dersê bi dengekî bilind û giran giran dixwend derdiket. Mamoste jineke navzirav, çepildirêj, porkej û bi devûrûyên şîrîn û lihevhatî bû. Di hen dersan da belkû deh cara „am „ ji devê wê derdiket û evqas car jî ji devê telebeyan yên ku dersa wê rojê li gor xwastina mamos- ta dubara dikirin. Eva bi telebeyêñ tirkîzan, bi taybetî yên dîndar bi bed dihat. Telebekî tirk ê ji Kayseriyê, gava ku ev xurdeka ji devê mamoste dibihîst, pê surpundir dibû.

Di hundirê çar mahan da, Simo li Enstitûya Goethe çend ferdên ji mîlet û welatên din ên alman, brazîlî, portekîzî, tirk, çekî, kurd nas kirin û bi henan va ji hevaltî kir, bi taybetî bi Jose va, yê brazîl va. Ew bi Jose va di odayekê da diman. Nas û hevalên Simo didan xuyakirin ku ew ê ji sohbeta wî ya bi almaniyeke bi kêmanî û bi alikariya dest û piyan û ji dengê wî yê kûr hez dikine. Li ba wan Simo xwe bi nasnameya kurd dida nasandin. Simbelên wî jî yê pan û gir ên ku li ba peyrew û yaneyên nêrinêñ çep û şoreşger hezkirî û li ba sofyîen ezdî, rîya heq, yarasanî kutsî bûn bala meriva dikişandin.

Kesên ku Simo nas kiribûn, yan jî ji nêzik da didîtin bi hen taybetiyêñ xwe, bi sîma û tevge-

ra xwe bi wî nas dihatin. Evqas nas dihatin, tê bigota wî ew ê berê dîtine. Ji mîyla nasbertiyê da Simo pir jêhatî bû. Di piçûktiyê da, wî li gundê xwe zarokên ku wî nedîtibûn û nas nedikirin, di sîmayê ra derdixistin ku kîjan zarok ê kîjan malê ye. Bi heldana hen çavkaniyêñ devkî, ev jêhatibûna nasbertiyê ji mîrasa kevneşöpiya pezxwedîkirinê da maye û ji nivşekê derbasî nivşekê din bûye. Malbata Simo jî mîna pir malbatêñ eşîra Beraniyê bi sedan salan keriyê pêz bi xwedîkirine. Pezê ku piraniya wan mîn hev gewr bûn. Mervî dikanî wan, tenê di saye şan û nîşankêñ wekî nîskekê hûrik yên li serûçavan wan, ji hev derbixe. Di wexta xwe da, xwediyyêñ keriyêñ pêz û şivanêñ wan bi sedan berxên ber kozê yên ku piraniya wan mîna hev bûn di sayê nîşanêñ veng da ji hev derdixistin û dizanîñ ku kîjan berx ya kîjan mîyê ye. Kesên nasber, sed berxî gewr yek bi yek nas dikirin û dizanîñ ku kîjan berx ya kîjan mîyê ye. Simo jî bi vê kulturê mezin bûbû. Wî gêna nasbertiyê wergirtibû. Ji ber vê bû ku, wî di rûyêñ her kesê ku wî nas dikir da parçeyek ji rûyêñ merivê ku wî li gundê xwe nas dikir didît û bi vî hawî pir kesên yad bi wî nas dihatin.

Almanya, 04.09.2014

Gotûbêj

Nûh Ateş, kurdeki Anatoliyayê ye. Ji destpêka salên 1970'î û vir li Almanyayê dimîne. Bi dirêjahiya salan wek çalakvanekî ji bo mafêñ kurdêñ li Almanyayê xebitiye. Niha yek ji nivîskarêñ kovara kurdêñ Anatoliyayê Bîrnebûn e. Li gel berhemên wî yê bi almanî û tirkî sê pirtûkên wî bi kurdî hene. Ateş xwedî pênûseke xweser e, di çîrokên xwe yên fiktiv ku wek pirtûk berî bi du salan bi navê „*Tayek Por*“ derketin de jî devoka kurdêñ Anatolyayê bikartîne. Em bi Nûh Ateş re li ser çîrkên wî, li ser kurdêñ Anatolyayê û tevgera kurd li Almanyayê axivîn.

H. Duzen: Kek Nûh, kîliya ku min xweşt ez ji bo vê hevpeyvîne bi te re bixivim. Ger ez ne şas bim, te di nav peyvîn re got „hema ne siyaset be.“ Ew henek bû, yan bi raşî jî tu dibêjî em bâbêta siyasetê li deriveyî vê sohbetê bîhêlin?

N. Ateş: Ez xwe wekî siyasetmedar nabînim û zûva ye ku ez ne di nava karê siyasî yê rojane û rêxistinî da me. Mere ma min jî wê gotinê ew bû ku giranîya sohbetê ne li ser siyasetê be. Bê siyaset jî nabe. Meriv bixwaze jî nikane siyasetê bitûn li dervayî sohbetê bîhêlê. Tu behsa ci bikî, seriye kî wê diğihê siyasetê.

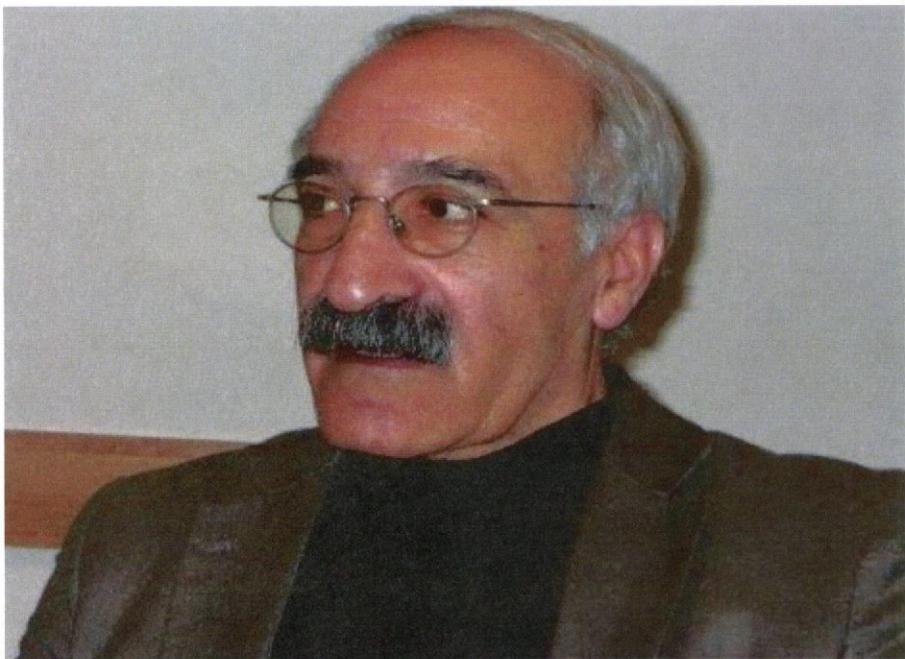
H. Duzen: Belê, ji xwe dê siyaset ne di navenda vê sohbetê de be. Gelek caran mirov ji bin nivîskarêñ me dibhize ku karê wan afrandina berheman e û naxwazin qet nêzîkî siyasetê yan babetêñ ku seriye kî wan dighêje siyasetê bibin. Hey

babet vebûye, tu ji kengî û vir de ne di nav siyaseta aktif de yi?

N. Ateş: Di salên 1970/80î da min karê siyasî û komeletî kir, pirtir di refê rêxistina Hevra, PSK, KOMKAR û AKSA (Yekîtiya Xwendekarêñ Kurdistan li Dervayî Welat). Ji sala 1986an virda ez ne di nav siyaseta rêxistinî da me. Ji sala 1997an vir da ez nivîskarê Bîrnebûnê (kovara Kurdêñ Anatoliyê) me.

H. Duzen: Kek Nûh, tu wek xortekî 22 salî sala 1970yi ji bo xwendinê hat Almanyayê. Ev bû 44 sal tu li Almanyayê dimîni. Ji ku ye Nûh Ateş, kurdeki alman, almanekî kurd an xwedî nasnameyeke din e?

N. Ateş: Nasname tégiheke piralî ye û guherok e. Hêlêñ wê yê etnîkî, kuluturî, sosyal, erdnîgarî, dînî û hwd. he-

ne. Ji hêla binemalî û etnîkî da ez kurd im, bi gotina cîwarê me ez kurmanc im. Li ber destê dê û bavekî kurd, li gundekî kurd ê li nava Anatoliyayê mezin bûme û bi zimanê kurdî hatime şîretkirin. Kurdê Anatoliyayê, kurdê Tirkiyê, kurdê Almanyayê jî parçeyekî nasnameya min in.

H. Duzen: Ji bo te „Welat“ tê çi wateyê?

N. Ateş: Cih û warê ku meriv lê xwendedayî, mezin bûye, zaroktû û xortaniya xwe lê derbaskiriye. Cih û warê ku mermalî dost û yar, jin û zaroyên meriv lê dijin. Cih û warê ku meriv lê kar dike û debara xwe dike. Cih û warê ku meriv lê serbest û serimest e... Xwedî

welat bûn mafê her miletékî û ferdên wî ye. Mafê miletê kurd û her ferdekî wî ye ku bi welatê xwe, nav û nişanên wî serbilind bibe.

H. Duzen: Bi tevahî têgeha „kurdén anadolé“ té bikaranın, kî ne kurdén anadolê, li ku dijîn, ji ku hatine wan deverên ku lê dijîn?

N. Ateş: Ez û nivîskarên kovara Bîrnebûnê „Kurdên Anatoliyayê“ bi kar tînin. Ez dikanim pirsa te ya derbavê kurdên Anatoliyayê da wer bîbersivînim: Di serdema osmaniyan da, bi dehan eşîrên kurd bi keriyên xwe yên pêz va ji Kurdistanê berbi nava Anatoliyayê kişiyanê. Demekê ew di navbera Anatoliyayê û Kurdistanê da çûne û hatine. Paşê, di nîvê duyemîn ê sedsala

19an de, ew di çarçeveya sîyaseta cî-warkirina eşîrên koçber li ser bingeha fermaña dewleta osmanî li nava Anatoliyayê hatina bicîhkîrin. Desthilata osmanî dixwazt ku bi bicîhkîrina eşîrên koçber wan baştır têxe bin kontrola xwe û wergirtina eskeran û ber-hevkirina bacê hêsanitir bike. Bi dirê-jahiya salan, pêdapêda li Anatoliyayê, zêdetir li bakûrê Gola Xwê koloniyeke kurd pêkhatiye. Koloniyeke qası sêsed gund û bajarokan û zêdetirî sêsed hezar nîstecîh. Kurdên Anatoliyayê, me-riv dikanê bibê, ji her aliyê Kurdistanê hatine. Lê piraniya wan ji heremên başûrê Kurdistana Bakûr hatine û bi konfederasyonê eşîrî yên wekî Reşî, Canbegî û Şêxbizeynî va girêdayî bû-ne. Ew bi sê zaravayêñ kurdî (kur-mancî, dimilkî/zazakî û şêxbizeynikî) deng dîkin. Piraniya wan musilmanê heneñî ne. Ev koloniya ku ez qalê dîkim di nava hududêñ bajarêñ Ankara, Konya, Kırşehir û Aksarayê da ye, ango li Anatoliyaya Navîn e. Divê bê gotin, li herêmên din yên Anatoliyayê ji Kurd hene.

H. Duzen: Di serdema Komara Turkiyê de ji gelek kurd di çarçeveya “mecburi iskanê” de ji anîn Anatoliyayê, ne wisa? Jê pê ve kurdên piştî serhilda-na Dersimê yên nefîkirî hene.

N. Ateş: Erê, rast e. Lê evana malbat bi malbat yan ji ferd bi ferd hatibûn nefîkirin û bicîhkîrin. Nimûne kurdên ku piştî serhilda-na Dêrsimê hatibûn nefîkirin serbestiya wan tune bû û bê îcaze wan nedikarin bigerin an kat bî-kin. Kurdên dema osmaniyan ne wer bûn. Her çiqas ew li gor fermanên ser-darêñ dewletê hatibûn bicîhkîrin ji, ew xwediye erdêñ fereh bûn û li hêla pezzwedîkirinê karê cotkarî û tucariyê ji dikirin. Her eşirekê ji xwe ra gund ava kiribû.

H. Duzen: Dibêjin Şêxbizinkî bêtir dişibe bi Soranî, gelo raşt e?

N. Ateş: Ez ne pisporê zimanê kurdî û zaraveyên wî me. Lê li gorê hin lêkoli-nan şêxbizeynikî bêtir nêzikî soranî û feylî ye.

H. Duzen: Biqasî ez agahdar im, kurdên musulman ê sunne yên li Kurdisatanê şafî ne, lê yên ba we heneñî ne. Mezhebê heneñî yê Osmaniyan bû, lê Kurdên li kurdîstanê bi piranî ew ne-pejirandin. Bi min wisa tê ku helewes-ke li dijî asîmlasyona bû ev. Ger ev raşt be, mirov dikare bibêje kurdên anatoliyayê asîmlasyona ziman û çandê nepejirandine, lê ya mezhebî ewqas gi-ring nedîtinê?

N. Ateş: Biqasî ku ez hayadar im weha ye. Mimkun e, wekî te goti be, lê kêngê û bo çi kurdên Anatoliyayê mezhebê heneñî pejirandine ez niza-

nim. Agahî derheqa vê mijarê da li bamin tunin. Her çiqas derbeyên asîmî-lesyona xwaribin jî, wan ziman û çanda xwe ya kurdî parastine.

H. Duzen: Hejmareke mezin ji kurdên Anatolyayê li welatên Ewropayê wek Almanyayê û Swêdê dijîn. Ev jî bi koçberiyekê duyemîn pêk hatiye.

N. Ateş: Erê. Qedera dused salî ji koça ji Kurdistanê şûnda, di serdema komara Tirkiyê da, kurdên Anatoliyayê carek din dest bi koçkirinê kirin. Ji salên 1960 vir da bi dehhezeran Kurd ji Anatoliyayê bi rîya koçberî û penaberiyê barkirin welatên Awropayê. Komeke mezin ji kurdên Anatoliyê li Ewropayê bi cih û war bûye. Li hin bajarên welatên wekî Swêd, Danemerq, Elmania, Awisturya, İswiçrê kolonîyên kurdên Anatoliyê hene.

H. Duzen: Lî ba we navêni mina Heci, Nebî an Nûh zehf xuya ne, ev ji ku tê gelo?

N. Ateş: Di malbata min da Heciyek û sê heb Nûh hene. Nizan im çîma. Di-be ku hingê ew navinan li rewacê bûn. Lê niha li wan derêne me, ev navêni klasik û dînî pir kêm bûne. Navêni kurdî yên modern li pêş in. Wekî Rojhat, Botan, Alan, Mîran, Rêzan, Hêvîn, Berfin, Zozan û yd.

H. Duzen: Ü „Xaço“?

N. Ateş: Navê Xaço, li ba me tune. Ez bawer dikim, navêkî bi eslê xwe ermenî ye.

H. Duzen: Lê belê naveki te ji Xaço ye, tu Nûh i yan Xaço yî?

N. Ateş: Herdu jî. Ez Nûh im, ji ber ku mezinê malbatê ev nava li min kîrine. Xaço navêkî ku ji paşê da, li Almanyayê li min hatiye zêdekîrin. Hevalê min Bilal Görgü ev nava bi yarenî li min kiribû û wer li ser min ma û bû nasnavê min. Min jî vî navî hez kir û ez wî jî bi kar tînim. Yanê ez Xaço me jî. Li Almanyayê pirtir bi vî navî dihêm naskirin.

H. Duzen: Pirtûka te ya çîrokan Tayek Por berî bi du salan derçû, pitşre jî te jiyanâ Ehmedê Elê nivîsand, xuya ye teqawîdbûn baş bi kérî te hatiye?

N. Ateş: Erê, teqewîdî bi kérî min hat û tê. Min sê kîtab bi kurdî derxistin: *Tayek Por, Nivîsêni Per û Ehmedê Elê*.

H. Duzen: Di pirtûka Tayek Por de 16 kurteçirok hene. Di kîliya xwendîna binan ji wan de min ji xwe pîrsî bê fiktîv in an berhevkirî ne. Tu kari ji min re bibî alîkar?

N. Ateş: Kurteçirok ne berehevkirî ne. Ewê lihevanî (xeyali, fiktiv) ne. Helbet tesîr û para jiyanâ rast û bûyerên qewîmî jî, kêm û zêdê li ser heye.

H. Duzen: *Lî gel ku piraniya temenê te li Almanyayê derbasbûye jî çîrokên te bahsa gund dikin. Tu tu carî fikirî ku tu jiyanâ koçberiya li Almanyayê jî binivisi?*

N. Ateş: Erê. Berhema bi navê Ehmedê Elê-Jînenîgariya Koçberekî Kurd Li Almanyayê-mînakek e. Di kovara Birnebûnê da rêzeniviseke min li ser navê «Şopêن Dema Xatirx-waşlinê» heye û dom dike. Di wê da behsa mijara koçberiya li Almanyayê di jiyanâ şexsekî kurd yê fiktiv da tê kirin.

H. Duzen: *Zimanê te bi kar anije jî, dihêle ku mirov bikeve şikê bê çîrokên Tayek Por fiktiv in an gelêri ne, jî ber ku zimanekî heremî hatiye bikaranîn. Sedemê ku piştî ewqas berhemên kurdî derketine jî te ew zimanê ku bi piranî pê tê nîvisandin bikar naniye çi ye? Ger her kes bi devoka gundê xwe yan herema xwe binivise emê çawa bighêjin zimanekî standart?*

N. Ateş: Zar û zaraveyên cîwari di eslê xwe da makzimanê meriva ne. Zimanê standard, pirtir zimanê çêkirî ne. Ew zimanê dibistan û dezgehêr resmî û civatî ne. Her çiqas hewldan û pêşketîyen bi qedir di vî warî da hebin jî, meriv nikane îro qala kurdîyeke standard a seranser bike. Ji bo kurdîy-

eke standard divê lihevkirinek li ser wê hebe û perwerdeya bi kurdî hewce ye. Mixabin hîn em negihêstine vê qonaxê. Ji ber vê, ez nîvisandina nêzikî yan di bin bandora zarava û devokên herêmî da diparêzim û hewce dibînim.

H. Duzen: *Ligel ku raş e, kurdîyeke standart ê seranser tune ye jî, li ser tiştinan lihevhatinin hene. Xebatê Celadet Ali Bedirxan ên li ser ziman bingeh têr girtin û van bişl sîh salên dawî gelek berhemên berbiçav derketin.*

Bi dehan televizyonê bi kurdî weşanê dikan, bi sinor be jî, li Bakur li hin zanineh û dibiştan kurdî té ferkirin.

N. Ateş: Gotinêne te di cîh da ne. Dîsa jî nîvisandina nêzikî zarava û devokan sewa parastina heyîyê kulturî û zimanî û teşwîqkirina xwandin û nîvisandina bi kurdî bi taybetî li herêman bi kêt e. Nîvisandina bi kurmanciya standard an jî ya nêzikî kurmanciyek berî berve zimanekî standard, wekî ku te gotiye, li ser bingeha xebatê Celadet Ali Bedirxan jî hewce ye, lê herdem ne ferz e.

H. Duzen: *Mixabin min pirtûka Nîvisên Per nedîtiye. Mijar û navaroka wê çi ye?*

N. Ateş: Nîvisên Per ji meqele û kurtenivisêni li ser mijarêni curbicur ha-

tiye dagirtin. Eger meriv bixwaze wan li gor beşen edebî parva bike, hingê birek ji wan dibe serpêhatî, bîranîn, ya-renî, şirove. Mijara hinan jî rabûn û rûniştinên civakî û siyasi ne. Mijarek jî kurmanciya ku li Xelika (gundê ku ez lê mezin bûme) tê dengkirinê ye û taybetî, pevv û bêjeyên wê yên cûda ne.

H. Duzen: Lî ku ye gundê Xelika?

N. Ateş: Xelika (bi tirkî navê wî Karacadağ e) li Anatoliya ye û bi ser qezaya Kulu-Konya va ye.

H.Duzen: Berî çendakî pirtûka te Ahmedê Elê derçû. Jînenigariya koçbereki kurd li Almanyayê. Çima Ehmedê Elê?

N. Ateş: Ehmedê Elê kurdekî Anatoliyayê ye û li Almanyayê dijî. Karkerekî ji rêzê ye. Min ew di saye koçberiyê da nas kir. Sala 1975an, cara pêşî ez û Ehmedê Elê li Frankfurtê raste hev hatin. Di ser vê rasthatina min û Ehmed ra çel sal rabirt. Kurtegotî, ez Ehmed ji nêzik da û baş nas dikim. Me bi salan bi hev ra di bin bana KOMKARê (Federasyona Komelên Kurdistan Li Almanya) da kar û xebat kir. Ehmed pir dixwast ku jiyana wî bê nivîsandin. Fikra nivîsandîna jiyana wî, cara pêşî ji devê nasa wî ya alman, Dorisê derketiye. Ehmed çend cara ji wê ra qala zaroktî û serpêhatiyên xwe

kiriye. Wê jî gotiye, "Ehmed, çir dikî bike, van serpêhatiyên xwe binivîse yan bide nivîsandin!" Wî bixwe bi şîya nedikir. Xeberdan, xwandin û nivîsandina wî ya kurdî bikêmanî ye. Jiyana Ehmed tiji bûyer û serpêhatiyên balkêş û manîdar e. Nivîsandina jînenigariya Ehmed mîna biyografiyeke bi elementên siyasî û civakî ji bo edebiyata kurdên Anatoliyayê û mijara koçberiya li Almanyayê ji min va pêwîst û lêhatî xûya kir.

H. Duzen: Te rébazeke balkêş bikaranîye; di devernan de pirsyar û bersîvén raşterast hene û di gelek deveran de jî bi alikariya şiroveyan em ji jiyana Ehmedê Elê bêtir tiştan fér dixin. Pêveka pirtûkê ji vê vegotina xweş re nebûye bar?

N. Ateş: Di pêvekê da, agahdariyên di derheqa kar û xebata KOMKAR û ya kurdên Almanyayê ji bo naskirina nasnameya kurd li Almanyayê hatine komkirin. Mijareke giring ya jînenigariya Ehmed serpêhatiyên di derheqa eşandina wî ya ji avrûyên inkarkirin û piçûkxistina nasnameya kurdî da ye. Mijareke din jî hewl û xebata wî ya li hember nerindî û neheqiyêni li ser nasnameya kurdî ye. Lewma min û Ehmed, me hewce dît ku behsa xebata KOMKARê ya ji bo qebûlkirina nasnameya kurdî li Almanyayê bi awayekî ferehbihê kîrin. Ji ber vê ez

pêveke wekî barakî nabînim, bervajî ji bo xwendevanan bikêrhatî dibînim. Wê wekî danasandina armanc û encamên xebata Ehmed ya sîyasî û kom-eletî pêwîst dibînim. Lê hen dost û nasen min pêvekê mîna bar yan zêdey-iyekê dibînin. Ji nêrin û meremên wan ra hurmeta min heye.

H. Duzen: Kek Nîh, ger ez ne şas bim, karê te ji di warê biyaniyên li Almanyayê bû. Ger te karîba hinekî bahsa karê xwe bikira.

N. Ateş: Ez di pir karêni ji hev cihê da xebitîm. Lê 22 salêni rabirtî yên dawiyê, li wezereta Kar, Sosyal, Tenduristî, Malbat û Jinê ya Eyaleta Rheinland Pfalzê (Almanya) ku ji bo entegrasyona koçberan jî berpirsyar e xebitîm. Karê time ku ez tevê, di bin serdariya berpirsyarê koçberî û entegrasyonê yê eyaletê da, zêdetir şewirmeniya hiku-meta eyaletê di vê mijarê da bû. Amedekirina konzepta entegrasyona koçberan û raporta salane ya hikumeta eyaletê li ser kar û barê entegrasyonê û finansekirina projeyên kêrhatî ji bo entegrasyonê karêni wê yên serekî bûn.

H. Duzen: Niha piştî ewqas sal li Almanyayê û ewqas kar û xebat, ger tu li dû xwe mêze bikî, kirinên kurdan li Almanyayê bi tevahî tu çawa dibîni.

Çi karîbûn çêtir bikirna, ci divê nekiri-na?

Nuh Ateş: Salêni 1970 û 80î rîsk û bedelê xebatêni sîyasî ji bo rîexistinêni kurd û endamêni wan li dervayî welêt jî hebûn. Li Almanyayê jî sitemkarî û neheqiyêni ku dewleta tirk li rîexistinêni kurd û endamêni wan kirî piştî derbeya lêşkerî girantir bûn. Desthelatdariya generalan bi hemû dezgeh û derfetêni xwe yên resmî û veşartî û bi alikariya hevalbendêni xwe hewl dida ku rê li ber rîexistinêni kurd û nasîna nasnamaya kurd li Almanya jî bigre. Wê sûcêni xwe diavêtin ser rîexistinêni kurd û ew bi karê terorî û cihêxwaztiyê ta-wanbar dikirin. Kurtebirî, wê serdemê li Almanyayê jî bo rîexistinêni kurd û endamêni wan heyamekî xeternak û vekêsiyane pêk hatibû. Sixûr û fitne-perstêni rejîmê li ser plan û işûkarêni kirêtiyê bûn. Kurd berdidan kurdan û dixwaztin ku şerê navxeyî li serê wan bikin bela. Ü hewl didan ku bi rîya terorize û radikalizekirinê wan di çavê raya giştî da piçûk û neçê bikin. Mixa-bin, ji avrûyêni pevcûnêni rîexistinêni kurd ên li ser bingeha dijberiya ido-logiya çep a dogmatik, bi taybetî jî bi tehdît û hêrişen tund yên hin hêz û aliyan rê li ber lîstikêni tarî yên rejîma generalan vedibû. Kurd li hemberî kurdan radibûn. Ji avrûyêni şer û pevcûnêni navxweyî li welat jî bûyerên

xerab diqewimîn û zîyanê mezin pêk dihatin.

Xwazika kurd li hemberî kurda ranabûna û rê li ber lîstikên hêzên tarî venekitibana û navûdengên kurda ne-hatiba neçekirin. Duh û iro jî berî her tişti divê kurd û rêxistinê wan şerê hevûdu nekin. Ji hebûn û cihêtiyên hevdu ra hurmetkar bin. Divê ji bo diyalog û hevkariya nav kurdan da peymanek bê girêdan. Bê dîyalogekî pîhêt û herdem û bê aşti û hevkariya navxwe kurd nagihêñ armancêñ xwe û nikâ-nin civat û welatekî demokrat, dadi-mend, aram û azad ava bikin.

H. Duzen: Ka em pêsi xebatén ku heta niha pêk hatine û serkeftin û giringahi-ya wan ji te bibhizin.

N. Atêş: Almanya demeke dirêj, ji salêñ 1960î hetanî 1990î kurd nedînasîn. Sewa ku şîrîkê NATO Tirkîye hêrs nebe û berjewendiyên bazirgani-yê bi wê ra zîyan nebînin wê guh pê daxwazêñ kurdan û rêxistinê wan va nedikir. Koçberêñ kurd bi salan ji maf û xizmetêñ wekî dersa zimanê kurdî, serbestiya navêñ kurdî, şêwîrmeniya sosyal û bernameya radyoyê bi zimanê dê bêpar man. Yanê maf û xizmetêñ ku ji koçberêñ din ra rewa dihatin dî-tin û bi baca koçberêñ kurd ji dihatin finansekirin, bi salan ji koçberêñ kurd hatin êvişandin.

Di sayê xebat û berxwedana rêxistinêñ kurd û piştigirêñ wan ya di warê kurdnasiyê da iro rewş û merc hatine guhêrtin, encamêñ berbiçav hatin bi-deshtxistin. Almanya henbihen, gavbi-gav kurdnas bû. Nimûne, iro bend û astengiyêñ li ber navêñ kurdî rabûne û li çar eyaletan îmkana dersa kurdî heye (Bremen-1993, Hamburg-1994, Niedersachsen-1995, NRW-Nordrhein Westfalen-1997).

H. Duzen: Tê bîra min berê kar-mendêñ daireyên fermî li Almanyayê navêñ kurdî ne dipejirandin, dema min keça xwe Evin qeyd kir ji, telefoni sefa-reta Turkiyê kirin, ji ber ku sefirê tirk hiziri ku "Evin" ji peyva tirkî "ev" (mal) ku "mala te" wek "evin" tê nivîsandin, navê Evin pejirandin.

N. Atêş: Navêñ kurdî û dersa zimanê kurdî di rastiyê da du daxwaz û nîşanêñ pir giring in. Divê giringî û wateya wan, bi taybetî ya dersa zimanê kurdî ji bo qedirdayîna nasnamaya kurdî, geşbûn û gîhêştina şexsiyeta zarokêñ kurd, bixwebawerî û entegresyona wan herdem li ber çavan bihê girtin. Ji ber vê ji, ji niha şûnda divê xebat bigiranî ji bo armanca berferehkîrina dersa kurdî be û bi hevkariyeke xurt bihê birêvabirin. Pêwîste tunebûna îmkana dersa kurdî, bi taybetî li eyaletêñ wekî Hessen, Baden

Würtenberg û Bayern mîna kêmasiye-ke cidî bihê dîtin.

H. Duzen: Gelo li eyaletên wek Nijdersachsen, Bremen û Hamburgê ku di salên 1990î de bi sinor be jî dersên kurdi hatin dan, azmûnake çawa bû, kurdan karîbû sûdeke baş jé bigirtana?

N. Ateş: Bidestxistina maf û derfetan tiştek e, lê bikaranîna wan û ji wan istîfâde kirin tiştekî din e. Meriv dikarê bibê ji imkana dersa kurdî kêm sûd hat wergirtin. Pirtir kurdên êzidî di vê mijarê da hestiyar in. Xwastina dersa zimanê kurdî heq e. Lê divê xwaztin û kirinên meriva lihevhatî bin. Mixabin xwastin û kirinên rêxistinê kurdên koçber lihevnehatî ne. Şaşî û kêmasiya piraniya wan ew e ku, li ba piraniya wan kurdî ne zimanê ragihandinê ye. Ew di karê komelêti û siyasi da, di kombûn û konferansa da kurdî kêm, pirtir zimanê tirkî û almanî bi kar tînin. Divê êdî pêşî rê li ber vê lihevnehatiyê bê girtin û rê li ber bikaranîna zimanê kurdî bê vekirin. Pêwîste rêxistin, sazî û dezgehê kurdan kurdî mîna zimanê resmî bi kar bînin û hînbûna wî bikin şerta endametiyê.

H. Duzen: Ji hêla rêxistinî yan jî nûnertiya kurdên Almanyayê rewş çi ye. Ger em niha û salên 1970/80yî ku tu

bêtir di nav van karan de bû bidin ber hev, em dikarin çi bibêjin?

N. Ateş: Kurd li Almanyayê îro bi hejmar, kanîn û zanîn, bi rêxistin, sazî, dezgeh û bi koma piştgirên xwe va xwediyê hêz û potansiyaleke fereh in. Bêguman bandora hêza wan dikane û divê hîn kîrhatî bibe. Wekî ji kar û kampanyayê rêxistinê kurd li Almanya tê xuyakirin, maf û xizmetên ku rêxistinê kurd daxwaz dikin bi pişanî wekî yan nêzikî hev in. Jî ber vê jî, helwest û hewlên hin şexsiyet û aliyan ji bo pêşvebirina hevgirtin û hevkariya rêxistin, sazî û dezgehê kurd li Almanyayê bi perspektîfa banrêxistineke li ser hîmê berjewendiyên hevbes ên civata kurdên koçber, divê giring bêñ nirxandin.

H. Duzen: Nêta te ku tu bi tevahî ve-gerî heye?

N. Ateş: Ji ber şerdêñ malbatî niha ne mimkun e.

H. Duzen: Uê dema dawî rojeva kurdan bi tevahî germ e. Bi taybet Rûdanêñ li Başûr wek bideştxistina Kerkükê û plankirina referandumê ji bo damezirandina dewleta kurdiştanê, kelecanê mezîn xişîye nav tevahiya kurdan. Tu rewşê çawa dibîni?

N. Ateş: Rewşa nû ya Iraqê rê li ber bicîhkirina madeya 140 ya makzagona Iraqê vekir. Yanê derfet heye ku cih

û warêñ kurd yêñ ku li dervayî herêma Kurdistana otonom mayî dikanin ve gerin ser Kurdistanê. Ji xwe ew deve ran niha ji aliyêñ hêzên peşmergeyan va têñ parastin. Biryara referendum a serxwebûnê jî di cih da ye. Ev ji bo beyankirina îradeya kurdêñ başûr nîşan û pengaveke giring e. Bi vê gavavetine deriyê qonaxeke nû vedibe ji bo avakirina sistemeke konfederalî li giştî Iraqê û dewleteke kurd li li ser axa Kurdistana Başûr. Cihê gotinê ye, ev prosesa nû li Iraqê û li Kurdistana Başûr ji metirsîyan jî bi bar e. Kurdistan Başûr dibe cîranê DAÎŞê. Maliki û Iran kurdan tehdit dikin. Turkmen li Kekukê statuyeka bi parastineke navdewletî (di bin garantoriya Tirkîyê da) dixwazin. Divê ihtimala şerê navxweyî li ser bingeha nakokiyêñ navbera hêz û partiyêñ kurd, bi taybetî di navbera PDK û PKK da û bi kişîrin û sorkirina dewlet û hêzên neyar neye paşguh kirin.

H. Duzen: Dr. Nebî Kesen, kurdeki anatoliyayê û hevalê me herdulan bû. Berî here ser dilovaniya xwe bi çend heftiyan te, rahmetî û min me hev li Hamburgê dît û me şevez ji yên Hamburgê bi hev re derbas kir. Ew diyariyeke zehf xwes bû ji bo min. Gelo tu karî biranîneke xwe ya bi rahmetiyê Nebî re wek dîyari pêşkêşî xwînerên me bikî?

N. Ateş: Erê, wekî ku te gotî, wê êvarê tu, Nebî û ez, em çûn li nava bajarê Hamburgê geriyan hetanî devdeve si wê. Me wexteke bi kêf û xwaşî derbas kir. Dûv ra Nebî û ez çûn Kopenhagê teve şenahîya komeleya Încowê (qese beke kurd li Anatoliyayê) bûn û çend rojan li wir man. Elî Çiftçî jî li wir bû. Me li wir wexteke rind bi hev ra û bi dost yarêñ li wir va derbas kiribû. Li vegerînê, bi rê da, Nebî bi heyecan qala projeyeke ji bo Birnebûnê dikir. Wi dixwast ku em li ser kurdêñ Anatoliyayê yên li welatên Ewropa dosyayêkê amede bikin. Mixabin nebû nesîb.

Nebî li Încowê hate dinyayê û mezin bû. Li Încowê di telebetiya xwe da dest bi karê şoreşgeriyê kir. Bi gruba Riya Azadî re ji bo sosyalîzmê û azadiya miletê kurd kete nav kar û xebata siyasî. Li piştî derbeya eskeriyê, ew jî mîna bi hezaran kurdêñ din kete riya xerîbiyê û hate Almanyayê. Li wir jî ew teve kar û xebata azadiya milate kurd û heq û azadiyêñ koçberan bû. Bi rû da, wî kar û xebata zanyarî û niviskarî jî dewam kir. Dem hat ew bû niviskarê kovara Bîr nebûnê û dest bi nivîsandina kurdî kir. Heyfa Nebî, ruhê wî şad be!

H. Duzen: Sipas ji bo vê sohbata xwes N. Ateş: Ez jî spasî te dikim.

Ezidiler, inançları ve tarihleri

Prof. Dr. İlhan Kızılhan

Özet Ezidiler Kürttür ve anavatanları ile politik ve sosyal anlamda aynı kaderi paylaşmaktadır. Etnik veya dil yönünden değil, inanç kimliği üzerinden tanımlanan küçük bir Kürt topluluğudur. Türkiye, Suriye, Irak ve eski Soyyetler Birliği'ne dağılmış olan bu topluluk, genellikle çiftçilik ile hayvancılıkla uğraşır.

Prof. Dr. İlhan Kızılhan

Kürt bölgelerinin İslamlığıdır. İslamlığı dalgası ile onlarda da bölünmeler meydana geldi. Kürtler'in büyük bölümü İslam dinini benimsedi.

Kendilerinin dünyanın en eski dininin üyeleri olduklarına inanan Ezidilerin büyük bir kısmı Güney Kürdistan'da yaşamaktadır. Dünya genelinde yaklaşık olarak 800.000 bin ile bir milyon arasında Ezidinin yaşadığı tahmin edilmektedir.

Çalışma amaçlı göçlerin başlaması ile Orta Avrupa'ya, özellikle de Almanya'ya yerleşmişlerdir. Yaklaşık 100.000 Ezidi, Almanya'da yaşamaktadır.

Giriş

Din mensuplarının telafuz ettikleri şekli ile "yezidi", "izidi" veya "ezdayî", "êzdi" terimleri Kürtçe'de "beni yaratın", yani yaradan ve tanrı anlamına gelmektedir. Ezidilik bir bütünlüğe ve

tek tanrıya inanır yani monoteist bir inançtır. Tanrıya, Ezidilikte "Xweda" denir, kelime anlamı ise; "kendini yaratan"dır^[1].

Tanrıdan sonra, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslama da adları geçen yedi melek gelir. Bu melekler, Ezidilerin günlük dualarında yer alırlar. Yedi meleklerin başında Tausi Melek yer alır ve tanrı tarafından dünyayı gözleme ve özellikle de Ezidileri korumak ile görevlendirilmiştir. Ezidilik inancında tanrı aslında pasif bir rol oynamaktadır ve Tausi Melek tanrısal yetkilerle donatılmıştır. Tausi Melek dışında başka kutsal isimler vardır: Şeh Adî, Şeh Assin, Şeh Şems, Şeh O Bekir, Şeh Faxradin ve Şeh Sijadin.

Güneş ve ay ezidilikde kutsaldır. Şeh Şems güneş, Şeh Assin ise ayı sembolize eder. Ezidiler bu iki doğal elementin tanrılarının ışığını oluşturdu-

Etnik veya dil yönünden değil, inanç kimliği üzerinden tanımlanan küçük bir Kürt topluluğudur.

guna inanırlar. Her ezidi, dünyanın yatarılışına minnettarlığı göstermek, tanrıyi ve ezidilik inancını anmak için yılda üç gün (Aralık ayında) oruç tutmalıdır. Ayrıca her ezidi yaşamında bir kere Güney Kurdistan'da bulunan kutsal yer olan "Laleş a Nuranî"yi ziyaret etmelidir.

Ezidiler, etik ve ahlak, doğru ve yanlış, hak, doğruluk, bağlılık, merhamet ve sevgiye evrensel prensipleri olan bir inanç sistemine sahiptirler [2].

Ezidiliğin tarihçesi

Ezidiliğin dini tarihçesi, kürt halkının genel tarihinin bir parçasıdır. İnançlarından dolayı farklı şiddete maruz kalmış olsalar da aslında bu kürt halkına yapılan zulümdür [3].

Arapların 637 ve 1246'da Kürtle-re savaşı, Moğol baskınları ve zo-

runlu asimilasyonlar Ezidilere büyük zararlar vermiştir. Ezidiler "seytana tapanlar" olarak adlandırılmışlardır. Hatta onların Müslüman bir tarikat ve damgalanmış oldukları iddia edilmiştir. Baskılardan dolayı Ezidiler dağlara doğru çekilmişler ve diğer gruplar ile ilişkileri kısıtlanmıştır [4]. Inançları din adamları tarafından sözlü olarak devam ettirilmiştir. Bu nedenle ezidilik tarihi, sözlü tarihtir ve inançları ile ilgili çok az yazılı belge bulunmaktadır [5].

Bu nedenle komuoyu Ezidilik hakkında kısıtlı bilgiye sahiptir. Anglosakson literatüründe 18. yy'dan beri bazı araştırmacılar Ezidilik inancı ile ilgilenmişlerdir. Alman dini topluluklar sözlüğünde Ezidiler; "hazin, ahlaklı şartlarda yaşayan kabile" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca İslam dini sözlüğünde (1941);

“ezidi güzel, bağımsızlığın verdiği öz güvene sahip ve genellikle kuvvetli vücut yapısına sahip uzun ve kıvırcık saçlı bir insan tipi. Başları örtülü olmayan kadınlarının özgün yüz çizgileri vardır. Eskiden Ezidiler kendilerini dışarıdan gelen şiddet baskınlarına karşı cesurca savunan, korkulan isyancılar ve yağmacılardı. Sözlerine bağlılıklarını ve vefalılıklarından dolayı düşmanları tarafından da takdir edilirler. Becerileri ve çalışkanlıklarıyla bahçe ve tarla işçiliği ve hayvancılıkda komşularından daha üstündürler. Özellikle bireysel temizliğe verdikleri utandırıcı özenle diğer Kürtlerin kirliliklerinde göze batmaktadırlar” denilmektedir^[6].

Ezidiler, sayısız mitolojik açıklamalar dışında, Ezidilik tarihinin başlangıcı ile ilgili kesin bilgilere sahip degiller. Ezidiler inançlarının insanlık tarihinin başlangıcından beri var olduğunu inanırlar. Tarihi kaynaklarda I.S. 7 yy'la kadar “Ezidi” kelimesine rastlanmamıştır^[7]. Bin yıl başlangıcı ile birlikte Müslüman din adamları ve tarihçiler tarafından “Ezidi” tanımaması kullanılmaya başlamıştır.

Örneğin yazar Damalgi, dini cezaların (fetva) Ezidilere karşı getirildiğini, çunku müslüman bilginlerin 855 yılında ezidi inancının,

Müslümanlığa karşı olduğuna inandıklarını belirtmiştir^[8].

10 yy'da arap tarihçi Al-Samani (1166) kitabında Al-Ansab (The Genealogies) Ezidileri, Halwan-dağlarında (Güney Kurdistan) yaşayan mataryalizmden uzak bir topluluk olarak tarif etmektedir. Yazar kitabımda ayrıca Ezidilerin, Ommayid-Halife Yazid Ibn Muawiya'ya bağlı olduklarını belirtmiştir. Bu yanlış iddia günümüzde bile hala bazı kürt topluluklarda benimsenmektedir ve bu, Ezidilerin baskılara maruz bırakılmalarına bir neden olarak gösterilmektedir^[9].

Özellikle Alevi toplumunda bu yanlış bilgiden dolayı Ezidilere karşı bir tepki oluşturulmuştur. Günümüze kadar bazı Şii ve Aleviler, Ezidilerin Muhammed'in halefi olan peygamber Ali'yi, Yazid Ibn Muawiya'nın yandaşları olarak öldürdüklerine inanmaktadır. Ezidilerin, Yazid Ibn Mauwiya ile olan tek yakınlıklarını isim benzerlikleridir, bunun dışında bir bağlantıları yoktur. Yazid Ibn Muawiya Arap ve Müslümandı, Ezidilik ise Kurdistan'lı bir inançtır ve Ezidiler o dönemlerde arap ülkelerinde yaşamadılar. Son kırk yılda diiyasporada yaşamları başladıkten sonra Ezidiler ve Aleviler arasında gerçek anlamda

yakınlaşma başlamıştır ve ön yargilar azalmaktadır^[10].

Ezidilere karşı yürütülen savaşımlar

Ezidilere karşı yürütülen en kanlı savaşımlar 1671 yılında Osmanlı Mufti Ahmed Mustada Abu Al-Imadi tarafından ve daha sonra ise 1832 yılında Rawanduz hükümdarı ratafindan gerçekleştirılmıştır. Bu nesilden nesile aktarılan kollektif travma, günümüzde hala Ezidi toplumunda anlatılmaktadır. Ezidilerin şeytan'a taptıkları görüşünü savunan birçok Müslüman bilgin, bunu da Ezidi inancında kutsal olan Tausi Melegin, tanrıya isyan eden baş melek olduğu iddiası ile açıklamışlardır^[11].

Osmanlı İmparatorluğu, Ezidilere karşı inançlarından dolayı bir savaşım yürütme ile ilgilenmemiştir. Tam tersi hatta bazı Ezidi soyluları, Osmanlı imparatorluğu tarafından yerel yönetimlere getirilmiştir. 1514 yılında Sultan Selim bir Ezidi olan Seyh Izzeddin'i, yeni Halep valisi olarak 1539 yılında ölümüne kadar Kürtlerin emirliğine getirmiştir. 1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman Farslara karşı kazandığı zaferin ardından, Dasini aşiretinden Ezidi Hussein Bey'i Erbil (kuzey Irak) valiliğine atmıştır. Ayrıca yine Dasini aşiretinden

ezidi Mirza 1640 yılında Sultan IV. Murat'ın ordusunda önemli bir rol oynamaktaydı. Osmanlıların, Bağdat'ı ele geçirmesinde ve Farsların geri çekilmelerinden Mirza sorumludur. Bu nedenle Mirza, Sultan tarafından Musul valiliğine getirilmiştir. Ezidileri valilik vb. pozisyonlara getiren Sultanlar genellikle ortadoks Müslümanlardır^[12].

1872 yılında Osmanlı İmparatorluğu çıkardığı bir kararla ezidilerin askerlik yapma zorunluluğunu kaldırırdı ve 1872 anlaşması ile yezidiligin temellerini tanımıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ile Ezidilerin büyük kısmı bugünkü Ermenistan'a kaçip eski Sovyetler Birliği'nin Kafkas bölgelerinde yaşamaya başladılar. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Ezidilerin ülkesi bölüştürülerek parçalandı. O zamanandan beri Ezidiler, Türkiye, Irak ve Suriye ile eski Sovyetler Birliği'nde yaşamaktadır^[13].

OrtaDOĞU'daki diğer dinler ile benzerlikleri

OrtaDOĞU her zaman farklı etnik ve dini grupların etkilerini gösterdikleri bir bölge olmuştur. Bu nedenle yüz-yıllar boyu benzer değer ve normların

oluşması kaçınılmazdır. Bu, Hıristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar ile yakın ilişkileri olan Ezidiler için de geçerlidir. İslam öncesi dinlerin etkilerinin de hala Ezidilerde bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle Yarasan, Mitras ve Zerdüştlük ile Ezidiliğin benzerliklerine kısaca değinelim^[14].

Ezidilik ve Yarasan (Ahl-i Haqq)

Hem Ezidiler hem de Iran'da yaşayan Yarasanlar, Tausi Melek'e inanırlar ve inançlarında birçok benzerlikler bulunmaktadır. Bazı Yarasanlar, Tausi Melek'e Da'du da derler. Her iki inancın da melek sistemlerinde benzerlikler bulunmaktadır^[15]. Tek tanrıya Xweda (Khuda) inanırlar ve inançlarında Kürtçe konuşan yedi melekleri vardır. Her iki din de bazı melekleri için benzer isimler kullanırlar, örneğin; Cebrail, Mikail, Azrail ve Esrafil^[16]. Çilmér olarak adlandırdıkları başka bir grup melek ve azizleri de vardır. Bunlar, yarasanlarda da benzerlik gösterdiği gibi 40 kişilik kurucu meclis dünyevi ve dini konularda kararlar alır. Yarasanlar gibi Ezidilerin de iki kutsal su kaynakları var, "Beyaz çeşme" (Kaniya Spi) ve "Zırmızım"^[17]. Yarasanların kutsal su kaynakları ise; "Buza çeşmesi" ve "Hanita çeşmesi".

Ezidiler ve Yarasanlardaki bu kutsal su kaynaklarının temelleri büyük olasılıkla su tanrıları inancına dayanmaktadır. Avesta'da yeraltı su tanrisından söz edilmektedir^[18]. Windschman'a (1856) göre bu su "köpüren, güçlü saflığın simgesidir. Su kaynağı ise, suyun bilindiği anlamda değil, Ahura Mazda'da belirtilen tüm bitkilerin, hayvanların ve insanların verimliliğine vesile olan, ilahi anlamı ile tüm yeraltı kaynaklarının bağlı olduğu ana kaynağın kişileştirilmesidir^[19].

Dünyanın yaratılması konusunda da hem Ezidiler hem de Yarasanlar, 'inci teorisini' benimserler. Buna göre esas inci patladı ve onun parçalarından daha sonra dünya oluştu. Kainat tarihinde ilk kez o zaman ruh ve madde birbirinden ayrılmıştır. Inci diğer Iran halklarında da önemli bir rol oynar. Bilincin doğuşunun sembolü olarak kabul edilir ve aynı zamanda bekareti de sembolize eder. Típkı bazı Ezidi söylevlerinde olduğu gibi Yarasanlarda da yerkürenin bir boğanın veya balinanın (Gamasi) boynuzlarının üzerinde durduğunu inanılır. Adem ve Havva'nın yaratılışlarında da benzerlikler var. Ezidiler gibi Yarasanlar veya Ahl-i Haqq da Arap fetihleri ile zulümüne maruz kalmışlardır.^[20]

Ahl-i Haqq da ruh göçüne ve böylece de ölümden sonra insan ruhunun yeni bir insan veya hayvan vücutuna geçitiğine inanırlar^[21]. Ahl-i Haqq yaradanın baştan beri kulları ile doğrudan bir ilişki içinde olmak istediği inanırlar. Ölümden sonraki yaşam inancını aslen Hinduizm ve Budizmden almıştır. Daha sonra ruh aktarımı teorisi Ahl-i Haqq inancının önemli bir parçası olmuştur. Ahl-i Haqq kendini kullarından saklayan ve gizleyen bir tanrıya inanmaz.

Ahl-i Haqq inancına göre tanrı ilk insan Adem'i yarattı ve aynı zamanda ona dünya üzerinde kendi ilahi gücünü verdi^[22].

Yaradılıştan önce ne okyanuslar, dağlar, ovalar, gök, su, ateş, toprak ne de hava vardı. Büyük bir boşluk hüküm sürüyordu. Yaradan kendi gücüyle "Ya"dan (boşluk) bir "dorr" yarattı ve dorrda kendi ışığı ile dört meleği yarattı. Ezidilerde "Ya" tanrıının ismidir, dorr ise "Dir" olarak geçer ve küre veya inci anlamına gelir^[23].

Ezidiler ve Mitras

Başka bir hipoteze göre ise, ezidilik inancının elementleri Mitras inancına dayanmaktadır. Mitras, "Yazata" denenilen ve yardımcı anlamına gelen yedi

tanrı veya meleğin başıdır. Mitras, Zerdüştlerin tanrısi "Ahura Mazda" ile aynı değerdedir^[24]. Eski Iran'da büyütüler, din adamları mitras yani güneş tanrısi için dualar geliştirmişler ve bunları halkın içerisinde yazmışlardır. Zerdüşt eski Iran dinlerinde reformlar yaptığında, Ahura Mazdaya en yüksek rol verilirken, Mitras daha alt bir pozisyon'a yerleştirilmiştir. Ancak buna rağmen mitras hiç bir zaman tam anlamıyla gücünü kaybetmemiştir. Zerdüslük inancına göre mitras karanlığın ve ışığın güçleri arasında bir aracı gibidir. Böylece Mitras yeryüzünde yaşayan tüm yaratıkların kaynağıdır; onun düzeni altında hayvanlar çoğalmış, yeni nehirler oluşmuş ve insanlar da sağlıklarının ve yaşamlarının tadını çıkarmışlardır. Başka bir deyimle Mitras, Zerdüslük inancında güneşin simbolü idi^[25].

Mitras ile Ezidilik inançları arasında aşağıdaki benzerlikleri sayabiliriz:

- "Ezidi" kelimesi büyük olasılıkla "Yazata" kelimesinden gelmektedir ve bu kelime eski Iran'da hem Mitra inancı için hem de melek anlamında kullanılmaktaydı.
- -Mitraslarda olduğu gibi Ezidilerde de Şeyh Şems tarafından象征ize edilen güneş kutsaldır.
- Ezidiler, Şeyh Adı'nın reformlarının

- başlangıcına kadar Şemsani (güneşe tapanlar) olarak da adlandırılırlardı.
- Ezidilerin bayramı “Izid” Aralık ayının sonuna denk gelmektedir ve bu günde ateş yakılır. Mitraslarda Aralık ayının sonunda Mitrasın doğum günü olarak kabul ettikleri bayramlarını kutlarlar. Onlarda da ateş yakılır. Her iki inançta da ateş yaktmak benzer önemli bir role sahiptir.
 - Mitraslar dini törenlerinde Mitras’ın onuruna kutsal mekanlarında boğa kurban ederler. Ezidiler de Laleş’de yapılan Sonbahar şenliklerinde Şeyh Şems onuruna bir boğa kurban ederler.
 - Mitras inancında önemli bir rol oynayan horoz da, Ezidilerin bir Pir gurubunda kutsal kabul edilir.
 - Hem Ezidilerin kutsal mekanı olan Laleş, hem de Mitrasların kutsal mekanları doğu-batı yönüne doğru inşa edilmiştir. Hatta ezidilerin kutsal mekanları Laleş’in eskiden Mitrasların yanı Şemsanilerin olduğu iddia edilmektedir. “Baadra” köyünün Ezidilerin merkezi yerleşim yerlerine yakınlığı bu tezi doğrulamaktradır. “Baadra” İbranice “yardımcıların evi” anlamına gelmektedir ve bu da mitras inancındaki yedi “Yazatanın “evine işaret etmektedir.^[26]

Bu ve benzeri karşılaştırmalar ezidi ve mitras inançlarının olası bağlantılarını göstermektedir. Bu benzerliklerin nedeni heriki inancın Mezopotamya’daki coğrafi yakınlıkları da olabilir.

Ezidilerin büyük kısmı kendilerini „Rojperest“ yani güneşe tapanlar olarak tanımlarlar. Mitrasların eski isimleri Iran veya Hindistan’da değil, I.Ö. 14. Yy bir dizi Ezidi aşiretinin antik çağdan beri yaşadığı kuzey Mezopotamya’da „Mitani“ toplumunda bulunmuştur. Bu bölgede yaşayan ve Ezidi olan „Xalti“ aşiretinde de “Mitani” adını taşıyan bir boy bulunmaktadır.^[27]

Ancak Ezidi geleneklerinde Mitras kelimesi bilinmemektedir. “Seyh Şems” ismi ise güneş sembolize eder. Elbette bu 11.yy da Ezidilerin son reformcusu olan Seyh Adı’nın yaptığı reformlar sonucunda değiştiğinde olabilir. Mackenzic (1974), Şeyh Şems’in, Ezidilerde, Mitras anlamında kullanıldığını öne sürmektedir.^[28]

Miras inancı daha sonra Yunan Helios ve Suriye’li Baal-Akimının etkisi altında önem kazanmıştır ve I.S. 65 yılından itibaren tüm Roma İmparatorluğu’na yayılan bir asker inancına dönüşmüştür. I.S 4. Yy Miras inancı, Hristiyanlıktan daha fazla yayılmıştır.^[29]

Ezidilik ve Zerdüştlük

(Kürtçe Zerdeş)

Başka bir teoriye göre ise Ezidilerin kökenleri Zerdüştüğe dayanmaktadır ve Fars şehri Yazd'ın gelmektedirler. Buna göre Ezidi kelimesi farsçadaki „yazdan“ kelimesinden türemiştir ve bu kelime Avesta'da yaradanın ismi olarak verilmektedir^[28].

Ezidiler tarafından da konuşulan kurmancı lehçesi, Medler tarafından kullanılan Fars Pahlevi lehçesi ile çok yakından bağlantılıdır^[29].

Iraklı bir Ezidi beyi 1933 yılında Iran'dan gelen misafirlerine, bugünkü Ezidilerin kökenlerinin Fars Zerdüşt'lere bağlı olduğunu ve bir zamanlar atalarının merkezlerinin Iran'da bulunduğu anlatmıştır. Aynı yazar, Arapların baskılardan dolayı Zerdüştlerin büyük kısmının diğer ülkelere göç ettiğini belirtir. Bir kısmı Hindistan'a göç etmişlerdir ve günümüzde Parsi olarak bilinirler, bir kısmı ise kuzeye (eski Sovyetler Birliği'ne) göç etmişlerdir ve „Yezdan Perest“ (tanrıya tapanlar) olarak adlandırılırlar. Bazıları ise Ortadoğu'da farklı bölgelere dağılarak göç etmişlerdir^[29].

Zerdüşt'ün öğretileri ile ilgili olarak Muawiya ben Ismail al-Yazidi (ezidi bir Mir ailesindendir) der ki; “Bu öğretiler sade ve köklüdür. Zer-

düşt ainsel kurbanlar talep etmez; kaderin sınanması amaçlı reçeteler de sunmaz. O, insanların doğaüstü olabilmeyi istemelerini talep etmez. O sadece insanın kendi varlıklarını ile insanlığın en üst mertebesine ulaşmalarını istemiştir. En iyi kılıçın en keskin olduğu gibi Zerdüşt de en kusursuz insandır...“ Zerdüşt'ün öğretileri ilk bakışta basit görünen bir parola ile özetlenebilir: İyi düşüneler, iyi sözler, iyi işler.“[29, 30]

Bazı Hristiyan yazarlar Ezidilerin kökenlerinin Şemsanilere dayandığını tahmin etmektedirler. Ermeni bir tarihçi: „...Bu güneşe tapan, kökenleri Farslara dayanan ve zerdüşt bir gruptur; burada Şemsaniler olarak tanınırlar. Kuzey-batı bölgesinde çok sayıda yaşamaktadırlar.“ [30]

Şeyh Adı ve yeni bir din sisteminin kurulması

Ezidilerin son reformcusu kendi toplumu içerisinde son yıllarda çeşitli tartışmaların konusu olmaktadır. Ezidiler islam'a tepkili olmaları, geçmişte müslümanlar tarafından baskı, şiddet görüp göçe zorlanmaları gibi nedenlerden dolayı, Şeyh Adı'nın bir müslüman olduğu iddialarını red ederler. Çünkü insan sadece doğuştan bir ezidi olabilir. Hristiyan ve müslümanlarda-

ki gibi bir misyonerlik Ezidilerde söz konusu değildir [31, 32].

Ancak sayısız belgeler, Şeyh Adı'nın, Lübnan'da 1050 veya 1075 yılında, Baalbak Bait al-Far (bugün Khirbet Qanfar olarak bilinir) köyünde doğduğunu göstermektedir. Kendisi, İbrahim Peygamber'in sülaleseninden Abdul Malik oğlu, Mervan Ibn Al-Hakam sıralamasında yer almaktadır. Şeyh Adı doksan yaşında ölmüştür. Şeyh Adı, Ezidiler tarafından Tausi Meleğin yeniden doğuşu olarak görülmektedir. Laleş ovası, Şeyh Adı'nın merkeziydi ve günümüzde de Ezidiler tarafından kutsal olarak kabul edilir. Burası tüm ezidilerin ziyaret etmesi gereken bir yer haline gelmiştir [32].

Müslüman tarihçiler, Şeyh Adı'nın yüksek ruhani bir karizma ve yeteneginin (Mujahada) olduğunu ve bunun kendisine mucizeler (Karamat) gerçeklestirebilmeyi sağladığını ifade etmişlerdir. Tanınmış keşif bir müslüman olan Abdulkadir Geylani, o dönemde Şeyh Adı'yi şöyle tanımlamıştır. "Bir kişi mucize ve gerçeklestirdikleri ile peygamber olmayı hak ediyor ise, Şeyh Adı bunu hak etmiştir." [33]

Bir çok Ezidi bölgesinde Şeyh Adı, sadece ismen tanınırdı ve bu hala da öyledir. Ezidiler, onun kendi

dinlerinde önemli bir rol oynadığını biliyorlar ancak şahsi ile ilgili bilgilere genelde sahip değiller [34]. Şeyh Adı'in bir müslüman olabileceği görüşü onları endişelendirmekte ve bunu kesinlikle red etmektedirler [35]. Hatta bu durum, Lescot'un 1938 yılında Kurdistan'da dikkatini çekmiştir: "Ne Sincar'lı ne de Cebel Sim'li ezidilerin Şeyh Adı ile ilgili efsaneleri ve onun düşündüklerini bilmiyor olmaları üzücü. Ismi dışında onunla ilgili herseyi ignore ediyorlar." [36]

Tarihçiler, Şeyh Adı'nın doktrinlerini islamdaki sofilerinkiler ile özdeşleştirmektedirler. Gelenekler ile ilgili söylevleri, Kuranda peygamberin hadislerine benzemektedir. Şeyh Adı hem iyinin hem de kötüünün, tanrı düşüncesi ile oluştuğunu ispatlamaya çalışıyordu. Şeyh Adı'nın bazı şiirleri, onun ruhun ölümden sonra şekil değiştirerek varlığını devam ettirdiğine ve tanrı ile ruhsal bir birleşmeye inandığını göstermektedir [36].

Burada, Müslüman sofi okullarındaki inanç ile benzerlik görülmektedir. Şeyh Adı çok genç yaşta Bağdat'a göç etti. Bağdat'ta, Agil-al-Manbaji, Hamd al-Dabbas, Abi Najb al-Sahrawardi, Abdul al-Jili und Abu Wafa al-Halawni gibi bir çok sofi ile tanıtı. Şeyh Adı, kendisinin şeyhi

olan Agil al-Manbaji'nin sofi çevresinin bir üyesi olmuştur^[37, 38].

Al-Manbaji, Şeyh Adi'ye deri üzerine giyilen "Kharqa" denilen siyah yünden yapılan, kaba ve kaşındırıcı özelliği olan bir gömlek giydirmiştir. Bu gömlek sadakat ve itaatin simgesinin ispatı olarak giyilir. 'Kharqa' sofiliğin kuralları ve disiplinine ilk yaklaşımını sembole eder. Bu 'Kharqa' bugün de Ezidilerin Fakirleri (Feqir) tarafından giyilir [39, 40].

Şeyh Adi daha sonra Bağdat'tan Kürt bölgesi olan ve Musul yönetiminin hegemonyasında bulunan Hakkari'ye gitmiştir. Şeyh Adi Kürtlerin yaşadığı Laleş ovasına yerleşir. 1116'da Mekke'ye yaptığı gezi dışında Şeyh Adi tüm yaşamını Laleş'te geçirmiştir. İlk dönemlerde Şeyh Adi, Şeyh Adi el-Şami yani Suriye'li olarak bilinirdi [40]. Daha sonraları ise, Şeyh Adi el-Hakkari olarak tanındı. Ezidiler kendisinin namını ve mucizeler gerçekleştirmeye yeteneğinin olduğunu öğrendiklerinde onun taraftarları oldular^[41].

Ezidiler o zamanlar Şeyh Adi'nin ruhi gücünün Tausi Melek tarafından verildiğine inanıyorlardı. Hadisler ayrıca Şeyh Adi'nin, Ezidilere liderlik yapması için Tausi Melek tarafından gönderildiğini söylerler.

Ezidilerin arasında yaşamaya başladiktan sonra "Sad ve Had", "haklar ve görevler" olarak adlandırılan yeni bir dini doktrin geliştirmiştir^[42, 43].

Şeyh Adi'nin reformları

Ezidilikte yapılan bu reformların en önemlisi dini bir hiyerarşinin oluşturulmasıdır. Ancak ezidi aşiretleri bu sisteme dahil etmek yerine, Şeyh Adi kendi ailesi ile Şeyh Şems'in ailesinin üyelerini dini lider ve öğretici (Şeyh) pozisyonlarına getirmiştir. Ruhi eğitim ile görevli olan pirler zaten var olduklarıdan, bu gurup olduğu gibi korunmuştur ancak şeyhlerin yönetimi altına sokulmuşlardır. Ezidilerin en üst lider kademesinde bulunan Şeyh Şems'in rolüne Şeyh Adi getirildi ve Şeyh Şems vezir olarak görev yapmaya başladı^[44].

"Sad u Had"ın kuralları doğrultusunda şu prensiplere uyulmak zorunludur: "Tanrıya, meleklerve havarilere, Tausi Melek'e inan. Tausi melek, tavuz kuşu formunda象征ize edilir. Bu doktrine göre ayrıca her Ezidi, 'Izid'in (Tanrı) şerefine yilda üç gün oruç tutmalıdır. Laleş ise Ezidilerin kutsal mekanı olmuştur. Her ezidi hayatında en az bir kere bu kutsal mekanı ziyaret etmelidir. Diğer inançlardan olanlar ile evlenmek yasaklandı, ayrıca mürid,

pir ve şeyh sınıflarından olanların da birbirleri ile evlenmeleri yasaklanmıştır^[45].

Bu reformlara rağmen bazı gelenek ve inanç alanları korunmuştur: Örneğin, ateş hala kutsal kabul edilir, dualar güneşin doğduğu yöne doğru edilmeye devam edilir, ölümden sonra ruhun varlığını devam ettirdiği inancı ile Ezidilerin sembollerini korunur ve “Gerivan” denilen ensesinde altıgen bir kesik bulunan beyaz atletin giyilmesi geleneği sürdürülür. Zerdüştler de hala “Gerivan” giyerler.

Şeyh Adı 1160 yılında 90 yaşında ölmüştür. Hiç evlenmemiştir. Halefi yeğeni, Şakr Abu'l-Barakat olmuştur. Daha sonra Şeyh Hasan olarak bilinen oğlu Şemsadin liderlige getirilmiştir. Şeyh Adı çizgisindeki yeni liderlerin yönetimiyle anlaşılan, istemeden günümüzde de bir bakıma bilinen Kürt kültürü ile eski ezidi elementler karışmıştır.

Şeyh Adı'nın, Ezidiliği (güneşe tapanlar, Mitras-inancı, Zerdüştlük) esas alarak yeni bir inanç kurduğu ve İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilikten bazı elementleri üstlendiği anlaşıyor. Toplumun bir kast sistemi ile idaresinin kökleri sofilerden geliyor ve bazı Hint elementlerini barındırıyor^[46]. Ezidilerin kutsal mekanı, Asya'ya uzanan merkezi ticaret yolu

olan İpek Yolu'na oldukça yakındır. Ayrıca Ezidilerin, İslama geçmeyi hiçbir zaman kabul etmedikleri söylenebilir. Bu yöndeki tüm baskılara açıkça karşı koymuşlardır ve kendi geleneklerinin devam etmesi için savmışlardır.

Ezidi dini içerisindeki hiyerarşî sistemi

Şeyh Adı'nın 12. yy.da Ezidi toplumuna girişinin önemi sadece dini değildir. Sınıf sisteminin oluşturulması ile tüm toplum yapısı değiştirildi ve gurupların birbirleri olan ilişkileri yeni bir şekil ile belirlendi. Bir tarafda şeyhler, diğer tarafda ise müridler yer almıyordu. Bu yapılanma sofilerde de görülür. Zaten var olan pırler ise, ezidi toplumundaki dini liderlik görevini kaybetmiştir. Ancak pırler Ezidi toplumunda köklü bir yere sahiptirler ve bu nedenle de toplumda önemli bir dini rol oynamaya devam edebildiler ancak şeyhlerden sonra ast durumuna girmiştir. Ezidi aşiretleri, şeyh ve pırlerin yönetimine bölüştürüldü. Bir aşiretten sorumlu olan her şeyh ve pir aynı zamanda diğer yol göstericiler ile ilişkide bulunmalıdır.

Pırler ile şeyhlerin birbirleri ile evlenmeleri yasaktır. Bir şeyh sınıfından sadece bir gurubun ardıları birbirleri ile evlenebilirler. Pir sınıfında

ise pırılar, Pir Hasan Mamans'ın ailedilleri ile evlenemezler. Bunun dışında pırıların birbirleri ile evlenmeleri serbesttir. Müridlerin, Pırılar veya Şeyhler ile evlenmeleri ise kesinlikle yasaktır.

Bu evlilik yasaklarının, Şeyh Adı'nın reformlarının gerçekleştirilmesinden önce de var olup olmadıkları tam olarak bilinmiyor.

Etki bakış ile bu evlilik yasakları, sınıflar arasındaki ilişkilerin netleştirilmesini sağlıyor. Bir grubun üyesi olabilmek ancak doğum ile mümkün kündür. Grup değiştirmek mümkün değildir. Bu net ayırım ve grup değiştirebilmenin imkansızlığı sınıflar arasında olası güç kavgalarını engellemektedir. Herkes kendi sosyal statüsünün bilincindedir ve bunu değiştirebilme olanağı yoktur. Diğer dini inançlardan olanlar ile evlenebilmek de mümkün değildir.

Ezidilerin toplumdaki yaşamlarını belirleyen bazı kurallar:

- Her bireyin sosyal hiyerarşide belli bir yeri vardır.
- Topluluğun her üyesi hem kendi gurubundaki diğer üyelere, hem de dini liderlere (şeyh ve pırılar) bağlılık ile yükümlüdürler.
- Mirler (soylular ailesi) tartışılmazdır ve sınırsız güce sahiptir. Onla-

rın diğer sınıf gurupları ile ilişkileri net olarak belirlenmiştir.

- Topluluğun bir üyesinin rolü ve pozisyonu ile devingenliğinin sınırları belirlenmiştir.
- Ezidi toplumun üyesi ancak ezidi olan ailelerin doğan çocukları olabilir.
- Şeyh, pır ve müridlerin diğer guruplara geçiş mümkün değildir.
- Bir gurup içerisindeki görev dağılımı net olarak belirlenmiştir.
- Her kişinin bir Piri ve bir Şeyhi olmalıdır. Bir bölgede Şeyh veya Pir ailelerinin üyeleri bulunmuyor ise, kendisinin ait olduğu Şeyh veya Pir ailesinin üyeleri kişiyi üsleninceye kadar geçici olarak başka bir Pir veya Şeyh edinebilir.
- Topluluğun üyeleri, birbirleri ile ve kendi gurupları içerisinde dayanışma içerisinde olmalıdır.

Ruhani sınıfı içerisinde önemli pozisyonları olan diğer guruplar:

Mir (Soylular)

O, ezidilerin en üst lideridir. Geleneksel merkezi kutsal mekan Laleş'den birkaç kilometre uzaklıktaki Baadre'dir.

Mir, Şeyh Adı ve Tausi Melek'i sembolize eder. O, Şeyh Adı'nın direkt temsilcisidir ve aziz kabul edilir.

Pismir

Mir ailesinden gelirler. Kelime anlamı olarak kürçede, „soylular ailesi ile akraba olmak“ anlamına gelir. Ancak ayrı bir gurubu oluştururlar. Pismirler, Şeyh O Bekir'in ardıllarıdır. Peşmir üyeleri, Mir ailesinin üyeleri ile evlenebilirler.

Baba ŞeyhO, pirler ve şeyhler de dahil tüm ezidilerin tartışılmaz lideridir. Baba Şeyhler ancak Şemsani ve Fakhradin ailelerinden olunabilir. Ezidilerin ileri gelenleri Baba Şeyh'i seçeçiler ve bu Mir tarafından onaylanır. Baba Şeyh yazın ve kışın 42 gün oruç tutmak zorundadır. Din ile ilgili geniş bilgi sahibidir ve tüm kutsal ezidi hikayelerini ezbere bilir. Güney Kürdistan'da, Ain Sifne şehrinde yaşar. Bu şehir Musul'a yaklaşık 60 km uzaklıktadır.

Peşimam

Kelime anlamı ile birinci dereceden öğretici anlamına gelir. Peşimamların, Şeyh Hasan'ın soyundan geldikleri tahmin edilir. Sadece Adanilerin şeyh çizdisinden gelenler Peşimam olabilir. Bunlar üç ana şeyh dallarından biridir.

Şeyh

Kelime olarak Arapcadır ve öğretici, lider veya önder anlamına gelir. Zer düşt döneminde de şeyhlerin görevle-

rine benzer sorumlulukları olan üst düzeyde din adamları vardır. Ancak sınıf sisteminin yerleştirilmesi ile beraber ezidi toplumunda şeyhlerin pozisyonu o kadar değiştirildi ki, bunu günümüzde ancak hem pir hem de şeyhleri olan Iran'daki Ahl-i Haqq'ın din adamlarına benzetilirler. Şeyhler toplumun ruhani liderleridir. Her Şeyh ailesinin kendilerinden sorumlu olduğu belli sayıdaki müridleri vardır. Şeyh ailesi, dini sorunlar konusunda müridlere yardımcı olmak ve dini sermonileri yürütmek ile görevlidirler. Buna karşılık müridler yılda belli bir miktar para (Fito) öderler. Bu miktar şeyh tarafından belirlenmez, mürid ne kadar ödeyebileceği veya ödemek istedigine kendisi karar verir.

Her şeyh çizgisi, tanrı tarafından yaratılan yedi melekten birini temsil eder. Bunlar Şeyh Adı tarafından belirlenen ilk şeyhlerin ardıllarıdır. Şeyh gurubu üç ana guruba ve birçok alt guruba ayrılır. Şemsaniler kendi-lerinin Mir Ezdina'nın dört oğullarının ardılları olduğunu, Adaniler kendilerini Şeyh Hasan'ın ardılları olarak kabul ederler ve Qatani'ler ise varlıklarını direk Şeyh Adı'ye dayan-dırırlar. Tarihi kökenlerinden dolayı bu üç ana gurup arasında bir güç çekişmesi vardır.

Pir

Miras ve Zerdüşt döneminde de var olan en eski din adamlarıdırlar ve toplum içerisinde inancın devam ettirilmesi ile yükümlüdürler. Ezidi toplumunda önemli bir sınıfır. Inanca göre pirler dini açıdan şeyhler ile aynı statüye sahiptirler, ancak şeyhler kısmen daha üst bir statüde görülmektedirler. Pirlerin statüsü, şeyhleri ön plana çıkaran Şeyh Adı tarafından değiştirilmiştir. Adı ben Musafir olarak tanınan Şeyh Adı kendini Şeyh ilan etmiştir ve böylece ezidi toplumunda da bu yeni oluşturulan sınıfı güçlendirmiştir.

Her ezidinin, bir şeyhi ve bir piri olmalıdır. Şeyhlerin hepsinin isimlerinin arapça olması ve pirlerin isimlerinin ise kürte olmaları oldukça dikkat çekicidir. Pirlerin Şeyh Adı'nın çok öncesinde de ezidilerin dini liderleri olarak işlev görmüş olmaları bunu açıklayabilir. Pirler dört ana guruba ayrılmışlardır: Hesen Meman, Pir Afat, Pir Jerwan ve Pir Hacı Ali.

Pir aileleri birbirleri ile evlilik yapabilirler. Pir Hesen Meman'ın ailesinin üyelerinin evlilikleri ise sınırlanmıştır, çünkü bu aile Şeyh Adı döneminde pirlerin başı olarak kabul edilirdi. Pir Hesen Meman'ın ailesinin üyeleri sadece kendileri ile aynı statüde olan Pir Jerwan ailesinin üyeleri ile evlenebilirler.

Qewals (dini şiir ve hikaye anlatıcısı)

Çok kısa bir süre öncesine kadar Qewaller sadece birbirleri ile evlenebilirlerdi. 1950 yılında Mir ve Baba Şeyh aldıkları bir karar ile, sayıları hızla azalan qewallerin, mürid sınıfından olanlar ile evlenebilmelerini sağladılar. Qewaller, Musul'a 35 km mesafede bulunan Basık ve Bahzani köylerinde yaşamaktadırlar.

Qewaller tüm dini şiirler ile ezip dilerin sözlü dini hikayelerini babalarından öğrenir ve ezberlerler. Kutsal iki kitapları dışında Ezidilerin inançları hiçbir yerde yazılı olmadığından onlar ezidilerin dini hafızasıdır. Şeyh Adı'nın reformlarından beri, geleneksel hikaye, şiir ve tarihi öğrenme ve aktarma görevi qawellere verilmiştir. Yaşılı qewaller, Bahzani köyünde özel oturumlar ile genç qewallere dini bilgileri nasıl ezip berleyebileceklerini öğretirler.

Qewaler, köylere yaptıkları geziplerde ve düzenledikleri seremonilerde yanlarında tavuz meleğini sembolize eden küçük bir heykel taşırlar. Dini türküler söyleller. Qewaller, kutsal 'Berat' denilen Laleş'ten getirilen toprakdan yapılan küçük, yuvarlak taşları dağıtır. Bu taşlar, kutsal heykelin etrafında dönerken dağıtilır. Taşlar, ezidileri hastalık

ve fenalıkları korur. Avrupa'da da birçok ezidi evlerinde bu taşlar bulunur.

Koçek

Bu kelime kürçede iki kelimenin birleşimi ile oluşturulmuştur: Kulak anlamına gelen Guh ile çok iyi anlamına gelen Çek veya Çak. Yani iki kelimenin bilesimi 'çok iyi kulak' anlamına gelir ve koçeklerin görünmeyen diyardan sesleri duyabildiğini ifade eder. Koçekler dini ainleri yönetirler. Şeyh veya pirin hazır bulunmadığı durumlarda geleneksel ölü yıkaması görevini üstlenirler. Ancak bir koçegin en önemli görevi ölen ruhun kaderi hakkında bilgi vermektedir. Aynı zamanda dua ve rüya yorunları yapar. Koçek dini tören ve ainlerde görünmeyen dünya ile bağlantı kurar. Koçek olabilmek için özel doğaüstü yeteneklere sahip olmak gereklidir ve bunlar Laleş'te kutsal mekanda Ezidilerin dini lideri tarafından sınanır.

Feqir

Feqir yada Fakir (yoksul), tüm dünyavi varlıktan vazgeçmiş kişidir. Feqir sadece tanrıya hizmet etmeyi yaşam vazifesi yapmıştır.

Feqir pozisyonuna ruhani veya mürid sınıfından her ezidi ulaşabilir. Feqir olmak isteyen bu isteğini Mir ve Baba Şeyh'e iletir. İstek sahibi,

dini kuralları ihlal etmemiş ise ve karakteri ve kişiliği buna uygun ise feqir olabilir. Adaylığı ezidi liderler tarafından onaylanan kişi, yedi gün yalnız kalır ve bu süre içinde kimse ile konuşmaz ve bu süre içerisinde sabahdan akşamaya kadar oruç tutar. Kendisine yemek getiren kişi dışında hiçbir insanı temasa izin verilmez. Bu yalnızlık döneminde sürekli madditasyon yapıp dua eder. Yalnızlık süresi dolunca Laleş'de kutsal tapınağı ziyaret eder. Burada kendisine yaşam ve ölümden sonraki kardeşi "Birayê Axretê" eşlik eder. Çeşitli dini tören ve ayınlerin ardından, kutsal tapınağın girişinde kendisine Feqir'lik ünvanı verilir. Yeni Feqir, feqirler, qewaller ve kutsal tapınaktan sorumlu olan Bave Çavuş'dan luşan bir gurubun arasında durur. Daha sonra yaşam ve ölümden sonraki kardeşi öne çıkar ve yeni feqire Kharqa denilen siyah atleti giydirir.

Feqirlerin farklı sorumlulukları vardır: Şeyh Adı onuruna yapılan kutlamalarda yakılan ateş için odun keserler ve yerel tapınaklardan sorumludurlar. Darlık ve hastalık dönenlerinde Ezidiler için dua ederler.

Micewir

Kürçede bir kelimedir ve komşu veya bekçi anlamına gelir. Micewirler, yerel

tapınakları ve kutsal mekanların korunması ve bakımı ile görevlidirler. Micewirler köylerde bir din adamı işlevi görürler ve genellikle zanaatkarlardır. Halka her konuda yardımcı olmaya çalışırlar. Mürid sınıfından olanlar da mücevir olabilirler. Micewirler köylerde saygın kişiliklerdir ve bilgilere başvurulur.

Kebani

Kebani kürtçedir ve koruyan anlamına gelir. Kebaniler, Laleş'te cemaat haline yaşarlar ve tamamen kadınlardan oluşurlar. Tüm yaşamlarını inançlarına adamışlardır ve bekardırlar. Bu sınıf geçmek isteyen bir kadın din kurallarını ihlal etmemiş olmalıdır ve en az iki yerel dini lider tarafından onaylanmalıdır. Daha sonra Mir ve Baba Şeyhi ziyaret eder ve bu statüye geçilebilmek için izin ister. Bu statüyü edinen bir kadın yaşamını Kebani olarak kutsal Laleş'te sürdürür. Her sınıfından kadın Kebani olabilir. Kebaniler, tapınakların korunması ile görevlidirler. Kebaniler tapınakta kalanlar ve törenlere katılan misafirler için yemek yaparlar. Onlar da darlık ve hastalık dönemlerinde dua ederler.

Mürid

Mürid taraftar anlamına gelir. Bu terim sofiler tarafından kullanılmıştır. So-

filer bu terimi, Şeyh'e (öğretmen) itaat eden „öğrenciler“ için kullanırlardı. Ezidilerde ise topluluk için kullanılır. Müridler sadece birbirleri ile evlenebilirler. Her mürid ailesinin bir şeyhi ve Piri vardır. Ancak aile bunları kendisi seçemez. Bu seçim Şeyh Adı tarafından yapılmıştır ve değiştirilemez.

Toplumsal hiyerarşide her ezidinin çeşitli ritualler sonunda ulaşabileceği üç pozisyon vardır. Müridler buna göre koçek, faqir ve micewir olabilirler. Bu üç pozisyon sosyal açıdan oldukça düşük bir statüdedir ve ezidilerin dini hiyerarşik yapısını etkileyemezler.

Ezidi toplumunun sosyal kural ve davranışları

Burada kısaca sınıf sisteme ve İslami kurallardan temel olarak ayrılan bazı önemli kutlamalara değinebiliriz. Ezidilerin periodik olan ve olmayan kutlamaları vardır.

Çarşema Sor, Serê Sale (Yeni yıl) Ezidilerde yeni yıl, 13/14 Nisandan sonraki ilk Çarşamba günü kutlanır ve bu dönem olarak Newroza denk gelir (iran topluluklarının yılbaşı). Yılbaşı günü her evde et yemekleri pişirilir ve kurban bir gün öncesinden kesilip hazırlanır ve Çarşamba günü sabahı din adamları tarafından kutsanır. Ölüler de anılır: Gün içerisinde

kadınlar mezarlıklarını ziyaret edip mezarlar üzerine yiyecek bırakırlar. Bu gün Tausi meleğin onuruna kutlanır. Ezidi anlatımlarına göre Tausi Melek bu günde yeryüzüne iner ve eski yılı değerlendirir ve gelecek yılı planlayan bir divan toplantısı düzenler.

Bu nedenle dini kutsal gün, Çarşamba günüdür. Kutsal Nisan ayı boyunca düğünler yapılmaz.

Belenden (Belindê)

Bu ayın bazı bölgelerde 1 Aralık'ta, bazı bölgelerde ise 25 Aralık'ta kutlanır. Bu günde ezidiler ekmek yapıp yoksullara dağıtırlar. Etrafta yoksul kimse yok ise, veya herkes eşit durumda ise ekmek, sembolik olarak komşulara dağıtılır.

Ezidilerin büyük kısmı Belindênin "ölülerin kutlaması" olduğuna inanırlar. Pişirdikleri ekmekleri mezarlığa da götürürler. Bazı kesin ise bu günün Şeyh Adi'nin yeryüzüne manifestasyonu olduğunu iddia ederler.

Cejna Jemaiyê (arap: Ayd al-Jamiya) Şeyh Adı Kutlamaları

Şeyh Adi onuruna 23 ile 30 Eylül ve 18 ile 21 Temmuz tarihlerinde kutsal tapınak Laleşte kutlamalar yapılır. Bayramın adından da anlaşılacağı gibi bu günde tüm Ezidi liderleri toplanırlar. Bu kutlamalar bütün yılın en

önemli olayıdır ve her ezidi olanakları dahilinde ise hayatında en azından bir kere bu kutlamalara katılmalıdır.

Ezidilerin kutsal merkezleri ve Şeyh Adi'nin mezarı Musul ve Duhok arasında bulunan bir vadi üzereindedir. Bu vadi yaklaşık 36° dedir ve deniz seviyesinin yaklaşık olarak 930 m üzerindedir. Etrafında birçok tepeler vardır ve kutsal mezarın etrafına zamanla bir dizi taş ve balık evleri yapılmıştır.

Oruç

Ezidiler Aralık ayının ilk Cumasından sonra tanrı onuruna oruç tutarlar. Salı günü başlarlar ve gün doğumundan batımına kadar oruç tutarlar.

Bazı din adamları ve müridler ile koçekler yazın ve kışın 40 gün oruç tutarlar. Aralık ayında tutulan üç günlük oruç Ezidilikte mecburidir. Türkiye'deki ezidiler gibi bazı bölgelerde ise Aralık ayında üç değil dokuz gün oruç tutarlar. Salı gününden Perşembe gününe kadar üçer gün her biri bir melek için tutulur. Son üç gün Ezdayî, yaradan için tutulur.

Xîdir İlyas Bayramı

Şubat ayının ilk Perşembesi Xîdir İlyas bayramıdır. Bu bayram Ortadoğu'daki birçok toplum tarafından kutlanır. Bu günde oruç tutanlar da vardır.

Ekin-Ekmek Bayramı

Bu bayram 7 Ocak'ta başlar. Ekmek Ezidilerde kutsaldır.

Melkazan bayramı (Melekler toplantısı)

Ezidilerin yılbaşından önce kutlanır.

Newroz

Newroz bayramı, kürtlere ve başka toplumlarda olduğu gibi Ezidiler için de özel bir öneme sahiptir. Newrozdan önceki ilk Çarşamba günü köylerde ve şehirlerde kutlamak geleneği Fars ve Iran kültürüne paraleldir.

Periodik olmayan bayramlar

Peryodik olmayan bayram ve seremoniler şunlardır: Evlilik, ölüm, çocuklarının ilk saç kesimi, sünnet, ziyaretler, bir ahiret ve yaşam kardeşinin seçimi ve faqir statüsüne geçiş.

Saç kesimi seramонisi

Bir erkek çocuğu yedi, dokuz veya en geç onbirinci aylıkken saçının ilk kez kesilmesine izin verilir. (Kız çocuklarının saçları kesilmez) Çocuğun Şeyhi tarafından saçları iki tarafından üç bukle (Bisk) kesilir; iki bukle anne-babasına verilir ve bir bukleyi şeyh alır. Saç kesimi ile çocuk resmi olarak bu inancın bir üyesi olur. Ezidi inancına

göre bir erkek çocuğunun saçının sadece şeyh tarafından kesilmesi Ezidi kimliği ile dini bir özdeşleşmedir.

Avrupa'daki Ezidiler

Ezidiler de diğer Kürtler gibi 50 yıldan fazla bir süredir Almanya'da misafir işçi ve ilticacı olarak yaşamaktadırlar. Türkiyedeki yaklaşık 30 000 ezididen bazı tahminlere göre yaklaşık 27 000'i bugün Almanya'da yaşar. Türk içişleri bakanlığının açıklamalarına göre Türkiye genelinde toplam 470 Ezidi yaşamaktadır. Ezidiler sayılarının azlığından dolayı Türkiye'de filii anlamda toplum olarak yaşayabilme olanağına sahip tegiller. Bu 480 ezidinin büyük çoğunluğu 60 yaşın üzerindedir ve yeni nesilin büyük kısmı Avrupa'da yaşamaktadır^{48]}.

Son yıllarda Suriye, Irak ve eski Sovyetler'den Almanya'ya göç eden ezidilerin sayısında artış görülmektedir. Almanya'da yaşayan ezidilerin sayısının 100 000 ve diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan ezidilerin ise 30 000 olduğu tahmin edilmektedir^{49]}.

80'li yillardan bu yana Ezidiler Kürt kurtuluş mücadeleşine katılmışlar ve sayısız dernek ve birlikler kurmuşlardır. Bu dernekler de bağlı oldukları Kürt partilerinin politik görüşlerinden etkilenmişlerdir. Ancak sayıları az da olsa bazı Ezidi der-

nekleri tarafsız kalmışlardır ve Ezidi-lerin mefaatleri için çalışmaktadır. Bunlar çeşitli seminerler düzenleyip, kişilerin birokratik sorunları ile ilgi-lenirler ve farklı kutlamalar için bir araya gelirler^[50].

Ezidiler de tipki Avrupa'daki di-ğer göçmenler gibi Avrupa'da yaşam şekli, değerler ve normların kendile-riне yabancı olmasından sayısız sos-yal, politik ve kültürel sorunla karşı-koşuya kalmışlardır. Ezidiler kırsal bölgelerden ve sınırlı okul eğitimleri ile Avrupa'ya göç etmişlerdir ve bu-ruada da kendi inançlarını ve kültür-lerini korumak için aile ve aşıretlere arkayık-feodal bakış ile yaşamaya devam etmektedirler. Aileler birbir-lerile oldukça sıkı ilişki içerisinde-ri-ler ve yabancıların toplumlarında yer edinebilmeleri olanaksızdır. Bu ve farklı nedenler, Ezidilerin uzun süre ve jenerasyonlar boyu diaspo-rada yaşayacakları gerçekini fark et-melerini geciktirmiştir. Bunun fark edilmesinden sonra entegrasyon yönünde ilk adımlar atılmaya başlan-mıştır^[50, 51].

Eski jenerasyonda güç kaybı korkusu ve inançlarının değişmesi endişeleriyle özellikle genç kızlara yönelik zorla evlendirme veya başka inançtan olan biri ile ilişki kuranla-ra karşı şiddet eylemleri gözlemlen-

mektedir. Ezidilerde de inançtan öte, halâ var olan arkayık anlayıştan kaynaklanan „namus“ cinayetleri ile karşılaşmaktadır.

Ancak Ezidi toplumunun Avrupa'daki gelişimi incelendiğinde, arkaik-patriarkal değerlere tutun-manın yanı sıra yeni jenerasyonda yeni bir oryantasyon gözlenmektedir. Üçüncü ve dördüncü nesil ezidilerde eğitim oranı oldukça yükselmiş ve aca-demisyenlerin sayısı oldukça artmıştır. Yeni nesil biryandan kültürel varlıkla-rını korumaya çalışırken bir yandan da yaşamın diğer alanlarında yeniliklere açık olduklarını göstermeye çalışıyo-rlar. Ancak bu durum aynı zamanda içerisinde birçok sorunu barındıran bir toplumsal ve nesil sorunu da beraberinde getirmektedir^[52].

Avrupa'da doğan üçüncü ve dördüncü nesil Ezidiler yaşadıkları ülkelerin dillerini kendi ana dillerinden daha iyi bilmektedir. Bu ülke-lerde arkadaşları vardır ve bilişsel ve duygusal anlamda en az 'iki dünya' arasında yaşamaktadırlar ve birçok pozitif kimlik sahibidirler.

Sonuç

Kaybetme duygusu ve denge değişimi her yönden var olan kültür standartla-rında uzun bir süreç alan bir değişimi beraberinde getirir. Diğer taraftan eski

değerlerinden ve kurallarından ödün veren kişi, yeni 'dini vatanında' kendini iyi hissetmez. Ancak bu yeni vatan, yeni nesil için hayatı kalma şansı olabilir. Yenilenme, reformlar ve değişimler her zaman negatif veya problem gibi görülmelidir. Artan kosmopolitika, migrasyon ve diğer kültürler ile tanışma bir kazanç olarak kabul edilebilir ve yenilenme sürecini kolaylaştırabilir.

Yeni bir oryantasyon ve dönüşüm gereklidir, ancak sadece Ezidi toplumu ile özellikle de elit kesimi ile açık bir müzakere ile mümkündür. Burada bir değişim düşüncesine yaklaşım ve bunun gerekliliğinin kabulü hedefi ile ezidi toplumu bu görüşmelere dahil edilmelidir.

Kaynak:

- 1.Kızılhan, İlhan: *Die Eziden*, medico international, Frankfurt, 1997, S.9.
- 2.Grant, Asahel: *The Nestrians or 'The Lost Tribes'*, Philadelphia Press, Amsterdam, 1915, S. 31.
- 3.Gotwald, Maria von: *Die Jesiden*, Globus, V. 83, 1898, S. 181.
- 4.Guest, John: *The Yazidis*, S. 29.
- 5.Kızılhan, İhan. Die Gegenwärtigkeit der Vergangenheit. Funktionen des Erinnerns von außergewöhnlichen Ereignissen im Kontext der Gegenwart. Berlin: Regener Verlag, S.15-21.
- 6.Handwörterbuch des Islam. A.J. Wensinck & J.H. Kramers (Hrsg.) Leiden 1941, S.806-811.
- 7.Al-Damalgi, Sadiq, *The Yazidis*, Mousil: Al-İtihad Press, 1949, S.442.
- 8.Al-Samani, Abed al-Karim, *Al Ansab* (Arabic: *The Lineage*, Leyden: Brill, E.J. Press, 1912, S.600.
- 9.Sami Said Ahmed: *The Yazidis - Their Life and Beliefs*, ed. Henry Field, Miami, 1975, S.126.
- 10.Kreyenbroeck, Philip, G., Raşow, Khalil, J. *God and Şeik Adı are Perfect. Sacred Poems and Religious Narratives from the Ezidi Tradition*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, S. 5.
- 11.Kızılhan, İlhan. *Die Yeziden*, 1997, S. 16.
- 12.Guest, John, *The Yazidis: a Study in Survival*. London/New York, 1993, S. 45.
- 13Kızılhan, 1997, ebd.
- 14.John, C./Edmond, A.: *Pilgrimage to Lalîş*, Aberdeen, 1967, S.173; W.A. Pilgrim and Edgar T.A.Wigram: *'The Cradle of Mankind, (Life in Eastern Kurdistan)*, London, 1914, S.101.
- 15.Edmond, A.: *Pilgrimage...op. cit.*, S.11.
- 16.Empson, R.H.W.: *The Cult of the Peacock Angel*, London, 1928, S.23.
- 17.Afzali, Daftar/Doureh-ye Damyari/Mohamed Mokri: *Le Chasseur de Dieu et le mythe du Roi-Aigle (Dawra-y Damyari)*, Wiesbaden, 1967.
- 18.Hamzeh'i, Reza M. *The Yaresan - A Sociological, Historical and Religio-Historical Study of a*

Bana göre böylesi bir yeni oryantasyon için kollektif kültür ve inancın işlenmesi esastır. Sadece tarihi travmaların işlenmesi ile sağlıklı bir gelecek perspektifi mümkündür.

Bu toplumun değişimi başlamıştır. Asıl mesele ezidilerin bu değişimleri etkileme ve doğal bir şekilde yön verme gücüne sahip olabilmeleridir. Ancak bu şekilde yaşananların kabul edilmesi ile bir birliğin önü açılır, iç ve dış denge tekrar sağlanır, ve kollektif kimlik çağ'a uygun şekilde yeniden kazanılabilir. Tarihin ve eski kuralların yenilmesi, yeni gelecek perspektiflerinin açılmasıdır ve insanlara yeniden umut verebilir.

- Kurdiş Community, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1990, S. 7-11.
- 19.Windischmann, F.R: Die persische Anahita oder Anaitis, (Ein Beitrag zur Mythengeschichte des Orient), in: Abhandlung der phil.-philologischen Klasse der königlich-bayrischen Akademie der Wissenschaften, Vol.8, 1856, S.113.
- 20.P. Kreyenbroek: God and Sheikh Adi are Perfect. 2005, S.25-27.
- 21.M. Mokri: Le Symbole de la Perle dans le folklore persan et chez les Kurdes Fideles de Verite (Al-e Haqq), in: Journal Asiatique, 1960, S.477.
- 22.Moradi, Golmorad: Ein Jahr autonome Regierung Kurdistan, Die Mahabad Republik 1946-1947, Hochschule Bremen, 1992, S.32.
- 23.Kızılhan, İlhan, die Yeziden, 1997, ebd.
24. Phythian-Adams, W.J.: Mithrasim, London: Constable and Company Ltd., 1915, S.11.
- 25.Mackenzie, Donald A.: Mythos of Babylonia and Assyria, London: The Gresham Publishing Company Limited, 1974, S.54.
- 26.Klaus, E. Müller: Kulturhistorische Studien zur Genese Pseudo-Islamischer Sektengeselde in Vorderasien, 1967. S.78.
- 27.Homes, Henry A.: 'The Sect of Yazidis of Mesopotamia'. Biblical Repository and Classical Review, Series 2, Vol. 7, 1842, S.332.
- 28.Mohaq, A.: 'The Origin of the Yazidi Tribes and Their Present Home in Iraq', Iran League Quarterly, Vol.3, 1933, S.223.
- 29.Strausberg, Michael. Zoroastrian rituals in contest (Studies in history of religions; 102). Brill, Leiden 2004, S.38-52.
- 30.Dahman, Mohamed Ahmed: 'The Şamsiya in History, The Journal of Lughat al-Arab (arab.)', Vol.9, No.3, 1935.
- 31.Empson, R.H.W.: The Cult of Peacock Angel, Witherly Press, London, 1928, S.225.
- 32.Al Jazri, Ibn al-Athir, Al-Kamel Fi Al-Takrikh: The Complete in History, Sader Press, Beirut, 1966, S.289.
- 34.Kreyenbroeck, Philip, G., Raşow, Khalil, 2005 ebd.
- 35.Ibn Khalakkan, Ahmed. Waffayat al-ayan (Arabic: The Deaths of Nobels), Edicet by İhsan Abbas, Dar Al-Thaqafa, Beirut, Vol. 3., 1969, S.254.
- 36.Lescot, Roger: Enquête sur les Yezidis de Syrie et du Djebel Sinjar, Beirut, 1938, S.67.
- 37.Fatemi, Narollah S.: Love, Beauty and Harmony in Sufism, New York, A.S. Barnes and Company, 1978, S.55-56.
- 38.Khalakkan, Ibn, S.254.
- 39.Rice, Cyprian: The Persian Sufis, London, George Allen & Unwin Ltd., 1964, S.19.
- 40.Kreyenbroek, Philip. God and Sheikh Adi are Perfect. 2005, S. 4, 9.
- 41.Celil, O. und C. Zargotina Kurda, kendine ait yayın evi, Ermenistan, S. 18.
- 42.P. Kreyenbroek: God and Sheikh Adi are Perfect. 2005, S.4
- 43.Al Damalogi, Sadi: The Yazidis, S. 220-230.
- 44.P. Kreyenbroek: God and Sheikh Adi are Perfect. 2005, S.6-8.
- 45.Al-Jadan, Khalouf: Cate Among the Yazidis, M.A. Thesis in Rural Sociology, The Pennsylvania State University Press, 1960, S.104.
- 46.Lescot, 1938, S. 38f.47.Empson, R.H.W.: The Cult of the Peacock Angel, S. 113
- 48.Kızılhan, İlhan. Die Yeziden, 1997 ebd.
- 49.Erhard Franz (2004). Yeziden – Eine alte Religionsgemeinschaft zwischen Tradition und Moderne, Deutsches Orient-Institut Hamburg, Mitteilungen Band 71 / 2004.
- 50.Kızılhan, İlhan. Die Yeziden. Between Tradition and Globalism. Journal for Kurdiş Studies. Kurdiş Institut Paris, 2009, S. 54-56.
- 51.Kızılhan, İlhan. Die Yeziden. Between Tradition and Globalism. Journal for Kurdiş Studies. Kurdiş Institut Paris, 2009, S. 54-56.
- 52.Assmann, A. 'Kollektives Gedächtnis'. In: Pethe, Nicolas und Jens Ruchatz (Hg.). Gedächtnis und Erinnerung: ein interdisziplinäres Lexikon. 2001, Rowohlt Verlag, S. 308-310.

<http://rudaw.net/turkiş/opinion/13082014>

LORİN

Mem Xelikan

Keç im keça Êzidî

Lorîn

Lorîna Şengalî

Hê yek salî

Ber zinarekî mam sêwî

Bi navê xwedê destdirêjî kirin

Jiyan herimandin

Şengal şevitandin

Ne lorikên te dayê

Dengê qurşınan guhêñ min didirandin

Dayê

Xwînxwar û dest dirêjan

Çav berdan axa me

Namûsa me

Jiyana me

Êzîdan

Berê xwe dan çiyan

Xwe avitin himêza Şengala pîroz

Tu zû westîya yî

Bê sewt ketî

Ez dam siya zinarekî

Min tu li çiya wendakirî

Lorîna te li wir bi tenê ma sêwî

Destpêkir pêneberî

Koç bi rêket

Ji çiya yê Şengalê de hêdi hêdi dadiket

Lorîna te ya çav şîn

Li mîlê Xezalê

Şuna şîrê te yî spî

Kela kela germa havînê

Lêvên xwe şildikirin bi awek germe kelî

Dayê

Şev tarî ditîrsime were

Béje lorî lorî

Narê ber çavêñ min

Keç û xort dê û bavêñ

Nav gola xwînê de

Dirêj dirêj raketî û serjêkirî

Dû rêvitiyek belengazî

Çend rojan şuva

Ser milêñ Xezala Şengalî

Xezal westîya yî

Ez çaw bi girî

Ketin konê peneberan

Serê xwe da ser vî junî

Min dît te himêz vekirî

Got bimeş bimeş Lorîna Şengalî

Qet ez te berdidim

Bi tenê çaw bi girî

Min xwe avite sîngê germ

Te ramûsandim porê min bîhn kir çend dem

Dema ji xew rabûm çav vekirî

Ax dayê...

Min dît carek din tu wenda kirî.

Xwînxwaran

Ji bo xwedê Êzidî serjêkirin

Xwîn herikandin

Helbest

KEYERL
Johann Wolfgang von Goethe

Werger: Nuh Ateş

Helbstvanê Alman Goethe ev helbesta (balad) di sala 1782an da nivisiye û weşandiye. Li gor rîvayetê, wi ev helbesta gava ku serdana hevalekî xwe kiriye nivisandiye. Evara roja serdanê, sîwarek bi lez di wê derê ra rabirtiye. Dora din a rojê, wî bîhîstiye ku ew sîwar bi kurê xwe yê nexwaş va bûye. Di nivîsandina vê helbestê da, Goethe xwe li straneke danemerkî ya gelerî a bi navê „Erlkönigs-töchter“ (Bi eslê xwe Ellerkönig =Keçên Keyeller) girtiye..

Sîwar ê ku veng dereng dide nav şevê û bahê kî ye?
Ev bav e, bi kurê xwe va ye;
Kur di piyê bavê da ye, bi emnî,
Ew wî pêt digre, ew germ digre wî

Kurê min, ci bi te hatiye, tu rûyê xwe vedîserî?
Bavo binêre, tu Keyerl nabînî?
Keyerl ê bi tac û porê belav? -
Kurê min, tejek mij e ev.

„Ware, bi min re here, zarokê hêja!
Bawer ke ez ê lîstikên xwaş bilîzim bi te ra;
li plajê hene hen kûlîlkên rengîn
bi dîya min ra heye hen kincên zêrîn.“

Bavo, bavo, û ma tu nabihîzî,
Keyerl ci sozê dide min bi huskutî ?-
Kurê min bê deng be, neliv be:
Xişniya pelikên hîşkbûyî ji ber bahê ye.

„Xortê narîn, tu naxwazî bi min ra herî?
Keçen min ê li benda te bin bi xeml û şahî;
Keçen min ê govenda şevê bigerînin,
û ê reqisînê û strandinê û hejandinê bi ber texin.“

Bavo, bavo, aha li dera han, ma tu nabînî
Keçen Keyerlî cihê tarî?-
Kurê min, ez baş dibînim kurê min:
Kevnebanê çêrê xwe weng gewr dinimînin.

„Bejnûbala te a rind min dikişînê, ez ji te hez dikim;
û ku tu ne bi dil bêyî, pêwîst e ez zorê bi kar bînim.“
Bavo, bavo, ew bi min digre anuha !
Keyerlî bi min va da !-

Xofê girte ser bavê, wî bi lez diajot,
kur di destê wî da helm berdida bi zehmet
bi ax û wax gihéste hewşa malê;
can ji kur kişiya li hembêza bavê.

Şepqe

Seyfi Doğan

Rojê şemiyê, danê êvarê. Telebên gundî me yê ku li Kulekê dixwandî, di du mektebê re, li kelekê Şell Petrol ku li ser riyê gundî mê, kom bûn ku herin Xelika. Me xwe da bendê wesiteyên ku terin gundî me, an jî di gundê me re derbas dibûn.

Demsal payîza dereng e. Rojê zer. Terlên zer. Axa dûnê zer. Ezmanî hişin wek çavêن keçen kej. Demê heyiyê li gor biharê û zivistanê.

Em ê xenê nî ku emê ku herin gundê xwe. Ba malbate xwe. Ba heval û cîranêن xwe. Ji sîrgûniye xelas bibin. Azad bibin. Me, bîrîya bîhnê gundê xwe û dengêن nas kirîyê.

Min, ji dîmenê gundî me yê ku ji neqevê baxa da xuya dikirî, pîr hezdikir. Germiyêkê xwe li min dipêça. Min xwe li ser dûnê û ewle hîsdikir. Dûmanêن ku xwe ji pacêن ji kerpiçanda hedî hedî dirêjê asûmanê dikirin, hîsên harmonî û xwebawer didane min.

Çend wesita, di ber me re derbas bûn. Me dest jê re hildan ku dawestin, lê kesî xwe ji wan deren nekir. Roj, ber ve rojava, bi lez lût dibû. An jî bi me wisa dihat. Me demeke kin pa bi şunda, me qerar da ku em ê pêya bi rê kevin ku hîn ronîyê û dev neketîyê şevê, xwe bi gund gîhînîn. Navbare gund û

Kulekê, bi pêya du saet in.

Hewayê sérin e. Ez im, Usê Şêmlî ye, Heskê malê Eşê Qulik e, Bêremê Mihî Usif e, Huskê Sadê ye. Em ê bi lêz pi rî terinî ku xwe zu bi gund gîhînîni. Em ê bi rê da henekan û haye kilaman dikinî.

Em hîn di kanîyê Hemî Bêzê ku di qîrarê zozanê Bekir ra ye, negehiştinî, erebeka hespan li me zêda bû. Li ser erebê çend însan hebûn û di dest wanân da tifingêن nêçirîyê, ew ê ji Kulekê bûn.

Me, bi wanân re henek kirin û ketin ru wana û min bi wana re gor; hûn ne neçîrvanêن baş in. Hûn nikarêن kerguhêkê ji necîr kin. Dermekê me bi wanân re henek kirin bi şunda, min ji nişkave got; ez şewqê xwe bavejim hewa ka hûn dikanin lexin an na.

Min şewqe xwe avite hewa û wanân hemîyê bi hevdûre nişanê şepkê min kirin û sacme barandin. Şewqe min, li hewa firî û dekete ber lingên min. Şewqe min bibû elek û bêjing.

Min, bawer nedikir ku ew ê nişan hildin şewqê min. Ew ji min, bi salan mezin bûn. Ez i duwazdeh salî bûm. Diçûm ortaokulê sinifa yêkê.

Min ew şewqa, bi ci zehmetan kiribû! Mejo û canî min dizane. Pere

dibûn, şewqe nedabû. Şewqe dibû pere nedibûn! bê şewqe bûn, sûc bû! Cezayî xwe yî heyê! Xayîni yê! Mekteb, ji min re wek garnizonêke eskeriyê dihat.

Em herroj, serî sibê, ji hêftê şes rojan, beri ku em di sinifan kevin, li ber mektebê dikatinî rêzê û di ber mexliman re derbas dibûn. Yênu ku kemasîyên xwe wek şepqê û qerewat tebû ji komasîyê teleban vedikatindan û heqeret pê dikirin. Ew heqaretan li min pir biqehr dihatin. Min pir caran, ji bo ku quata di xwe negihenîm û heqaretan nebihîzim, xwe ji mektebê badida.

Ez rojakê çûm ba Üsî Eli Mehmed û ricâ kir ku ew, bi bavê min re bibejê ku bavê ji min re perên şewqê bîşîne. Dora dine rê, roja pencsembê li tenefûse çûm ba Xalê Üs. Wî, perên ku bavê min ji bo şewqê şandin dane min.

Üsî Eli Mehmed, wê wextê li Kulekê wek wekîldoz û daxwaznamenivîskar kar dikir. Buroya wî, li kelekê merkez Ilkokulê bû. Ew dera nuha bûyê na-vanda Kulekê û cîyê Şaradarîya Kulekê.

Xalê Üs, qeytana navberê gund û Kulekê bû. Kî dibe ma bibe, bi Xalê Üs disikinî. Namên ku insanên Xelika ji dervayî gund da, ji malbet, heval û merlixiyê dişandin bi navî Xalê Üsî Eli Mehmed bi rê dikirinû li ser zerfê wek adres "Yusuf Taşci eliyle Karacadaxê Köyü Kulu Konya". dinivisandin. Xalê Üs, ew mektûbana, li xwedîyan belav-

Şamlı Zexê Xoce (Şahin Gündoğdu)

dikir.

Ji her telebekî re welîyê ku li Kulekê kar dikir an ji mala xwe li wir, pewist bû. Xalê Üs, wekîliyê hemi telebên ji Xelikan Jor bû.

Xalê Üs, însanekî qelender bû. Nazê me lê dibirî. Em, pir caran dicûn bu-roya wî. Me xwe li wir li gund hîsdikir û însanên gund didîn. Pir caran diçûn wir ku xwe li kulekê ewle hisbikin. Dişlikê me û hewnîyê me li wir dihat.

Xalê Üs, her êwarê, li motorsikleta xweya merqa xwe wespa, sîwar dibû û file xwe yê xwarinê dida terkîyê xwe û tajote gund. Wî, ji xwarinê xweş û pak hez dikir. Ji bo ku ew herroj diçû gund, xeberê wî ji gund hebû û de û bavên teleban, bi wî re ihtiyyacên lawên xwe dişandin.

Üsi Elî Mehmed
(Yusuf Taşçı)

Rojên îna, bazara Kulekê dibû. Li ser Atatürk Caddesî yê Firoşkaran, malî xwe pêşkeş dikirin. Wê rojê, sibê zu berî ku mekteb destpêbike rabûm û çûm bazarê. Ez, li nav bazarê epey gerîm û min şewqêfiroş dît û şewqê xwe kirî. Wexta min ê ku şewqekê ji xwe re helbijêrim tune bû.

Dema ku ez vedigeriyam mal, min li ser rî ya xwe, li ber dûkanê wî, Apê Şamli dît. Ew jixwe bawer wek mîrekî ji mîran dabû ber tîrejên rojê payîzî. Kinc û merasê wî yê qîlî reş, li ser wi dibirikîn. Dûkana wî di "kapali carşiyê da bû". Çarşî nu ava kiri bûn. Bi me pir modern dihat. Apê Şamli tiştên bakkalîyê difirot.

Wexte ku Apê Şemli, ez ditûm got; va ci lez û bez e! Xêr e, te dûnê serê sibê, li ser xwe teng kirîye. Min ji Apê Şemli re, qala hal û heqeta xwe kir. Ew bi derdê min re eleqeder bû. Mala wî ava be, ci kemasîyên me dibûn, dixwest

caraser bike.

Telebêñ gundî me û gundêñ kurmancêñ doraliyê Kulekê, li ba Apê Şemli deftere xwe hebûn. Yanê bi deyn, xwarin, çay û şekerî xwe jê dikirîn.

Min li ser deftera me yê hevpar, ihlamur, şekerî qehwê û sana yağ kirî vege riyan mal. Mala me gozek oda bû. Me di xanîyê Remziyê ji gundî Germikê kirê kiri bû. Xanîyê Remzî, ji du qatan bû. Li her katekî du oda hebûn. Hemî oda dabûn kirê. Di odekê da telebêñ gundî Omara, di odêñ din da jî telebêñ ji Altilerê û Çöplîyê diman.

Ez, Heskî Malê Eşê Qulik, Hamîtî Male Mahko û Mehmkî Malê Oskê li ba hevdu diman. Me, hertişti xwe bi xwe dikir. Kevaniyê me Heskî Male Eşê Qulik bû.

Xwarin û vexwarina me, bi piranî wek hevdu bû. Sibê ihlamûr û qozîyê bi sana yağê, bi nîvro qozîyê bi rûnî mîye û şiv; piranî zad dibû.

Çirok

ŞEMŞE

*Min ew çiroka li yadê xwe çawa bîhistîye
derbas nivîsê kiriye. Lîbelê min çirok bi deng
kirina gundê xwe, Kelhasan nivîsand.*

Ersin Taşkiran

Yek hewû yek tinewû. Li zemankî berê, li deraka dûr malbateka bi heft geda hewû. Bavê wan gedana miriwû. Her heft gede, giştik bira bûn. Xuşkê wan bira tinewû. Dakê wan heft bira zari mawû li bawê van, hînik bawê van nemiriwû. Heft bira zikê xe û dakê xe pir rind têr dikirin. Diçûn li ormên dar dibirîn, dihanîn li gundê xe difrozin. Xastina wan bira ma xuşkêk wan hewûya. Îsyan dikin li ber dakê xe. Li dakê xe re diwê em dike herin çiyê. Em êdin li wir nêñ, em dike li wir bimên. Li dakê xe re diwê wextêk çelik hat dûnê, xewer bi me de. Dakê bira diwê ez dike çito xewer bi we dime. Bira diwêñ ki çelik bû kêçik li ser xêni fiştankî darxîne, ki ew bû lawik şalkî darxîne. Ki bû lawik em nêñ, ki bû keçik em e werin. Dakê bira qebul dike, diwê temam û heft bira terin çiyê. Bi dar bera malkê xwe çêdikin. Edin li wir dimînin. Her ro terin dara dibirin û difroşin. Li ser ra êpê

wexit derbas diwe. Çêlik tê dûnê, çêlik keçik e! Dakê bira pir şadiwe. Li cîranê xwe re diwê here li ser xanî me fiştankî darxîne. Cîran jî lê dipirse çîma, sebeb çîye? Dakê bira li cîrêñ ra dirumê qal dike. Cîran tere fiştankî darxine. Li fistêñ diğere diğere nawîne. Xe şaş dike tere şalkî dardixîne. Dakê bira jî bîr kiriye, li cîranê xe ra qala hatinê nehatinê gede xe nekirîye. Bira di navbera xe da birangî engî bi çûk tim tim dişinin; ma li ser xanîyê wan bindire; ka fistan e, ka şal e... Birangî engî çûk rokê tere dindire, ci bindire; li ser xanîyê wan şalkî hatiye darxistin. Birayî çûk tere xewer dide brê mezin. Xeft bira nêñ hinde dakê xe nêñ malê xe. Li ser ra êpê zeman desbas diwe. Dak rîya gedêñ xe çavdike lebelê heft bira da, yek bile nê. Dak navî keçikê Şemşê lêdiike. Şemşê radiwe mezin diwe, diwe keçikik azib, keçikik delal, diwe xezalek. Rokê bi hevalêñ xe va li derkê rudinin. Di navbera

wan da tiştik derbas diwe. Herkes sond duxé. Yek li ser bawî xe, yek li ser xuşkê xe, yek li ser birangî xe, yek li ser kal pîrê xe sond duxé. Sire tê Şemşê. Ev jî li ser golikê xe yê sor sond dixe. Li wir ki heye giştik pêdikenin, le wê ra qerfa dikin. Şemşê radiwe ser nig xe digirî tê malê xe. Tê hinde dakê xe, lê dipirse çima kesî me tinnê. Dak jî her tiştîkî lê ra qal dike. Şemşê şas diwe çibike. Boxçekî xe girêdide derdi-keve rê. Dike here hinde bre xe. Tere çîye gî der dar û bere. Îpê te-re, li du rêkê zor da mesafekî dirêj qetdike. Li wê şîwa, rast malkê tê, pacê xe dumana dikir. Tere dikeve wê malê. Ferq dike ew mala bre xe ye. Şemşê xe vedişêre di derik şev-reş da. Bira tê mal şîvê xe dûxin, rodikevin, sada disa terin. Şemşê malê brêx xe berefdike, şîvê birayên xe dide ser ocêx, xe dîsa vedişêre. Bira tê mal pir şadiwin, şas jî di-win. Bi xe xe diwên tiştîkî sîrrê li me qelivî. Rok neye du ro neye. Herçik tê mal şîvê xe hazır e, dorê xe berefkirîye. Birangî engî çûk pir fe-na ye. Rokê li mal dimînê, xe di pacê da vedişêre. Çavdike, dipê, eceba ci çexdiwiye di malê da. Şemşê derdi-keve xeyatê, birangî çûk şas diwe. Çîçkî li Şemşê sér di-

ke, dû ra bi gûliyê Şemşê ra digrê, Şemşê dibizde. Qal dike, diwe ez xuşka we me. Bira îna nake. Şemşê qala cîranê jî dike, bira dû vê ra famdike, qebûl dike xe li xuşka xe werdide. Birayên mezin êvarî tê mal dirumê li wan ra jî qal dikin. Gîştik pir şadiwin. Tevhev rodike-win û sada radiwin. Bira, jî Şemşê ra diwên dîkqatke, ma ocaxî te neçûlise. Derik tu lê arkî bîne tinnê. Diwên dermekeve der, divî ormanî da milqetkî pir eceyip heye, xunê merîya vedixe goştî merîya di-koje. Bira terin dara bibirin. Şemşê tene li mal e. Wextêk Şemşê dorê malê berefdike, pisik tere li ser ocêx da dimize. Şemşê şas diwe çibike. Bre xe êvarî werin, e vestîyane, xişhalkî bune, ye birçîne. Gul bre xe nake, derdi-keve der. Dike here arkî buwîne. Digere digere, çexdi-we çexdiwe, dumankê diwîne. Xe lê digrê wir da tere. Tere, ki malkê li wir e. Şemşê nizane ev mala milqetî xunvexar e. Şemşê li qêpi dixe, milqet qêpi lê vedike. Şemşê li milqet arkî dixaze. Milqet bi kêf dikenne. Tere arnî tîne, Şemşê şad-iwe. Şemşê çik çexdiwe gavkê tawê, milqet bi gûlyê Şemşê ra digrê. Milqet devî xe tîne ber gepirê Şemşê, nefese xe ye pîs berdide ser,

bi gukî Şemşê dimije. Şemşê çexdi-
we paş xe milqet lexdike, milqet ser
piştê gêr diwe. Şemşê bi şîpkê dibe-
ze, direve tere. Şemşê tu li paş xe
nandire, bi xewa desbas diwe tursa
ra. Şîp şîpê bezandinê xe devam di-
ke. Tip tipê dilî Şemşê. Di rê da
tiliyê xe xun dike. Milqet xunêk rîjî
bin dike, Şemşê tekîp dike. Şemşê
digê mala xe, qêpi li ser xe kilît di-
ke. Milqet bi şîpkê tê ber qêpi, so-
lix solixe milqet. Xe li qêpi dixe,
qapı nakeşte. Şemşê hindir lê diqe-
te, qîr qîr, bar bar e. Milqet li
Şemşê ra diwê; ki tu qêpi veneke,
ez ê herim birayên te bikujim. Mil-

qet bi Şemşê dikene. Diwê tilyê xe
yê qerkoçikê di qullê kilitê ra ke,
çîçkî xunê te vexim ez ê cibêlîm he-
rim. Şemşê tilyê xe di qulê kilitê ra
dike, milqet xunê wê vedixe, mil-
qet xeda tê û cidêle tere. Şemşê ser
piştê dikeve di paş qêpi da. Birayên
Şemşê êvarî têñ mal; ci buwînin
Şemşê mirîye. Birangî engî çûk
tiliyê Şemşê yê bi xun diwîne. Ferq
dikin kî milqet xuşka wan kuştîye.
Heft bira xe hazır dikin, necax xe
digrêñ terin malê milqet. Yek bi
junîkî, yek bi pîkî, yek bi kûr
digrêñ milqet parçê parçê dikin.
Dikevin rê, terin hinde dakê xe."

AGAH DARYEKE GİRÎNG

Em dixwazin di her hejmareke xwe de, ji cil û bergên kurdên Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di **Bîrnebûnê** de biwesînin. Bi vî awayî em ê hem bi tevgirêdana kurdên Anatoliya Navîn bizanin, hem jî em ê hay jê hebin ku kincêñ wan ên berê bi ci awayî ne.

Bi rîca û bi kêfxweşî em bi hemû kurdên Anatoliyê didin zanîn ku: wêneyêñ kesêñ ji malbatê (jin-mêr), bi kinc û tevgirêdanêñ kurmanciyê li ba we hebin, ji kerema xwe ji me re kopyiekê bi rê bikin. Bi vê yekê em ê bi dewlenedîya tevgirêdana xwe bizanin û em ê wan kesan careke din bi bîr bînin.

Redaksiyon

Şengal

Şengal bi tenê nîne

Ez ji Êzidî me

Huro Şengalî me

We dît

Sedsala bîst û yekan

Bin ax bû mirovatî

Li Şengalê

Dê û zarokên Êzid

Kal û pîr

Tî û birçî

Berê xwe dan çiyayê Şengalê

Mizgîn li te Şengal

Yekbûn çekirin Kurdan

Xem neke

Aha li cem te ne

Bi tekoşer û çekdaran

Bitirsin birevin

Xeftar û çeqelên DAIŞÊ

Ew der axa mîra ne

Welatê Kurdan e

Şengal ê ji we re bibe gor û goristan.

Li hember xeftarên DAIŞÊ

Mirovatî bêdeng

Şengal xemgîn e

Zarokên xwe carek din

Di sîngê xwe de vedişêri ne

Herkes bizane

Axa Kurd û Kurdistan

Nabe yara çeqel û guran

Keç û xortêñ Kurd

Meydanê nadin wan xeftaran

Ser zinarêñ Şengalê

Banga wan;

"Berxwedan jîyane

An mirin an Kurdistan"

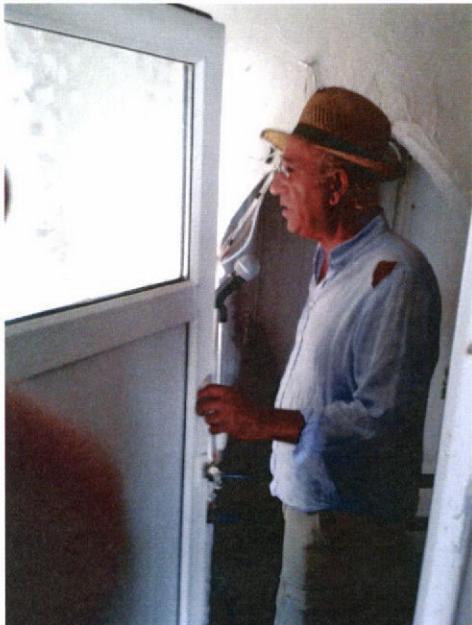
Mem Xelikan

PAKİJİ

Seyfi Doğan

Osman Gundoğdu dema ku banga
paqijîyê di camîyê de dike

Foto: Seyfi Doğan

Şeveke tarî, em li derve runuştî bûn. Asûman wiqas pak xuya dikir û hêstirk dibirikîn. Baş e, ve hestirkek ku em li ser dijîn çîma wiqas gemarî û qilêrî ye. Gemarîyê dûnê bes ne tenê qelerîya bermayîyê ye. Dûnê bi neheqîyê, zordarîyê û kedxwariyê jî gemar û qilêr bûyê.

Çend heval, me li ser wê mijarê munaqeşe kir. Her hevalekî ditînê xwe peşkeş kir. Em li ser babetekê gêhiştin hevdu ku em ê dest bi paşîş nav gund bikin. Dûnê pak kirin teneke durê lê nav gund paşîş kirin di bin destê me da ye û qolay tê şunê. Dûnê pak kirin nuha zehmet e, qet nebe, em gundi xwe bibirikînin. Yêñ ku ji hestirkên din

da me temaşe dikin; me bibêjin; Xelika çiqas pak e û yê dibirike.

Me bîryar girt û carî tirmixê (2014-08-04) em ê, saet çaran li ber camîyê mehelê jor, bi hevdugên. Berî saet çaran em ê li camîyê û li belediyê gund annons bidin ku em ê dest bi pakîşîyê bikin.

Hesmenî Şemli sponsorîyê turikên naylon, lepikan û avê vexwarinê kir. Belediyê jî traktora xwe ji bo kişandine bermayê ku me kom kirî amade kir.

İsmet Kilinçalp jî foto muxabîrê çalakîyê bû.

Em saet sisêûnîva, li ber camîyê kom bûn û me annons kir. Anons, Hesmenî Şemli kir. Saet li cara

me pakişî ji parkê hemberî camiyê destpêkir û heta kanîyê jêri pakişiyê berde-wam kir.

Gelek însan teva çal-akîya me bûn û li nav gund însanan, bi rojan qala vê çalakîyê kirin. Pir însanên ku di pakişiyê da cîh negirtî bûn jî bi fîkrêن xwe yê müspêt alîkariya me û pes-nandina aksiyona me kirin.

Stockholm 2014-11-11

Foto: İsmet Kilinçalp

Ji çepê da rêza peşî; Seyfi Doğan, Yasin Akgül, İsmet Kilinçalp, Nihat Kilinçalp, Osman Gündoğdu, Hasan Bozkurt
Rêza paşî: Baran Kılıçkaya, Fehmi Yıldırım, Fehmi Yerlikaya, Fevzi Gundoğdu, Fuat Kilickaya.

Fazîletên entelektuela

Seyfi Doğan

Heqê herkesekî ye ku bîrûbewariyê xwe hebe. Mîrow divê, biguman û krîtik dîtinan bipîvînin ku nezîkî rastîyan werin. Wê gavê, însan dikane nebaşîya û başîya fikran bibîne.

û fikrên min re dîtin û fikir tunen. Gerek rewşenbîr, ji bîr nekin! Bi xwe û xwe re bibêje; fikrên min çend çaran çewt bûn û çend çaran min tiştên şaş nivisîn û gotin.

Mitewazî (nefsbicûk)

Ronakbîr, gerek sîmorê xwe yê zanetiyê bizanê! Ji zanînê xwe zêdetir nebêje ku ez î zana me. Rewşenbîr, zêde îdîa neke ku ji her kesekî zêdetir dizane. Wiqasi ku merî pêdizanî deng bike û binivisînê. Ronakbîr divê pêshikmî nebe.

Duristî;

Dîbc ku entelektuel xwedîyê fikrên xwe derkevin û çawa ispatên, dîtin, fikir û ramanêñ kesêñ din dixwezin gerek ji xwe jî bixwezin. Gerek, hevnegirtiyêñ û şaşitîyêñ xwe qebul bikin.

Cesaret

Gerek entelektuel îdraq bikin ku fikrên û ramanêñ ku li dij dîtinêñ wî/wê jî bin, bi çavêñ bêalî lê binêrin û bi rastîyeke samîmî wan fikran bikolînin. Fikrên ku însan îro li dijin û bi însêñ eceb û komîk têñ, dikanin sibê bi qimet û rûmêt bibin.

Înad

Dîtinêñ ronahî û rastî her çiqasî dij-war, asteng û bi zehmet bin jî, gerek ronakbîr wanân li her cîh û dem bi kar bîne û ji bo ku buyeran dûr û dirêj fehm bike, biceribîne.

Empatî

Xwe di şunê kesêñ din kîn, bi çavêñ û hişêñ wî/wê tiştan fêhm bikî. Pir hêsa ye ku însan bibêje ku di ser dîtin

Rastî

Gerek ronakbîr, her fikran û dîtinan wek hevdû miemclê bikin û wan fikran û dîtinan li gor fikrên, hêş û intresêñ xwe nebiipîvînin.

Sîyarê Têrika -3

Dr. Mikaîlî

Reva Osê

Osê di şevda reva xu plankiri wû, wî çend kinc û hin hacetên xarinê kiriwûn zik hekîbekê. Çend ro berê ji yaylê kerwaneka Zafranci ya ji Helebê zafran û hin tiştên din lê bar, ber vi Senbolê diçû. Wî bi wan va hînikî sohbet kiriwû, bi niyeta hûkirina ku, eceba ew terin kuderê?

Ji wan derxist ku, ew ber vi Senbolê terin û ew ê bi şev ji li Sivrihesarê bimînîn.

Wî hespekî baş ji bo reva xu nişan kiri wû. Ku eşir ketin xewê, ew sivika, bêdeng rawû, heqîba xu avet ser milê xu, çû bi gernê hespî xu girt, heta ku ji nav kona derket lêsiyar newû, nedixwast bira kes heşar be.

Hendû ku inakir, dengê nehli hêsp nari tu kesî, ew bazda ser pişta hêsp û da tîzika.

Wek bayî surê di nav şevê da herikî û ber bi xevna xuva çû.

Wî berê ji rîya Sivrihisarê dizanî, kalî wî li wir medrese xandîbû û ew ji çend meha li vir, bi kali xu mawû.

Wî xu li çemî Gökpinarê girt, heta gîhîst çemî Seqrê qe ranewestiya. Li ber çemî seqrê sekînî, hespe xu avda, bixu ji haceta xu dî, hînkî ji birçî bû

wû ,ji hewanê çîçkî nan bi pênnêr va derxist, xar ,dû ra Goşte rişî kiriwû nav nêñ, ji wê ji çend pari geskirin, goşt pirr hişk bû, ne diaht cûyînê, bi zorê di gewrîya wîda derbas diwû. Serda ji xu li ser zik direj kir, deve xu kir ava çêm û hînkî jê vexar.

Eşîr dê bav û bira, tu kes nedihat bîra wî, tenê tiştik difikirî; kelecana jîyana wî ya nû, meraqa Senbolê, ci ye wari serî wî ,heşe xu tenê bi wana va meşgûl bû.

Ji dûrva tujikê kilisa Sivrihisarê xanê kir. Ro ji hindik hindik ji paş gira da hildihat, pêşta soraxî, dû ra zeraxî bû û germa xu herder girt.

Li Sivrihisarê rum, yahudî û musilman tevhev dijiyan. Li paşî vî bajarokî zindare bilind û tûj wek divari, bakura bajêr dorpêç kiriwûn.

Bajar hîn di xewê da wû, tenê çend kuçik û çûcikê ezmîn payî bûn.

Wî xana ku kerwan lê diman dizanî, hesp ajot çû ber deri, ku hîn girtî bû.

Hespe xu li ber dêri bi singîkî va girêda, torbe kaye bi seri va kir.

Zike wî ji birçî bûwû...

Bîna nani sersêlê hat poz bîvîlê, bi vê bînê eşîr û kon hatin bîra wî, bîna

Mala Hecibegê, salên 1940î, gundê Mikaila/Înler

nanî tennurê, nanî ser sêlê, bina hevîri teze, bînik ha tirş, teze û germ.

Osê gavekê xu disa li yaylê hîs kir, te ye bigote nika diya wî ye bi quncîkî cila, nivîna wî bikşîne û bane ke; Oso Oso de rawi! Ro hat nîvro, malneşe-witîyo! Tu yî hîn di xewê da yî?

Bo yî wê diwêjin; Mala Hecibrama ku radekevin, tu ye bê qey ew mirene.

Osê bîra dîya xu kir, xembar bû. Te yê bigota qey kevirikî gir dane ser dilî wî. Giranîk ket zik.

Yekî bê xeber paşva deste xu avêt mila wî, ew venciqand; *Gardas ne arang?* (Bira te li çi meze kir?) Yekî ziravî cermşevitî, çavqeliştek bû û ji kûrahîyekê da li meriya mîze dikir.

Osê got ez ji rêka dûr têm, ji xu ra li şûnikê digerim. Him tiştekî bixwum, him jî dixwazim hinkibihna xu bi ber xudim, rakevim. Bi tirkîya xuyî ku li Medresê hû kirî, pirsî.

Mêrik got; *Haa anladim, beni izle!* (Min fehm kir, bi dû min di.) û li benda bersiva Osê nesekinî û çû.

Osê bi telaşe da dû wî. Meri dikare biwêji li dû bezîya.

Paş Kerwanserayê da çex bûn û ji derîki çûk û tarî da ketin zik Kerwan-serayê. Kerwanseray çarqoli, gî xani bûn, li jor ji bo yî meriya, li jêr ji bo yî heywana şun hewûn, bîhnek germ û gennî dihat poz bivîla meriya.

Bivîla Osê ku li yayle tim bi hewa pak tiji, ji xewê radiwû, xu bi vê bîne

Qonaxa Hecibegê, salên 1940î, gundê Mikaila/Înler

şâşkir. Ji nerdûgane kevîrda derketin jor û di quleka tarî da ketin odeka qilîr. Meriya tu tiştik ne didî, tenê hurhura çend denga dihat, le Osê tu kes neditî. tenê jor li bin asraxê, küllikê da hînik tava ro diket hundir.

Mêrik li kuncik da şûnik ra wî kir;

Oraya yativir, irahat degil emme yorgunlugunu atang!

(Xu li wir dirêj ke, herciqas ew ne rehet be ji, tu ye bîhna xu bi berxu di!)

Osê bîze xu pê hat, le pir westîya bû, xû avêt ser. Dest û ningê xu, çîpe xu gî qerimî wûn, giran bûwûn, çito xu avêt, wakina ji ket xewê.

Bi dengî merikî bi xu hesiya.

Lêñ qak qak, kerwan yola cixacak, cabix bişiler yî de sende gatil! Yoksam

yine yalnız gideng, yollar hirli hirsiz dolu, tekin deel!

(Rawi rawi! Kerwan ji bo yi çûyînê xu hazır diki, Ku tu bi wan va neçû, ne başı, Rê gi bi diz û eşkiya wa tijî yi!)

Os hema bazda bi telaşe bezîya jêr, mîrik hinkî nani hişk bi pênnêr va da destî wî, ew hema meşîya ber hespi xu çû. Merik ji li dû wî; *Hemşerim barayı virmeyi unuttun! Bura şirket hayriye deel!*

Wi ji xu fedî kir bi rûyekî sor, çex wî bû û got;

Telasdan unitmişim, qusura qalma!

Bi tirkîya xu yi neçê meçê...

Ji berika xu kîse pera derxist, bedela xu da merik.

Kerwan bi rêket, wî ji da dû wan.

Os digêje Senbolê

Qasi rokê rê çûn, berêvarê gihiştin berî Senbolê, aliyî Anatoliyê. Ji dûr va tûjîke Minara û kilisa xanê dikir. Her der dat û hesinayî bû. Ji ber ra jî çemikî fere, emma pir fere diherikî.

Os jê tirsîya...

Wî pir meraq dikir, ka paytexta Ali Osmaniya, Padişahê Alemê, bajarîkî çito wû, meri xu çito bûn? Wana ye çito bi wî ra deng kirina, Wî ye li vir çi bikira? Ew pirsana gî di mejuyi wî da tevlihev digeriyan û heş li serî wî dibirin, ew gêj dikirin.

Le di rê da hînki bi çend kesi din va deng kiriwû û ji wan hîn agahî hilgirti wû, ka ewe li wir here ku, li ku bimîni. Meriyî vê derê çi dixun, çi vedixun, çito radiwin, rûdinin. Ose çito li hember wan dengke, hereket ke.

Osê xu ji Senbolê ra amade dikir.

Yeki jê ra gotiwû;

Li wir medresa Xalidi Baxdadi heye, ew jî kurd e û Padişah pir ji wî hez dike, diwêjin ew ji mala Pexember tê û alimiki mezin e, pir dizani. Deriye medresa wi ji herkesî ra vekirîyi.

Te berê jî medrese dîyi, hinkî Tirkî jî dizani, tu hema heri wir li deri xîni. Înşallah ewe te hilgirin hundir!

Ew tişt ket heşi Osê, barikî giran ji ser pişta wî rabû wû, kêfa xu hat, ku ew bi kêf bû, tim klamek dihat ser

zimanî wî, kilama Horê û Hecik ê va. A dilgirtina wan. A ku di şevêñ tarî û dirêj da li bin konna wî tim gudari dikir û dibihist. Dest bi strandina klamê kir.

*Ooo beg yaniq oquyan deliganlı,
ben annamayoru emme hoşlaşıyor!
Kurdçe mi oquyon?*

Bi tirkî ya alîyê Engürü yê, pîrsî yetkî. (Tu pir bi şewat distirê, ez qe jê fehm nekim jî, min jê hezkir!)

Hee.. got Osê.

Bi serî xu jî bersiv dida. Dû ra ji xu fedî kir û bi fitikê kilama xu dewam kir.

Le pîrr bi kêf bû. Hendû tirsa ku, ewe li ku bimîne, ji dilî wî da derketi wû. Te ye bigota qey ew tere mala bavî xu.

Bi destî xu doya hespî xu mist da û ji ber xu da ji hespî xu ra got,

Em hatin! em hatin! Çave te roni, te jî bare min, qehra min pîrr kişand û westîya. Le em gihiştin wir, eze te qeşaxi bikim û turi te bi cehekî baş tijikim.

Osê berê da ji heywana hezdikir û tim bi wan ra deng dikir.

Ji ber ku; wî deng kirina bi meriya va ji xu qut kiriwû, ji wan direviyâ.

Hêsp jî, ji zimanî wî fehm dikir û bersiva wî dida.

Hesp hîriya û sere xu rast û çep bâda, boça xu rakir, paş va li pişta Osê

da, bi sime xuyî pêşiyê erd kola...

Ew dihat wê manê ku hesp ji
sîyarî, xadanî xu hez dike, kêfa xu tê.

Kerwan hat li aliyê anatolyê li
ser taxa Çirpici çayiri rawestîya, li
vir çend konê eskerî a Paytextê xanê
dikirin, li ber wan jî leşkerên bi şûr
û mertal dawastiya wûn, rime direj
di desti wan da wûn. Ala Padîşah
bi konawa daliqandî bûn. Leşkera
kincê sor zer û renga reng li xu kiri-
wûn, li seri wan jî kumên gir û spî
ji kulev hewûn. Ji dûrva mîna dîkên
ser kuligê xanê dikirin, giştik simêl
bada wûn, rûye wan qe nedikenîyan.
Meri li çavi wan jî dinêri, wana qe li
te mîze nedikirin.

Serokê Kerwanê ji hespî xû bazda
jêr, xu gêr kir. Di bin çava da li dor
paşi xu neri, tirrik bideng ber da,
berxuda keniya, bi saetan li ser hêsp
herdera xu qerimî wû. Quna wi tevizî
bu. Toza ser xu dawşand, tû desti xu
kir û bi desti xu serçave xu pa kir, tûk
bi simêla xuva jî da, simêl ber bi jorva
nûr kir, wek qocî beranikî kir. Sere xu
bilind kir û doq doq, ji xu xaş, çû ber
derî konî leşkera.

Ji wan nobedara ra tiştni go-
tin, Nobedar ket hundirî kon û gavek
şûnva derket û ew ket hûndir.

Wêngê usul bû. Kî ji anatoliye
bihata Senbolê, bê destur nedikari
di nav bajêr keve û ji bo bar û malî

xu jî mecbûr bedelek dida. Ji xencî
vê jî wana navbera xu bi efserên Os-
manîyan va tim baş digirtin ku, bira
ewna ji wan ra rê teng nekin, müşkila
dernexinîn. Hînik ji wan qumandan-
an kurd bûn û kurd diçûn cem wan,
kû bira alîya zimanda ji hev rîndtir
fehmbikin. Ji ber ku di nav impara-
toriya Osmaniyyanda bi sedan millet
û ziman hewûn.

Sere kerwanê hat cem kerwanê,
derket ser kevirekî bilind û ban kir;

Me 100 zêr dan komandan! Li gor
barî we û serî her heştir, hesp û kerekê
eme vê pereyi di nav xu da berhevkin.
Ka kê jêra ci dikeve, bira bîne bi min
di. Eze biwim, bidim wî.

Wî bi zaniti ew pere hînkî zêde
digot û hînik pere jî diavêt berika xu.

Herkesî pê dizanî, le nedixwastin
vê eskere ji wî ra biwéjin. Hînka sere
xu leqandin, mûriz kirin, le para xu jî
anîn, dan wî.

Os çû cem ew kesekî ji wî ra çûyî-
na medresa Xalidi Bexdadi binav ki-
ribû;

Kekê ka ew medrese li kijan taxê
Senbolê yî, eze çito herim wir?

Merik bi desti xu alîye din a Sen-
bolê ra wî da û got;

*Garşı yakada, deniz kenarındaki
iki minareli gozel, beyaz camiyi gor-
üyon mu? Oraya Eminönü Meydani
dirler, caminin adı da Valide Sultan*

camisi, Yeni Cami, de dirler. Oraya gidecen ve orada soracan.

(Li taxa dina behrê li hêla meydanê camiyekê diwîni, ew li ser meydana Eminönü, yê ye û jê ra diwêjin, Valide Sultan Camisi, yan jî Yeni Cami, ji wan bipirse.)

Os; E ka ez ê çito derbasî alîyê din bîwim?

Merik; Li iskelê keşti hene, tu ye çend quruşa bi wan de, wanaye te biwin wir.

Os; Ka ez ê hespî xu çibikim?

Merik lê nêri, walla ez wê nizanim, tu dikari li vir derxîne firotinê.

Os bi fikra firotina hespî xu eşîya, ew hesp di zaroktiya wî da hevale wî bû, qehra wî kişandîbû.

Le wî jî dizanî ku tu çareyeka din tunneyî, ewe mecbûri wî bifroşê.

Çû cem serkerwan û ji wî ra ewa got.

Wî got; Ka bîne vir ez carê lê mezekim, belki ji bo xatirî te, wî bifroşim.

Top û Xetica Hecîbegê
Ev wêne li salên 1940î li gundê Mikaîla/Înler hatiye girtin.

Çavêن wî dibriqîn. Hîn ku Os tevî kerwanê biwû, hespî Osê bala wî kişandî wû. Hespekê qir û seklawî bû. Ewqas rê beziyabû, dîsa jî tu nişana westandinê lê xanê nedikir, tunne wû.

Ez ê du zêrî sor bi te dim!

Osê buhaye hespa dizanin, lê çexkir;

Bedela vî hespi kêmtürin 10 zêrî ye!

Serkerwandar got: Tu dizane, mi dixast ji te ra rindîkê bikim, Tu ji mi ra hesp mesp lazim ninin! Ziviri û ber bi kerwanê çû.

Osê li dû wî qîrya; Ware ware, ez didim.

Mêrik xu ha giran giran çexkir û got;

Wallah tu kezenca min jê nawe, ez tenê dixwazim ji te ra rindîkê bikim.

Qe li rûyî Osê nedihêri.

Du zér di kefta wî da hazirwûn, dirêj Osê kir. Osê ew hilgirtin û kir beriya xu. Dilê xu pîr eşîya bû.

Ji wî û rêhevali xu xatir xwast. Qe neçû hindê hespî xu, ku biçiya nedîkarî ji wî biqedî. Dizanî.

Heqîba xu avêt ser mila xu, şûrê xu yî ku li hêlê da dalîqandîwû, duz kir, kince xu dawşand. Li bejn û bala xu mêzekir û ket rê, ber bi Üsküdarê va çû.

Üsküdar li hêla behrê, li pêş meydanik hewû û wek bazarê bû. Qerebalixik mezîn lê digerîya. Meri û ziman tevlihev diwûn. Li vit tiştiki bala Osê pir kişandiwu; Jin gî di nav çadoranda wûn, meriya tu serçavê wan nedidi. Ne mina eşîrê kurmanca bûn. Li eşîrê keç, jin û bûk serçav vekirî bûn, tenê jini pîr kofî kitân didan serî xu û şehr li ber eniye dişidandin.

Os çû ber keştiyeka çûk û jê pîrsî ka ew terin alîyê din yan na.

Keştiwan yane qayikçi got; bazde ser!

Ew lê sîyar bû, keşti li ser behrê mîna hellika deliqîya. Osê ji tîrsa xu qe nedilivand û bi destâ kîleka wê gitî bû.

Ew tiji bû şûnva du xort bi bêrên bi ber hatîn, yek li pêşiyê, yek jî li paşiyê rûniştin û bi hevra bêre xu ra avê dan û dibirin, ew li ser avê ra xîjidiwûn diçûn. Gavek şûnva Osê tîrsa xu anda bû ,şûna tîrsê kîfî girt. Ew mîna listikekê bû.

Ku ew gîhiştin aliye din, yekî ji wana benik avêt taxê din. Merikî ew ben bi singekî gir va pêçand û girêda, dû ra bi wî benî ew bi berxu va kişandin.

Herkes bazda jér. Os jî bazda. Çav tim li minara Mizgefta spî bû. Ji bo yî ku wê anda ne ke. Xu li wan girt û çû ket hewşê. Mizgeft gî bi kevra ava-kiriwûn, pîr gir bû. Zarya ce didan gogercîna(kevok). Bi seda gogercîn li ezmîn û li ser erdê xanê dikirin.

Deriyî mîzgeftê ji darê û qasi 3-4 metro bilind wû. Çû ber deri û li zengulî deri xist.

Ji paş deri da denge gavi sivik û nerm dihat bîstine...

Ü denge şivikkê li kîvir dikeve...

Ew ji bo yî Osê deriye qedera wî bû, ew deng jî denge qedera wî.

Serîlêdan

Ev kesên ku bixwazin navê gund, belde, cih û warêن xwe vegeรînin ser yêن berê, yêن esîل dikarin ev numûna serlêdanê bi kar bînin.

Başvuru dilekce örneği

Kulu, 29.09.2014

KULU KAYMAKAMLIĞI'NA

TALEPTE BULUNANLAR : Aşağıda isimleri, imzaları T.C. kimlik no'ları ve adresri bulunanlar.

T. KONUSU : Köyümüzün/mahallemizin eski isminin alınması için gerekli işlemlerin yapılması isteminin sunumu.

AÇIKLAMALAR VE TALEP:

Bizler aşağıda isimleri ve kimlik bilgileri bulunanlar, Kaymakamlığınız sınırları içerisinde bulunan Karacadağ Köyüün/mahallesinin sakinleriyyiz. Ata-dedelerimiz gibi hepimiz bu köye doğduk ve bu köyün nüfusuna kaythiyiz.

Resmi kayıtlarda köyümüzün/mahallemizin ismi Karacadağ olarak geçmektedir. Fakat kurulduğu günden bu yana köyümüzün gerçek ismi "Xelikan"/(Xelikane Jor) dır. Ata-dedelerimiz baştan bu yana köyümüzün ismini böyle tanımladığı gibi, çevremizdeki köylerde yaşayan insanlarda böyle tanır, böyle bilirler. Köyümüzün tarihinde resmi olarak yetkililer tarafından verilmiş farklı isimler (.....Yalınayak, Karacadağ) olsa da halk arasında hep Xelikan olarak bilinmiş ve öyle tanımlanmıştır.

Dönemin başbakanı şimdî ise Cumhurbaşkanı olan Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından 30.09.2013 tarihinde açıklanan demokrasi paketinde, eski köy isimlerinin iade edileceği ve mevcut alfabe olmadığı için kabul edilmeyen x, w ve q harflerinin kullanımına izin verileceği belirtilmiştir.

Köyümüz/mahallemiz kurulduğu günden bu yana hep "Xelikan" ismi ile bilinmekte ve halkın arasında da bu isim kullanılmaktadır. Bu nedenle köyümüzün/mahallemizin kayıtlarda görünen "Karacadağ" isminin kaldırılarak gerçek ismi olan "XELİKAN" olarak teselli için gerekli işlemlerin başlatılmasını saygı ile arz ve talep ederiz.

.....(T.C. Kimlik No:....)(T.C. Kimlik No:....)

Adres :

Adres:

.....(T.C. Kimlik No:....)

.....(T.C. Kimlik No:....)

Adres:

Adres:

.....(T.C. Kimlik No:....)

.....(T.C. Kimlik No:....)

Adres:

Adres:

"Kesek tune ku jîyana min binivîse?"

Suphî Aydin

Pirtûka nû ya Nuh Ateş di nav weşanên Apecê, 2014 li Swêdê hat çapkîrin. Di vê berhemê da nivîskar serpêhatiyêن Ehmedê Elê yê tije bi qehr, keder û xizanî bi zimanekî paqîj û herîkî va tîne ber çavêن xwendevanan. Careka din bi saya vê xebata hanê, ango ji du kitêba ‘*Tayekî por*, 2012’ dîsan em bi derheqa kurdêن ku li berî dused salan zêdetir waxt e ji Kurdistanê koçberê Anatoliya navîn bûne, dibin xwedîyê malûmatêن cure bi cure. Min ev herdû pirtuk jî xwendin û ez bi xwendina wan herdû berheman şâ û hinekî jî dilteng bûm. Sedemên şabûn ev in ku hevalekî min karekî weha hêja afîrandîye û diltengbûn jî ji ber naveroka van pirtukan ê tije bi keder, neheqî û neçarîyê ne. Di pirtuka *Tayek por* de şanzdeh kurteçîrok hene û ya Ehmedê Elê da jî bi giranî jîyana wî, bi vê yekê va girêdayî, ked û xebata wî ya sîyasî di nav refêن KOMKARÊ de hatine nivîsin.

Helbet meriv gava li ser van bûyeran ku di nava rûpelên herdû pirtukan de hatine eşkere kirinê difikire, dibîne ku jîyana kurdan kêm zêde, li ku dijîn bila bijîn weka hevdû ne. Lî xwendevan bi saya van berheman

dibe xwedîyê ferq û curebûna jîyana koçberî û ya Kurdistanê. Zimanê kurdêن koçber ên navçeya Anatoliyê jî hinek teybetmendfîyen xwe hene û pêwîst e ew were parastin û firehkîrinê.

Ez bi xwe ji wan ferq û cudabûna zimên de tehmekî xweş digrim û razîme ku ev devokêن herêmî bêne bikaranînê ku wenda nebin. Ji ber ku ev yeka dewlemendî û qelewiya zimanê me pêk tîne.

Erê, ezê vegerim ser naveroka pitukê, *Ehmedê Elê*; dayika Ehmedê Elê ji ber nexweşîyekî dimire û ew hîna zarokekî du salî ye. Malbata wî neçar û xizan e, ew jî bi piçûktîya xwe da tevî birayê xwe yê ji wî piçûktir diçe ber berxan û golikan. Pêxas, birçî û belengaz, ser da jî ev dema zaroktîya xwe da nexweş dikeve û dibe keçel. Ev yeka jîyana wî bêtehm dike û ji ber êşen serê xwe timî nav jan û kederê da ye.

Malbata wî ji ber neçarîyê mala xwe li Germikê bardikin diçin Enquerê, bicîh dibin. Ehmed û birayê xwe herroj zû, ji şefeqê heya êvarê simitan difroşin, lê ew bi xwe ji wan simitan yekî nikarin bixwin.

Ji duh smîtfirotinê, ew rojnaman difroşê, cem koşkarekî, sola didûre, baxçeyekî da çay difroşê û ji kon-solosê Berezîlyayê bexçevanî dike. Çawa ku dibêjin ew û birayên xwe nanê xwe ji devê şêrê dertînin der. Ehmed diçe eskeriyê û piştî şes me-han wî derdixinin pêş hekîman, bo-na ku bejna wî kin e rapora pûç di-dinê û dişînin malê. Malbat wî dize-wicîne. Piştire birayên wî yên sal me-zin dukanekî meywefirotinê ji xwe ra kirê dikin û bi hev ra li wir kar dikin. Ehmed jî alîkarîya wan dike, piçekî rewşa wan baş dibe lê birayê wî di qezayekî tirafîkê da dimire û ev yeka dibe karesatekî mezin ji bo-na malbatê. Bavê wî dixwaze ev jina birayê xwe mehr bike û ev bi xwe jî zewicîyê jî. Ehmed ev yeka qebûl na-ke û duhre ev bi saya jinekî generalê ku muşterîya dukanê wanê ji xwe ra karekî li nexweşxana eskeriyê da di-bîne. Axir em dirêj nekin, birayê wî yê salmezîn tê Elemanyê û ew jî ji bona ku bikarîbe were Elemanyê xwe qeyd dike û di dawîyê de digîhe-

je ev mûrada xwe. Piştire ev jin û za-rokên xwe jî tîne Elemanyayê. Fasila duemîn jî ji Elemanyê derbaz dibe. Û ev jî him rewşa koçberî û zeh-metîyê wan û him jî xebata sîyasî û çandî ku di nav Komela Karkerên Kurdistan a Bajarê Frankfurtê bû-ne, hatine nîvîsînê. Ango xwendevan dikare bi saya vê berhemê bibe xwedîyê bûyerên sîyasî ku di nava cil salan de li Elemanyê, navbera kurdan de qewimîne, bixwîne

Karêن baş ên ku meriv pê ser bilind û dilşa bibe û yên xirab ku dî-san em hemû pê êşîyane, şermezar û dilteng bûne.

Bi dîtina min ev kitêb hêjayê xwendinê ye û hêvi dîkim xelkê me wê berhemê bikire, bixwîne û bibe xwedîyê zanîn û têgîhiştina hîn tey-betmendiyên xelkê me yên navçeya Anatoliyê.

*Tayek por, Nuh Ateş
Weşanên Apecê, 2012, Swêd
Ehmedê Elê, Nuh Ateş
Weşanên Apecê, 2014, Swêd*

Numra kontoya me hatiye guhartin!

A nû ev a li jêr e:

BIC/SWIFT: DABASESX

IBAN: SE23 1200 0000 0123 5020 6874

İstasyona Spângayê, Payiza 2014an, wênekêş: Seyfi Doğan